

**KERROTTU AIKA JA IDENTITEETTI ELINA HIRVOSEN
TEOKSESSA *RAKKAUKSIEN LOKIKIRJA***

Katri-Maija Heikkinen

Maisterintutkielma

Kirjallisuus

Musiikin, taiteen ja

kulttuurin tutkimuksen

laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Katri-Maija Heikkinen	
Työn nimi Kerrottu aika ja identiteetti Elina Hirvosen teoksessa <i>Rakkauksien lokikirja</i>	
Oppiaine Kirjallisuus	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Kevät 2024	Sivumäärä 59
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkielmani käsittelee Elina Hirvosen <i>Rakkauksien lokikirjan</i> (2023) polykronista aikarakennetta, kertojan polykronista aikakäsitystä sekä näiden suhdetta kertojan identiteettiin. Autofiktiivisen romaanin minäkertoja leikittelee ajatuksella, että kaikki aika on jo olemassa ja kaikki tapahtuu maailmassa yhtä aikaa. Hypoteesini mukaan kertomuksen polykroninen (eli moniaikainen) kerronta kuvastaa kertojan aikakäsitystä ja vaikuttaa hänen tarinalliseen identiteettiinsä. Tutkimusmetodini on teorialähtöinen tekstianalyysi ja teoreettinen viitekehyseni painottuu jälkiklassiseen narratologiaan, psykoanalyttiseen kirjallisuudentutkimukseen, traumafiktio tutkimukseen, mutta myös sosiaalipsykologiaan ja kulttuurisiin mallitariinoin. Tutkielmani tärkeimmät taustateoriat ja käsitteet ovat muiden muassa David Hermanin polykronisen kerronnan teoria, Gerald Princen alullepanema epäkerrotun tutkimus, Maria Mäkelän (ym.) Kertomuksen vaarat -tutkimushanke, Riitta Jyttilän traumaattisen muistin fiktiotutkimus sekä Riitta Tähkän psykoanalyttinen näkökulma ajan kokemiseen.</p> <p>Tutkielmani osoittaa, että <i>Rakkauksien lokikirjassa</i> polykroninen kerronta ja kertojan aikakäsitys vastaavat toisiaan. Muistot, kuvitelmat ja nykyhetki vuorottelevat ja eri aikatasot vyyhteytyvät. Polykroninen kerronta kuvastaa paitsi kertojan mieltä myös tämän subjektiivista aikakokemusta. Erityisesti kaikkiaikaisuus aktivoituu menneisyydestä tutuissa paikoissa, jolloin kaikki ajat vaikuttavat kertojan kokemukseen todellisuudesta ja identiteettiin. Polykronisuus korostaa teoksessa eri aikojen, paikkojen, tapahtumien ja ihmisten vaikutusta toisiinsa. Kertomuksen aikaan liittyy myös dissosiaatiota, sillä kertoja pakenee toisinaan nykyhetken ja masennuksen synnyttämää ahdistusta kuvittelemalla menneen, nykyhetken tai tulevan toisenlaiseksi. Epäkerrotuissa kohtauksissa kertoja leikittelee vaihtoehtoisilla tapahtumakuluilla tai fantasioi omat toiveensa näkyviksi. Epäkerrottuihin kuvitelmiin liittyy myös kertojan pyrkimys hallita aikaa. Epäkerronta paljastaa kertojan kompleksisuuden ja kuvastaa tämän mieltä. Kaikkiaikaisuus näkyy teoksessa myös kertojan ”kaikki-identtisyutenä.” Kuten aikakäsitys, myös kertojan minäkuva joustaa ja vyyhteytyy ja sisältää yhtä aikaa erilaisia aikoja ja versioita itsestä. Teoksen tärkeimmäksi teemaksi nousee yhteys toisiin ihmisiin, mihin polykroninen kerronta niin ikään vastaa.</p>	
Asiasanat Polykroninen kerronta, aikakäsitys, tarinallinen identiteetti, epäkerrottu, traumaattinen muisti	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Rakkauksien lokikirjasta	2
1.2	Tutkimusongelma ja -kysymykset.....	4
1.3	Aiempi tutkimus	5
2	AJAN MONET ULOTTUVUUDET	7
2.1	Kertomuksen ajasta.....	7
2.2	Polykronisen kerronnan teoria.....	9
2.3	Epäkerrottu ja vaihtoehtoiset tapahtumakulut	12
2.4	Aikakäsityksistä ja ajankokemisesta	16
3	EHJÄN ELÄMÄNTARINAN IDEAALI	18
3.1	Mallitarinassa kevät koittaa.....	18
3.2	Kokemuksellinen kertomuskäsitys	20
3.3	Hyvän elämän malli ja tarinallinen identiteetti.....	21
3.4	Epäjatkuva elämä, katkonainen kertomus	24
3.5	Traumaattinen muisti fiktiossa	26
4	ANALYYSI	30
4.1	Rakkauksien lokikirja ja ajan polykronia	30
4.2	Tapahtumien muut versiot	38
4.3	Lokimerkinnoista elämäntarinaksi.....	42
5	PÄÄTÄNTÖ.....	50
	LÄHTEET	55

1 JOHDANTO

Kertomuksen aikarakennetta ja kertojan suhdetta aikaan voi tarkastella kirjallisuudentutkimuksessa monin tavoin. Kerronnan muodot, romaanin aikarakenne ja ajan metaforat myös muuttuvat ajan saatossa. Tässä maisterintutkielmassa kysyn, millainen on kerrottu aika Elina Hirvosen teoksessa *Rakkauksien lokikirja* (2023) ja miten kertojan aikakäsitys ja -kokemus kytkeytyvät kertojan identiteettiin.

Arminen ja Lehtimäki (2019, 15) näkevät 2000-luvun suomalaisen romaanin usein ylittävän ajan ja paikan rajoja arvoituksellisesti. Tämä kuvastaa ”totuuden, historian, kokemuksen ja identiteetin avoimia kysymyksiä.” Tyypillistä tässä ajassa on, että romaanihenkilö pohtii menneisyyttä, haluaa täyttää tietämisensä aukkoja. (Mt., 14.) Arminen ja Lehtimäki (2019, 14–15) nostavat esimerkiksi Riikka Pulkkinen romaanin *Paras mahdollinen maailma* vuodelta 2016. Romaanissa yksityinen kokemus yhdistyy yleiseen historiaan niin Berliinin muurin murtamisen kuin World Trade Center -iskujen kautta. Teos rakentuu muistamisen ja matkustamisen ympärille. Tämän tyyppiseen kerrontaan kuuluu usein tietynlainen kirjallisuustieteellinen itsensä tiedostaminen, kun käytössä on useita kerronta- ja näkökulmarakenteita, intertekstuaalisuutta ja metafiktiivisyyttä. Vaikka teokset voivat olla rakenteiltaan monimutkaisia, monesti kirjoittaja opastaa lukijan tulkintaa esimerkiksi romaanin nimen tarjoamalla vihjeellä. (Arminen & Lehtimäki 2019, 15.) Edellä mainitut ”tyyppiesimerkit” täyttyvät myös Hirvosen *Rakkauksien lokikirjassa*.

Toisiaan halkovat muistot ja ajatus siitä, että kaikki aika on jo olemassa toistuvat usein Hirvosen teoksissa niin temaattisesti kuin kerronnan keinoina. Esimerkiksi *Kauimpana kuolemasta* -romaanissa Hirvonen (2010, 30–31) kirjoittaa: ”Kerran raitiovaunussa aloin lukea runoa ajasta. Runoilija leikkii ajatuksella, että aika ei olisi lineaarinen vaan ympäröisi meitä kuin maisema, jossa kaikki tapahtuva olisi tapahtunut jo.” Ymmärrän Hirvosen esittelemän aikakäsityksen vastaavan polykronista aikakäsitystä ja käytän tästä myös nimityksiä moniaikaisuus ja kaikkiaikaisuus.

Juhani Niemen (2019, 69) mukaan suomalaisissa nykyromaaneissa mennyt ja nykyhetki vuorottelevat usein esimerkiksi näkökulmatekniikan avulla. Kertomuksen aikaa sekoitetaan siksakkaavalla kronologialla ja aikahypyillä sekä kerronnan aukoilla, mikä vaatii lukijalta keskittymistä. Aukoista ja saumoista nousee kuitenkin uusia

merkityksiä. Nykyromaanin rakenne muistuttaa muodoltaan usein kehämäisesti kiertävää spiraalia. Ajan kokemus kiertää kehää ja välillä myös ylittää sen. (Niemi 2019, 93.)

Länsimaisessa modernissa kirjallisuudessa tunnustetaan aikatasojen samanaikaisuus kerronnassa, kuten esimerkiksi Marcel Proustin tai Volter Kilven tuotannosta lähtien on ollut nähtävissä, mutta usein aika hahmotetaan länsimaissa lineaarisesti eteneväksi kausaaliseksi jatkumoksi. Kertojan sisäinen aikakokemus ja käsitys kaikkialle levittäytyvästä ajasta näkyvät *Rakkauksien lokikirjassa* polykronisena kerrontana, jossa kaikki eletty ja tuleva ovat yhtä aikaa läsnä. Hypoteesini mukaan kerronnan kaikkialle levittäytyvä aika kietoutuu myös kertojan identiteettiin. Aika on nimittäin merkittävä tekijä minuuden kokemuksessa, ja itsen kokemiseen vaikuttavat aiempi kokemus, käsitys tulevaisuudesta ja erilaiset muistot (Tähkä 1989, 67). Se, millaisia tarinoita itsellemme itsestämme kerromme, vaikuttaa identiteettiin eli minäkuvaan, käsitykseen itsestä. Hännisen (2002, 21) mukaan sisäinen tarina on prosessi, johon vaikuttavat niin yksilön elämäntilanne kuin kulttuuriset tarinamallit, joita tulee vastaan esimerkiksi vuorovaikutuksessa ja mediassa. Kulttuurisia mallitarinoita ja normeja vasten yksilö peilaa ja tulkitsee omaa tarinaansa. Hyvärinen ja Mäkelä (2020, 94) muistuttavat, että tarinallista identiteettiä luodaan ja kerrotaan myös pienissä arjen tarinoissa, ei vain yhdessä suuressa elämänsaagassa. Pienissä tarinoissa voi nähdä myös identiteetin asemointia, jos kertoja ottaa tai hänelle annetaan vaikkapa uhrin tai sankarin rooli. ”Elämän, identiteetin ja kertomuksen näkökulmasta sosiaalinen media on suuri asemointikone, jossa joka ikinen pienikin hiiren hipaisu kertoo meistä ’tarinaa’”, Hyvärinen ja Mäkelä (2020, 94) toteavat 2000-luvun kertomusbuumista. Kerromme ja luemme tarinoita jatkuvasti ja vertaamme itseämme muiden tarinoihin.

Identiteetti on siis vahvasti kulttuurinen ja tarinallinen prosessi, joka muuttuu ja muovautuu jatkuvasti (Hänninen 2002, 60). *Rakkauksien lokikirjassa* on luettavissa identiteettipohdintaa, johon liittyy intertekstuaalisuutta ja identifioitumista matkustavaksi naiskirjailijaksi. Myös kertojan masennus ja traumatausta vaikuttavat hänen kokemukseensa itsestä, samoin kuin ajatus kaikkialle levittäytyvästä ajasta, jossa totta ovat yhtä aikaa kertoja sekä teini-ikäisenä että keski-ikäisenä.

1.1 Rakkauksien lokikirjasta

Rakkauksien lokikirjan (tästä eteenpäin käytän myös lyhennettä RL) kokoava aihe on rakkaus. Se on autofiktiivisen trilogian ensimmäinen ja tässä vaiheessa ainoa julkaistu osa. Elina Hirvosta muistuttava, mutta nimettömänä pysyttelevä minäkertoja kärsii masennuksesta ja pitääkseen pahan mielen loitolla hän alkaa kirjoittaa *Rakkauksien lokikirja* -nimiseen tiedostoon muistiin keskusteluja, joita hän on käynyt eri puolilla

maailmaa asuvien ihmisten kanssa. Muistot liittyvät tavalla tai toisella rakkauden eri muotoihin, usein ystävytyteen. Kertomuksen nyt-hetki koostuu lokikirjamerkinnoistä, jotka alkavat syksystä 2019 ja päättyvät helmikuuhun 2022. Lokimerkinnot jakavat ja rytmittävät teosta ja niissä on mainittu aika, sää ja kulkumerkinnot.

AIKA: Syksy 2019

SÄÄ: Mittaushistorian kolmanneksi helteisin syyskuu.

KULKUMERKINNÄT: Lasten takia et saa vajota!!! Pidä lähellä hyvä kirja ja terapeutin numero. Valitse kaunein reitti. Yritä tehdä jotain hyvää. Lähde aina, kun voit. Pysähdy, kun kirsikkapuut kukkivat. (RL, 11.)

Nimensä mukaisesti kyseessä on siis eräänlainen ”matkamuistoista” koostuva lokikirja. Ensimmäisen kertomuksen eli edellisen esimerkin mukaisten lokimerkintöjen sisällä kertojan muistot liukuvat ajasta ja paikasta toiseen ikään kuin vapaana assosiaationa.

Työhuoneeni sijaitsee sairaalassa, jossa psykoosiin sairastunutta veljeäni hoidettiin silloin, kun olin nuori. Vaikka olen aikuisena asunut pitkään sairaalan lähellä, en vuosiin pystynyt liikkumaan alueella. Se aika ja siihen liittyvät paikat, yläkouluni, lukioni ja kaksi psykiatrista sairaalaa, olivat mielessäni öljyn peittämät. Nyt jokin on toisin. Kävellessäni hautausmaahan ja sairaalan alueen läpi voin tuntea kuusitoistavuotiaan itseni kulkemassa samaa reittiä aikuisen itseni kanssa. Kuvittelen tarttuvani ajan läpi hänen käteensä. ”En unohda sinua enää”, sanon hänelle tänä talvena, yleensä ajatuksissani, mutta kerran sanoin sen vahingossa ääneen lumikasaa tonkivan mäyräkoiran vieressä. ”Sinusta tulee rakastetumpi ja rakastavampi kuin koskaan osaisit kuvitella.” Näen mielessäni kuvan meistä kahdesta käsi kädessä lumen peittämällä polulla. Siinä kuvassa me molemmat olemme totta. (RL, 142–143.)

Kertoja matkustaa eri puolilla maailmaa, välillä käväistään nuoruuden muistossa, sitten taas toisessa hetkessä, toisinaan myös tulevaisuuteen kohdistuvissa kuvitelmissä. Intertekstuaalisuus on myös näkyvästi esillä. Rakkausaiheesta huolimatta tunnelma on melankolinen, ja koronapandemia ja sodat painavat kertojan mieltä. Kertoja myös pelkää masennuksensa uusivan.

Kustantajan mainostekstin mukaan ”rakkauteen liittyvistä keskusteluista muodostuu ihmisten välisten yhteyksien meri” (WSOY 2024b). Yhteyksien meri -metafora kuvastaa hypoteesini mukaan myös teoksen aikarakennetta, jonka pohjana oletan olevan lineaarisesti etenevästä monokronisesta aikakäsityksestä (on vain yksi aika) poikkeava polykroninen aikakäsitys (moniaikaisuus).

Polykroniseen aikakäsitykseen viitataan useammassa Hirvosen teoksessa. Tutkimuksia Hirvosen teosten aikakäsityksistä en kuitenkaan ole löytänyt. Myös epäkerrottua on usein liitetty Hirvosen tapaan kirjoittaa. Epäkerrottua ja aikakäsitystä yhdessä ei ole kuitenkaan aiemmin tutkittu. Aikaan liittyvät seikat kietoutuvat myös identiteettiin. Näen tutkielmani aiheessa hedelmällisen maaperän uuden tiedon

tuottamiselle. Elina Hirvonen (s. 1975) on arvostettu ja palkittu dokumentaristi ja kirjailija, jonka kirjalliset ansiot on tunnustettu (WSOY 2024a).

1.2 Tutkimusongelma ja -kysymykset

Tutkielmani keskittyy tarkastelemaan *Rakkauksien lokikirjan* polykronista aikakäsitystä, fragmentaarista muistoista rakentuvaa kerrontaa ja edellä mainittujen vaikutusta kertojan käsitykseen itsestä. Tutkimusmetodini on teorialähtöinen tekstianalyysi. Pohdin, miten lineaarisesta ja kronologisesta aikakäsityksestä poikkeava polykronisuus ilmenee teoksen kerronnassa ja millaisia merkityksiä polykronisuudesta nousee suhteessa kertojan identiteettiin ja omaan historiaan. Lähtöoletukseni on, että kaikkiaikaisuus kietoutuu päähenkilön tapaan hahmottaa menneisyys, nykyhetki ja tuleva, minkä myötä aikakäsitys vaikuttaa myös päähenkilön identiteettiin ja elämäntarinaa. *Rakkauksien lokikirja* koostuu pääosin fragmentaarista muistoista, mutta osin myös epäkerrotuista kuvitelmista. Oletan, että päähenkilö käsittelee muistoillaan ja niihin liittyvällä epäkerrotulla suhdettaan aikaan, toisiin ihmisiin ja omaan menneisyytensä. Kaikki edellä mainittu vaikuttaa oletukseni mukaan kertojan identiteetin rakentumiseen.

Lähestyn ongelmaa kolmen tutkimuskysymyksen avulla. Ensinnä kysyn, miten teoksen polykroninen aikakäsitys näkyy teoksen aikarakenteessa. Käytän hyödykseni erityisesti David Hermanin polykronisen kertomuksen teoriaa, mutta narratologian viitekehyksen ohella luon lyhyen katsauksen myös siihen, mitä psykoanalyttinen kirjallisuudentutkimus on sanonut ajan kokemisen tematiikasta.

Toinen kysymykseni on, millaisia aikakäsitykseen ja identiteettiin liittyviä merkityksiä teoksen epäkerrota tuottaa. Epäkerrottua tutkin erityisesti Gerald Princen ja Heta Marttisen tutkimuksiin nojaten. Käytän hyväkseni myös traumafiktio lähestymistapaa, kun tutkin epäkerrotun ja muistojen torjumisen suhdetta.

Kolmanneksi kysyn, millaista identiteettiä ja elämäntarinaa fragmentaariset muistot ja katkonainen kertomus rakentavat *Rakkauksien lokikirjassa*. Lähestyn kysymystä kulttuuristen mallitarinoiden ja tarinallisen identiteetin käsitteen avulla.

Pyrin näiden kolmen kysymyksen avulla selvittämään, millainen kuva kertojan identiteetistä muotoutuu polykronisen aikakäsityksen, fragmentaaristen muistojen ja epäkerrottujen kohtausten myötä.

1.3 Aiempi tutkimus

Lähestyn *Rakkauksien lokikirjan* kerrottua aikaa kognitiivista narratologiaa edustavan David Hermanin polykronisen kerronnan teorian avulla. Polykronisessa kerronnassa ajallisia painopisteitä voi olla monta ja osa niistä voi jäädä epäselväksi. Polykronisen kerronnan teoria on jäänyt ainakin kotimaisen kirjallisuudentutkimuksen kentällä vähemmälle huomiolle. Jaana Kinnunen (2006) on tutkinut kirjallisuuden pro gradu -työssään Viivi Luikin *Historian kauneus* -romaanin aikarakennetta ja kielen kuvallisuutta Hermanin teorian pohjalta. Myös Mari Hatavara (2010) on sivunnut artikkelissaan polykronista kerrontaa historiallisessa romaanissa. Shrivastava & Yeldho (2016) sekä McGlothlin (2003) ovat käyttäneet polykronisen kerronnan teoriaa keskittyen traumaattisen muistin esittämisen kysymyksiin.

En voi olla ohittamatta myöskään Gerald Princen kehittämää *epäkerrotun* (*the dis-narrated*) käsitettä, sillä epäkerrottu on Elina Hirvosen usein käyttämä tyylikeino, jota muiden muassa Heta Marttinen (2012), Riitta Jytilä (2022) ja Juhani Niemi (2019) ovat tutkineet. Epäkerrotulla Prince (1988, 3) tarkoittaa muun muassa kertomuksen vaihtoehtoisia tapahtumakulkuja, toiveita tai kuvitelmia. Khosravin (2022) ja Gulatin (2022) artikkeleissa epäkerrottu kietoutuu traumaattiseen muistiin. Hillary Dannenbergin (2008, 2014) tutkimus painottuu narratologiseen näkökulmaan. Epäkerrotun osalta tutkielmani asettuu jälkiklassisen narratologian viitekehykseen.

Toinen kiinnostuksenkohteeni on kertojan aikakokemuksen vaikutus kertojan identiteettiin. Tarkastelen aikakäsityksen ja identiteetin suhdetta osin psykoanalyttisen kirjallisuudentutkimuksen keinovalikoiman että tarinallisen identiteetin ja kulttuuristen mallitarinoiden avulla. Ammannan aiemmasta tutkimuksesta niin narratologian, sosiaalipsykologian, psykoanalyttisen kirjallisuudentutkimuksen kuin kulttuurintutkimuksenkin saralta. Tutkimuksia kertomuksen ajasta on paljon, mutta nimenomaan aikakäsityksen ja identiteetin suhdetta kirjallisuudessa on tutkittu varsin vähän. Satu Lassila (1999) on tarkastellut kirjallisuuden pro gradu työssään aikäkäsitystä ja identiteettiä Virginia Woolfin romaanissa Orlando. Laura-Kristiina Moilanen ym. (2006) käsittelevät teoksessaan *Aika ja identiteetti: Katsauksia yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen keskiajalta 2000-luvulle* myös aikäkäsityksiä. Seppo Knuutilan ja Ulla Pielan (2007) toimittamassa *Menneisyys on toista maata* -teoksessa pohditaan menneisyyden tuottamista eri aikoina. Psykoanalyttisen näkökulman ajan kokemiseen ja sen vaikutuksesta identiteettiin tarjoavat Riitta Tähkä (1989) ja Pertti Alasuutari (1989) artikkeleissaan.

Tarinallista identiteettiä on sen sijaan tutkittu viime vuosina laajalti etenkin kasvatustieteiden ja psykologian opinnäytetöissä. Nina Säaskilahti (2011) on tutkinut omaelämäkerrallisten tekstien, erityisesti päiväkirjojen, tapaa hahmottaa aikaa. Myös Marja Kaskisaaren (2000) tutkimus painottuu omaelämäkerralliseen tekstiin,

erityisesti omaelämäkerrallisen minuuden performanssiin. Päivi Kososen (2000) tutkimuksessa tarkastellaan niin ikään omaelämäkertoja, mutta näkökulma on kertomuksen epäjatkuvuudessa, katkonaisuudessa ja muistojen sirpaleisuudessa. Vilma Hännisen (2002) sosiaalipsykologian väitöstutkimus keskittyy itselle itsestä kerrottuun sisäiseen tarinaan ja sen muutokseen. Maria Mäkelän ym. (2020) *Kertomuksen vaarat* -tutkimushanke tarkastelee kriittisesti aikamme kulttuurisia mallitarinoita, joiden pohjalta moni rakentaa myös tietoisesti tarinallista identiteettiään.

Koska polykroninen kerronta liittyy usein traumaattisen muistin kuvaamiseen Riitta Jytilän (2022) teos *Traumaattinen muisti nykyproosassa* on myös antoisa tutkielmani kannalta. Jytilä on tutkinut Elina Hirvosen aiempaa tuotantoa muun muassa onnellisesta elämäntarinasta luopumisen näkökulmasta. Lisäksi Sirkka Knuuttila (2006) on tutkinut traumakertomusten estetiikkaa. Viitataan myös Sini-Maria Melasen (2018) pro gradu -tutkielmaan trauman ja dissosiaation kuvauksesta kirjallisuudessa.

2 AJAN MONET ULOTTUVUUDET

2.1 Kertomuksen ajasta

Aika on inhimillisen kokemuksen perustavimpia kategorioita. On pohdiskeltu, voiko aikaa perustellusti pitää fyysisen maailman konstituenttina; yksilöiden ja yhteiskuntien kokemusta ja elämää se joka tapauksessa säätelee pysyvästi. Osa aikakäsitteistämme on luontoperäisiä: päivä ja yö, aurinkovuosi neljine vuodenaikoinen [- -]. Vaikka ihminen tyystin eristettäisiin ulkomaailmasta, hän todennäköisesti yhä kokisi ajatustensa ja tunteidensa *peräkkäisyyden*. (Rimmon-Kenan 1991, 57.)

Klassisen narratologian mukaan tarinaan kytkeytyy erottamattomasti kertomuksen aika-akseli, ja tarinan rooli kertomuksen ajallisessa rakentumisessa on merkittävä (Rimmon-Kenan, 1991, 13). Ajallinen peräkkäisyys ("ja sitten") ja kausaalisuus ("ja siksi") saavat tapahtumat yhdistymään sekvensseiksi ja sekvenssin tarinaksi. tarinat kuitenkin hyvin harvoin noudattavat luonnolliseksi miellettyä kronologiaa, joka toteutuu vain yksinkertaisissa tarinalinjoissa vähin henkilöhahmoin. Ajallinen peräkkäisyys on vain perinteistä kumpuava normi, joka ei ota huomioon tarinoiden taipumusta haarautua useisiin linjoihin. (Mt., 26.)

Länsimainen kulttuuri hahmottaa ajan usein eteenpäin virtaavaksi, yksisuuntaiseksi kaduksi. Kertomakirjallisuus voi yhtäältä kuvata ajan kokemusta, toisaalta aika itsessään on tarinan ja tekstin tärkeä aines: tarinan ja tekstin kronologiasuhde. (Rimmon-Kenan 1991, 58.) Tekstin aika on luonteeltaan pseudotemporaalista. Ainoa ajallisuus on oikeastaan lukemisen prosessi. Tekstin aika on myös lineaarista eikä kykene vastaamaan ajan todellista, monilinjaista luonnetta. Teksti kyllä etenee peräkkäisesti, mutta tapahtumien ei tarvitse noudattaa peräkkäistä järjestystä. (Mt., 59–60.) Narratologian oppi-isä Gérard Genette tutki tekstin, tarinan ja ajan suhteita järjestyksen, keston ja frekvenssin mukaan. Esimerkiksi järjestyksessä on nähtävissä kronologiasta poikkeavia anakronioita, kuten *prolepsiksia* eli ennakointia ja *analepsiksia* eli

takaumia. Kestossa toisiinsa vertautuvat kertomisen aika ja kerrottu aika, jolloin kertomuksessa voi olla esimerkiksi aukkoja (*ellipsi*) tai taukoja. Frekvenssi taas voi näkyä esimerkiksi toistona ja kertauksena tai siten, että useasti tapahtunut kerrotaan vain kerran. (Scheffel ym. 2013, §14.) Sittemmin strukturalistisen narratologiaa on haastettu jälkiklassisin suuntauksin. 1980–1990-luvuille sijoittuvalla murroskaudella jälkiklassinen narratologia kehittyi itsereflektion kautta useiden tutkimussuuntausten sekoitelmaksi. Uudelle vuosituhannele tullessa narratologian saralla on nähty muun muassa kognitiivista, feminististä, jälkistrukturalistista ja sosio- ja psykonarratologiaa. (Hägg ym. 2009, 11–12.) Kognitiivinen narratologia kiinnostui muun muassa lukijan ja tekijän tietoisuudesta, ja mielen teorian näkökulma tutkii lukijoiden ja fiktion henkilöhahmojen tapoja konstruoida fiktiivisiä mieliä. Kertomus on ihmiselle luonnollista kognitiivista toimintaa, jonka perustana ovat kokemuksellisuus, ruumiillisuus ja tietoisuus. Omaa identiteettiä ja maailmassa olemista peilataan tarinoita vasten ja niiden kautta. (Hägg ym. 2009, 14.) David Hermanin kuuluisan määritelmän mukaan kertomuksen teorian ”klassiset käsitteet säilyttävät pätevyytensä, mutta vain tietyissä rajoissa. Jälkiklassisen narratologian tehtävä on arvioida näitä rajoja ja kehittää selitysmalleja kerronnallisille ilmiöille, joita aikaisemmat paradigmat eivät tavoita.” (Hatavara ym. 2010, 8; Herman 1999, 2.)

Kertomus paitsi tuottaa tietoa se myös auttaa ymmärtämään itseä ja omaa paikkaa maailmassa. Eräällä tapaa kertomukset ovat tehneetkin paluun, ja tarinoiden avulla ihminen pyrkii luomaan järjestystä ja merkitystä yhä sirpaleisemmassa ja kaoottisemmassa maailmassa. Postmodernistisessä ajassa myös uudenlainen taiteellinen ilmaisu on mahdollistunut. (Björninen ym. 2021, 26.) Väitän uudenlaisen ilmaisun koskevan myös sitä, miten aikaa käsitellään nykykirjallisuudessa. Markku Lehtimäki (2009, 28) puolestaan muistuttaa, ettei mikään kaunokirjallinen teksti ole koskaan yksitulkintainen, vaan tekstit ovat usein hämääriä ja avoimia. Silti narratologian käsitteet auttavat näkemään sen, miten vaikkapa ajan monitulkintaisuus tuottaa merkityksiä. Narratologiassa kokeillaan ja testataan yleisen mallin ja yksittäisten sovellusten toimivuutta. (Lehtimäki 2009, 28–29.) Lehtimäen kehotuksen mukaisesti aion testata polykronisen kerronnan teorian toimivuutta ajallisesti epämääräisen kertomuksen analyysissäni. Nykynarratologia ymmärtää kertomuksen olevan riippuvainen kontekstista, jolloin monitulkintaisuus ei aukene lausetasoa tarkastelemalla, vaan tulkinta rakentuu laajemman kontekstin läpi. Samasta tekstistä eri lukijat löytävätkin usein erilaisia tulkintoja. Jälkiklassisen narratologian ajatus on, että ihmisellä on luontainen taipumus kerronnallistamiseen, jolloin myös kokeellinen fiktio aktivoi lukijan kognitiiviset kehykset ja vaikeampikin teksti saa mielen. (Mt., 40–41.) Omat kehykseni ovat aktivoituneet siten, että luen *Rakkauksien lokikirjan* monimutkaista aikarakennetta eräänlaisena sekoitelmana kognitiivista narratologiaa polykronisen kerronnan läpi

katsottuna sekä kertojan omalaatuisen aikakäsityksen vaikutusta käsitykseen itsestä ajassa.

Suomalaisen nykyromaanin rakenteen monimutkaisuus ja sisällön haasteellisuus johtuvat Armisen ja Lehtimäen (2019, 15) mukaan siitä, että ”maailma ja ihmiselämä ovat itsessään vaikeita ja monimutkaisia ilmiöitä.” Myös lukeminen kysyy muistamista ja matkantekoa. Postmoderni metafiktio ravistelee lukijaa itsetarkoituksellisista keinoistaan huolimatta ja kysyy, millaisessa maailmassa elämme, mitä on historiallinen tai poliittinen totuus. (Arminen & Lehtimäki 2019, 15.) *Rakkauksien loki-kirjassa* maailma on globaali. Ystäviä on eri puolilla maailmaa, reaaliaikaiset videopuhelut ovat osa arkea. Paitsi ystävyysuhteet myös arkea ravistelevat ilmiöt ovat globaaleja. Koronapandemia seisauttaa maailman ja koskettaa ihmisiä kaikkialla, Ukrainan sodan vaikutukset valuvat myös Suomeen. Elämä on arvaamatonta, ja koska tahansa voi tapahtua jotain mullistavaa ja pelottavaa. Globaalien kriisien keskellä kertoja käy läpi myös omaa elettyä elämäänsä.

2.2 Polykronisen kerronnan teoria

Kognitiivista narratologiaa edustava David Herman (1998; 1999; 2002) on hahmotellut polykronisen kerronnan teoriaa. Polykronisessa kerronnassa korostuvat ajallisesti moniaikaiset ja epäselvät kerronnalliset rakenteet. Herman (1999, 75) korvaa teoriasaan akronian (kerrotun tapahtuman sijainti tarinan kronologiassa ja suhteessa päätarinaan on epäselvä) polykronian käsitteellä, josta hän käyttää myös nimitystä sumea ajallisuus (*fuzzy temporality*). Hermanin (2002, 212) mukaan tarinamaailman ajallisuutta koskevat käsitteet ”aiemmin” ja ”myöhemmin” ovat rajoittavia, sillä tarinamaailman aika on näitä monimerkityksisempi. Aiemman ja myöhemmän ulkopuolelle jää sumeaa ja epäselväksi jäävää ajallisuutta, sillä tarinassa on usein tapahtumia, joiden ajallista kiinnekohtaa ei pystytä määrittelemään. Hermanin polykronisessa kerronnassa aiemman ja myöhemmän rinnalle tulee *epämääräinen* (*indeterminate*), joka on lyhenne sanoista ”Indeterminately situated vis à vis some temporal reference point X.” (Herman 2002, 212–213.) Epämääräinen siis sijaitsee ajallisesti määräämättömässä paikassa.

Polykroniset tapahtumat eivät kuitenkaan ole itsessään ajattomia, vaikka niitä ei pystykään tarkalleen sijoittamaan aikaan x. Polykroniset tapahtumat sijoittuvat yhtä aikaa useaan aikaan ja paikkaan. (Herman 1999, 75.) Jos kerronta käy vuoropuhelua toden ja kuvitellun välillä, lukija pyrkii järjestämään tapahtumat ”oikeaan” järjestykseen mielessään. Hämärä ja vieraannutettu polykroninen kerronta tekee kuitenkin järjestyksen päättelystä vaikeaa. Lukija yrittää rekonstruoida kertojan kertoman tapahtumasarjan kuvauksen ja projisoinnin kertomisen ja luomisen, vuoropuhelulla.

Kertoja saattaa hämmentää lukijaa heiluttelemalla toden ja kuvitellun välistä "sumuverhoa." Jos tarina käsittelee aikaa ja sitä, miten tavoittamatonta aika on, lukija voi pohtia, miten aika merkitään tai löydetään tällaisessa kertomuksessa. (Herman 1998, 77.)

Hermanin (1998) artikkelissaan analysoimassa Seghersin novellissa kerronta rakentuu muistojen ja muistamisen tematiikan ympärille. Sumea ajallisuus ja polykroninen kerronta kyseenalaistavat tavan nähdä maailma toisiaan seuraavina tapahtumina, mikä taas saa huomion kiinnittymään muistamisen ja tietämisen kysymyksiin (Hatavara 2010, 176). Hermanin (2002, 237) mukaan polykronisen kerronnan voikin nähdä menneisyyteen sijoittuvan traumaattisen tapahtuman rekonstruktiona. Traumaattinen menneisyys vaikuttaa yhä tässä hetkessä ja muovaa sitä, mikä vuorostaan antaa muodon kyseiselle menneisyydelle. Niin Hermanin analysoimassa Seghersin novellissa kuin Hatavaran (2010) analysoimassa Ralf Nordgrenin historiallisessa romaanissa *Sellaista ei tapahtunut* kerrotaan menneisyydestä, joka kehittyy ja on meneillään myös nykyhetkessä. Kertoja yrittää saada selkoa menneisyydestä, mikä myös vaikuttaa menneisyyden rakentumiseen. Kuten Hatavara (2010, 176) kuvaa: "Tuomalla esiin sekä kertojan vaikeudet selvittää menneitä tapahtumia että henkilöiden vaikeudet ymmärtää meneillään olevia asioita *Sellaista ei tapahtunut* paljastaa jokaisen (ajallisen) perspektiivin suhteellisuuden ja epävarmuuden."

Tarinan jatkuvasti käymä keskustelu muistojen kanssa signaloi sitä, että jokaisessa kokemuksessa on syvää erityisyyttä. Muistaminen ei tule koskaan valmiiksi, vaan se on jatkuvaa ja alati muuttuvaa. Kerronnan tehtävänä on täten muistaa asiat ajassa. Samaan aikaan nykyhetki on katoavainen ja tallentuu muistoiksi. Toisaalta menneisyydestä ei voi koskaan kertoa täydellisesti. Muistaminen saa merkityksensä ja järjestyksensä ihmisten yrityksistä kertoa tarinoita. (Herman 1998, 85–86.) Polykronisessa kerronnassa muistot sekoittuvat haluun muistaa paremmin, Herman (1998, 86) linjaa. Hatavara (2010, 176) täydentää tätä vielä korostamalla tarinan ja kerronnan reflektiivisyyttä ja sitä, että myös lukijan maailma kietoutuu mukaan kertomisen ja kokemisen ajan vuoropuheluun.

Polykronisessa kertomuksessa korostuu se, miten nykyhetkeä on myöhemmin mahdotonta tavoittaa uudelleen, sillä nykyhetki itsessään on monimuotoinen. Polykroninen kerronta ei osoita vain yhtä menneisyydestä kumpuavaa syy-seuraussuhdetta, vaan polykronia rakentaa monimutkaisen verkoston, jossa tarinalinjat haarovat ja leikkautuvat – niin myös menneisyyden syyt ja seuraukset sekä niiden vaikutukset nykyisyyteen. Esimerkiksi tarinan alku ei ole vain määrätty ajankohta, vaan eri aikojen välisten suhteiden rykelmä. Todellinen menneisyys on menneisyyttä, joka kiertää kaikkialla nykyisyyden ja tulevaisuuden kanssa. Polykronisesti sijoittuva ja ajoittuva kerronta mahdollistaa ja tehostaa eri aikatasojen vyyhteytymistä. (Herman 1998, 88.) Hatavaran (2010) analyysissä korostuu tarinan ja tarinamaailman rinnakkaisuus, kun

mennyt tarinamaailma ja kirjoittamisajan maailma kulkevat rinnakkain ja ovat vuorovaikutuksessa todelliseen maailmaan. Homodiegeettisellä tekijä-kertojalla ei ole ylivaltaa menneeseen, koska hän ei luo maailmaa. Kun tekijä-kertojankin tieto on rajallista, lukija alkaa antaa merkityksiä esimerkiksi paralepsiksille, tiedon ylimäärille. (Hatavara 2010, 176.)

Jaana Kinnusen (2006) analysoimassa Viivi Luikin *Historian kauneudessa* tarinan nykyhetken lävistää myös tulevaisuuden tarinasäie, joka haastaa tapahtumien järjestyksen ja kehyskertomuksen yksiselitteisyyden. Kerronnan nyt-hetki myös vaihtelee kerronnan eri kohdissa. (Kinnunen 2006, 127.) Kinnusen analyysi päättyy toteamukseen, että ajallisesti epämääräiset tapahtumat kuvaavat sekä ajan kuvaamisen vaikeutta että historian esittämiseen liittyvää suhteellisuutta, jossa mistään kertominen ei ole täysin varmaa. Epämääräisyys liittyy myös kertomisen lainalaisuuksiin sekä syy-seuraussuhteisiin. (Mt., 131.)

McGlothlin (2003) on puolestaan tutkinut polykronista kerrontaa Art Spiegelmanin sarjakuvassa *Maus: A Survivor's Tale*, joka kertoo keskistysleiristä selvinneestä Artin juutalaisisästä sekä isän ja pojan nykyisestä suhteesta. Päällisin puolin sarjakuvassa näyttää olevan kaksi aikatasoa, jossa menneisyys (isän tarina) ja nykyhetki (tarinan kertomisen hetki) kohtaavat. McGlothlin (2003, 178) näkee kuitenkin aikarakenteessa monimutkaisempaa polykroniaa. Menneisyyttä ja nykyisyyttä ei voi tarkalleen erottaa toisistaan, vaan ne ovat jälleen kerran kietoutuneet yhteen. Menneisyys määrittää nykyisyyttä ja samalla nykyisyys asettaa vaatimuksia tavoille, joilla menneisyyttä esitetään. (Mt., 178.) Kolmannen aikatason (*indeterminate*) voi siis nähdä olevan pojan kokemus, jossa hän reflektoi ja todistaa isänsä tarinaa ja samalla yrittää kertoa siitä piirustuspöytänsä ääressä sarjakuvan muodossa (Mt., 180).

McGlothlin (2003, 194) on kritisoinut Hermanin teoriaa omassa analyysissään siitä, että Hermanin teoria keskittyy lopulta liikaa tapahtumien kronologiseen järjestykseen ja aikapisteiden määrittämiseen. Huolimatta Hermanin teorian rajoituksista polykronisen kerronnan teorian anti on McGlothlinin (2003, 194) mukaan siinä, että se tarjoaa uutta avoimuutta ja näkökulmaa siihen, kuinka laaja spektri kertomuksen ajan merkityksiin voi liittyä. Hermanin kolmijaon (*earlier, later, indeterminate*) rinnalle McGlothlin (2003, 194) ehdottaa, että polykroninen kerronta voi koskea myös esimerkiksi subjektiivista ajan kokemista. Esimerkkisarjakuvassa traumatisoituneen isän tarina ei pitäydy menneessä, vaan on pikemminkin simultaanisesti osa nykyistä todellisuutta. Tätä kuvastaa McGlothlinin (2003, 195) luennassa sarjakuva-albumin sivuilla esiintyvä keskitysleirin valonheitin, joka valottaa myös sarjakuvaa piirtävän pojan todellisuutta. Sekä isän tarina keskitysleiriltä että pojan kertomuksen hetki kietoutuvat yhteen eikä kumpaakaan hetkeä ole ilman toista.

Rakkauksien lokikirjassa ajan polykronisuus vaikuttaa kietoutuvan kertojan nuoruuden traumaattisiin tapahtumiin ja aiempiin masennuskausiin. Shrivastava &

Yeldho (2016) ovat tutkineet polykronista kerrontaa traumaattisen muistin valossa Toni Morrisonin *A Mercy* -romaanin analyysissään. Morrisonin romaanin päähenkilö kärsii vaikeasta traumasta. Traumaattisiin tapahtumiin palataan tarinassa useaan otteeseen eri henkilöhahmojen fokalisaatiiovaihdosten myötä. Shrivastava & Yeldho (2016, 138) kuvaavat polykronisen kerronnan muodostuvan muistojen kokoelmasta, ja muisti ja muistot toimivat kertomuksen katalysaattoreina. Päähenkilö ei halua kohdata muistojaan, vaan torjuu ne. Torjuttu muisto ja identiteetin dissosiaatio kuitenkin pulpahtavat pintaan mielikuvitusystävän muodossa. (Mt., 137.) Muistamisen assosiativinen luonne näyttäytyy tapahtumien epäjärjestyksenä, mikä puolestaan saa lukijan pohtimaan tapahtumien ”oikeaa” ajallista järjestystä. Esimerkiksi prolepsis tarjoillaan niin, ettei lukija vielä tiedä sen olevan ennakointia. Asianlaita paljastuu vasta myöhemmin. Kertomuksen rakenne fokalisaation vaihdoksineen ja ajan polykronioineen muistuttaa Morrisonin romaanin tapauksessa trauman psykologista luonnetta. Lukija pääsee kurkistamaan traumaattisen mielen epäjärjestyneeseen maailmaan ja samalla lukija käyttää alitajuisesti oman traumatiedon repertuaariaan luokiessaan fiktiivisen hahmon traumakokemuksista. Lukijan kognitiot auttavat huomaamaan kertomuksen ajallisen polykronian ja tulkitsemaan siitä eheän tarinan. (Shrivastava & Yeldho 2016, 142–143.) Myös McGlothlin (2003, 193) näkee polykronisen kerronnan sopivan hyvin traumaattisen muistin kuvaamiseen.

Kaiken kaikkiaan Hermanin kehittelemästä polykronisen kerronnan teoriasta on suhteellisen vähän löydettävissä tutkimustietoa. Löytämistäni lähteistä saan kuitenkin käsityksen, että polykronista kerrontaa käytetään kirjallisuudessa usein juuri traumaattisista muistoista kertomiseen. Olen lukenut Elina Hirvosen koko kaunokirjallisen tuotannon läpi ja havainnut, että traumaattiset muistot ja muistamisen tematiikka toistuvat usein hänen teoksissaan.

2.3 Epäkerrottu ja vaihtoehtoiset tapahtumakulut

Kertomuksen sisällä esiintyvät vaihtoehtoiset tapahtumakulut tai toteutumattomat toiveet ovat Gerald Princen mukaan *epäkerrottuja* tapahtumia (*the disnarrated*). Kuvitelma kerrotaan ikään kuin se olisi tapahtunut tai olisi voinut tapahtua, vaikka se ei olisikaan totta tarinamaailmassa. (Prince 1988, 2–3; Marttinen 2012, 34.)

Gerald Princen mukaan epäkerrottu on *kertomattoman* ja *ei-kerrottavan* vastakohta. Siinä missä kertomaton (esimerkiksi kertomuksen aukot) tai ei-kerrottava (kertomuksen kannalta epäoleellinen tieto) on totta ja tapahtunut tarinamaailmassa, epäkerrottu sen sijaan jää toteutumatta eikä epäkerronta ole varsinaisen kertomuksen kannalta välttämätön (Prince 1988, 2–4; Prince 1992, 28–30). Kyse on henkilöhahmon mielen sisäisistä kuvitelmista, toiveista, haluista, uskomuksista. Epäkerrottua voikin käyttää

kertomuksen rytmittäjänä ja hidastajana. Samalla, kun henkilöhahmon mielensisäiset halut ja toiveet tulevat ilmi, epäkerrottu osaltaan karakterisoi henkilöhahmoja. Epäkerrotun avulla voi myös määritellä kertojan ja kerrottavan välistä suhdetta ja osoittaa teeman kehittymistä. Jokaisella kerronnallisella funktiolla on nimittäin myös vaihtoehtoinen ja päinvastainen ulottuvuus: valinnan voi jättää tekemättä, tien tutkimatta. Princen mielestä epäkerrotun tärkein tehtävä onkin tulkitseva ja retorinen. (Prince 1988, 4–5.) Myös vastakohtaisten teemojen, kuten hyvän ja pahan sekä toden ja valheen välisten erojen korostaminen lukeutuu epäkerrotun tärkeimpiin tehtäviin (Prince 1992, 37–38). Marttinen (2012, 42) kuitenkin muistuttaa, ettei epäkerrottua voi automaattisesti pitää epätotena, mutta esimerkiksi Hirvosen esikoisteoksen kertojan jatkuva tapa tuottaa sepitettyjä vaihtoehtoja saa lukijan epäilemään kertoja-Annan luotettavuutta.

Vaihtoehtoisia tapahtumakulkuja esittämällä voidaan kyseenalaistaa kerrotun tarinan ja koko tarinamaailman itseänselvyys ja vakaus sekä toisaalta jättää tilaa lukijan omille tulkinnoille. Toteutumatta jääneistä tai täysin hypoteettisista mahdollisuuksista kertominen saa lukijan kysymään, miksi juuri näin kävi, ja pohtimaan, mitä todella tapahtuneen taustalla on. Epäkerrottu on keino paljastaa, miksi kyseinen kertomus on kertomisen arvoisen; miksi se kiinnostaa ja kiehtoo lukijoita. (Marttinen 2012, 42.)

Näin ollen epäkerrottu tarjoaa lukijalle enemmän pureskeltavaa ja kenties saa lukijankin pohtimaan omia kulkematta jääneitä polkujaan.

Khosravin (2022) artikkelissa epäkerrottua testattiin Kazuo Ishiguron romaaniin *The remains of the day*. Khosravi havaitsi Ishiguron käyttävän epäkerrottua kahdella tapaa, epäsuorasti (implisiittisesti) ja avoimesti (eksplisiittisesti). Ishiguron teoksessa painottuu epäsuora epäkerrottu. Epäsuorasti epäkerrotut tapahtumat voivat olla esimerkiksi metonymioita, symboleja tai sivuhenkilöitä, jotka korostavat toisen henkilöhahmon vastakohtaisuutta ja eroa. Tällaiset implisiittiset epäkerrotut viittaukset ovat henkilöhahmon tapa ilmaista toiveensa ja halunsa vaihtoehtoisia tapahtumakulkuja kohtaan epäsuorasti. Kertoja ei välttämättä myönnä edes itselleen menettämiään mahdollisuuksiaan. Sen sijaan avoimesti epäkerrotut tapahtumat ovat esimerkkinä mainitussa Ishiguron romaanissa henkilöhahmon suoraa puhetta siitä, mitä olisi voinut tapahtua. Esimerkiksi romaanin lopussa päähenkilö tunnustaa menneisyydessä tekemänsä virheet ja niiden mukana menettämänsä mahdollisuudet. (Khosravi 2022, 23; 28.) Khosravi (2022, 22) toteaa myös, että elämäänsä jollain tapaa tyytymättömät henkilöhahmot käyttävät epäkerrottua, sillä onnelliset hahmot harvemmin jossittelevat vaihtoehtoisilla elämillä. Dannenberg (2008, 120) mainitsee myös henkilöhahmon mielentilan tai tunteen vaikutuksen kontrafaktuaalisuuteen jossitteluun. Esimerkiksi omaelämäkerrassa tyytyväinen henkilö voi jossitella, miten asiat olisivat voineet mennä huonommin. Katumus taas voi näyttäytyä parannellun elämänversion kuvitteluna.

Khosravi (2022, 24) viittaa myös Marina Lambroun vuoden 2019 teokseen *Dis-narration and the Unmentioned in Fact and Fiction*, jossa Lambrou toteaa epäkerrotun olevan epäsovinnainen ja innovatiivinen tarinankerronnan tyylikeino, jonka avulla voi luoda tarinan todellisuudesta poikkeavia skenaarioita ja juonenkäänteitä. Myös Gulatin (2022) artikkelissa mainitaan ero suoran ja epäsuoran epäkerrotun välillä. Hämyiseksi jäävä epäkerrotta voi paljastaa traumaattisen muistin. Esimerkkinä Gulati mainitsee Jeet Thayilin *Low*-romaanin päähenkilön hallusinaation, jossa hän keskustele itsemurhan tehneen puolisonsa kanssa – keskustelun, joka *olisi pitänyt* käydä ja joka *olisi voinut* estää itsemurhan. Tämän voi tulkita myös mielenterveyttä koskevana yhteiskuntakriittisenä kannanottona. (Gulati 2022, 14–15.) Gulati (2022, 19) päättelee, että epäkerrottu viestii kätketystä tai salatusta kommunikaatiosta. Vaikka näennäisesti henkilöhahmot kertovat asioita, aina jotain jää sanomatta. Kertomatta jääneisiin yksityiskohtiin, kuten henkilöhahmon masennukseen, viitataan kertomuksessa toistuvasti epäkerrottuna, koska mielenterveysongelmat ovat yhteiskunnassa tabu. Gulatin luennassa korostuukin ”mielenterveyspandemian” kritiikki.

Luettuani Elina Hirvosen koko kaunokirjallisen tuotannon uskallan väittää epäkerrotun olevan Hirvoselle hyvin ominainen ja usein esiintyvä tyylikeino, mutta *Rakkauksien lokikirjassa* epäkerrottua on niukemmin kuin esimerkiksi Hirvosen esikoisromaanissa *Että hän muistaisi saman* (2005). Heta Marttinen (2012) tarkastelee artikkelissaan *Että hän muistaisi saman* -teosta (jatkoksa EHMS) epäkerrottujen tapahtumien valossa. Yhdenpäivänromaanin kertoo Anna Louhiniitystä ja tämän lapsuudenperheeseen liittyvistä vaikeista muistoista, kuten raa’asta perheväkivallasta ja veljen mielisairaudesta. Anna kuvittelee vaihtoehtoisia tapahtumakulkuja, kun perheessä tapahtuu traumaattisia asioita. Perhe lähtee ajelulle, kun Anna on viisivuotias. Muisto on traumaattinen: isä kaahaa hengenvaarallisesti eikä välitä äidin aneluista hiljentää vauhtia. Lopulta isä ajaa kolarin ja äiti joutuu sairaalaan. Muistossaan Anna kuvittelee, että kyseessä olikin onnellinen kevätretki:

”Me olemme onnellinen perhe”, ajattelin. Tuntui kuin lause olisi lennähtänyt mieleeni kirjan sivulta. Kuvittelin itseni punaposkiseksi ja lettipäiseksi lastenkirjan tytöksi, matkustamaan kohti suurta ja jännittävää seikkailua, jolle joku olisi jo kirjoittanut onnellisen lopun. (EHMS, 17.)

Toisaalta Anna haluaisi päästä eroon muististaan, mikä pitkälti motivoi epäkerrotta (Marttinen 2012, 40). Myös Annan miesystävä, amerikkalainen Ian, joutuu kannattelemaan perhettään sodan traumatisoiman isänsä mielisairauden takia. Sekä Annan että Ianin muistot kerrostuvat tarinassa epäkerrottuina. (Mt., 36.) Vastuuntuntoinen Anna uskoo, että perheen ongelmat ovat hänen syytään. Anna ”näkee”, mitä hänen toimistaan ”seuraa” ja kuinka veli huutaa sairaalassa siskoa ”jota ei ole koskaan ollutkaan.” Tässä hypoteettisessa fokalisaatiossa Anna ulkoistaa itsensä tarinamaailmasta ja katselee sitä tarinan ulkopuolisena hahmona. (Mt., 37.) Marttisen (2012, 37)

mukaan Annalle on tyypillistä tällainen epäkerronta, jossa Anna kuvittelee kaiken toimintansa vaikuttavan kaikkeen. Sen sijaan Ianin epäkerronta on lähinnä eskapismia ja haaveilua paremmasta. Epäkerronnan käyttäminen henkilöiden ja heidän välisten suhteiden kuvaajana paljastaa, miten henkilöt suhtautuvat tapahtumiin tai itseensä. Annan mielestä olisi oikein mennä tapaamaan veljeään sairaalaan. Hän kuvittelee, kuinka tervehtisi hoitajaa ja ilmoittautuisi kansliassa ”kaulahuivi olan yli heitetynä”, mutta sen sijaan hän päättääkin kääntyä takaisin ja toimii omaatuntoaan vastaan. Juuri sisarusten viha-rakkaussuhdetta kuvataan paljon epäkerronnan keinoin, ja yhdessä kerrotun kanssa sisarussuhteesta muotoutuu ristiriitainen ja moniulotteinen kuva (Mt., 39.) Epäkerrottu osoittaa usein kertomuksesta teemoja, joihin liittyy vastakohtaisuutta, kuten todenmukaisen ja valheen oppositiopareja (Mt., 41). Epäkerrottu paljastaa usein myös sen, miten tapahtumat kehittyvät ja miten tai miksi niistä on kerrottu (Prince 1988, 5). Annan kuvittelemat tapahtumakulut tekevät tilaa myös lukijan tulkinnalle siitä, mitkä seikat todella vaikuttavat tapahtumien taustalla. Marttinen (2012, 42) mainitsee Hirvosen romaanin ansioksi toden ja epäkerrotun välisen jännitteen. Usein epäkerrotut elementit jäävät helposti huomiotta, mutta Hirvosen teoksessa niillä on merkittävä rooli henkilökuvauksen ja tematiikan rakentajina. Kerrotun ja epäkerrotun välinen jännite myös elävöittää Annan tarinaa ja paljastaa ihmisielen kompleksisuuden. (Marttinen 2012, 44.)

Epäkerrottua on tutkittu Suomessa vähänlaisesti, vaikka se Marttisen (2015, 164) mukaan on ”elimellinen kertomusten ja kerronnan elementti.” Myös Khosravi (2022, 28) peräänkuuluttaa lisää epäkerrotun tutkimusta. Suomessa Marttisen tutkimustyön ohella epäkerrottua on käsitelty lähinnä kirjallisuuden maisterintutkielmissa ja jonkin verran tutkimuskirjallisuudessa. Jytilä (2022) on sivunnut epäkerrottua Elina Hirvosen esikoisteoksen analyysissään, joka keskittyy traumaattiseen muistiin ja päähenkilön vaikeuteen kertoa omasta elämästään. Juhani Niemi (2019, 86) näkee Hirvosen (2015) *Kun aika loppuu* -teoksessa epäkerrotun varjokertomuksina, jotka saavat lukijan pohtimaan, miten asiat olisivat voineet mennä, jos esimerkiksi terrori-iskun toteuttaneen veljen lapsuudessa kasvatus olisi ollut toisenlaista. Usein Hirvosen teoksissa toistuu ajatus, että toteutuneen elämän rinnalla kulkee aina toinen, vaihtoehtoinen elämä. Tätä ajatusta *Rakkauksien lokikirjan* kertoja alleviivaa muun muassa viittaamalla 1990-luvun hittielokuvaan *Sliding Doors*, jossa päähenkilön elämästä esitetään kaksi eri versiota.

Hillary Dannenberg (2014, 306) näkee narratologian kentän olleen kypsä 1980- ja 1990-lukujen taitteessa Princen epäkerrotun termille, ja aihetta oli lähestytty jo kontrafaktuaalin ja virtuaalisen maailman käsitteillä. Scifin ja fantasian suosio sai myös osaltaan katseet kääntymään kohti vaihtoehtoista historiaa, ja vaihtoehtoisia tapahtumakulkuja käsiteltiin jo muun muassa 1940-luvun elokuvissa kuten jouluisessa *It's a wonderful life* -draamassa. Dannenberg (2014, 307) mainitsee Princen olleen

ensimmäinen, joka tarttui vaihtoehtoihin mahdollisiin maailmoihin kirjallisuudentutkimuksessa. Dannenberg (2014, 309) viittaa myös traumaterapian hoitomuotoon, jossa trauman kokenut kirjoittaa vaihtoehtoisen, onnellisen version menneestä, vaikka tiedostaa sen olevan epätosi. Narratologian näkökulmasta muisti on täten narratiivista, sillä tapahtuman voi kirjoittaa uusiksi ja hahmo, joka menneisyyden tapahtumat kokee, on eräällä tapaa eri versio itsestä, historian kaiku. Traumaattisen muiston voi siis kuvitella uusiksi, mistä nähdäkseni epäkerrotussa on osaltaan kyse.

2.4 Aikakäsityksistä ja ajankokemisesta

Tutkielmassani analysoimani Elina Hirvosen teos tarjoaa kiinnostavan aikakäsityksen, jonka mukaan kaikki ajat ja tapahtumat ovat jo olemassa. Edward T. Hallin (1984, 3) mukaan aikaa ei voi erottaa kulttuurista, sillä suhde aikaan määrittää oleellisesti koko kulttuuria. Hall (1984, 46) jakaa aikakäsitykset karkeasti monokroniseen eli yksiaikaiseen ja polykroniseen eli moniaikaiseen. Länsimaisessa kulttuurissa aika hahmotetaan usein yhtenä, lineaarisesta etenevänä ja mitattavana hyödykkeenä, joka kuluu koko ajan. Aikaa voi säästää, tuhata ja hukata. Aikatauluttaminen ja organisointi lävistävät koko monokronisen kulttuurin, vaikka ajanhallinta on ristiriidassa esimerkiksi biologisen rytmin kanssa. (Mt., 48–49.) Suorittaminen ja asiakeskeisyys ovat tärkeämpiä kuin sosiaalisuus, eikä lineaarisessa ja monokronisessa ajassa juurikaan huomioida menneitä tai tulevia sukupolvia, vaan oma aikakokemus on määräävä tekijä (Frisk & Tulkki 2005, 84–85). Polykroniassa taas kaikki aika on jo olemassa. Asiat tapahtuvat samanaikaisesti kaikkialla. Aika on eräänlainen verkosto, jota ihmiset muovaavat, sillä polykronisissa kulttuureissa, kuten arabimaissa, ei olla juuri koskaan yksin, vaan vuorovaikutuksessa usein isommassa ryhmässä kerrallaan. (Hall 1984, 49–50.) Polykronisuus on yleistä ihmiskeskeisissä, kollektiivisissa kulttuureissa. Moniaikaisessa kulttuurissa on usein tapana tehdä montaa asiaa yhtä aikaa. Aikataulut joustavat ja sosiaalisuutta pidetään arvossaan. Myös syklisyys vuodenaikojen ja kuunkierron mukaan liittyy aikakäsitykseen. Kokemus ajasta liittyy myös menneisiin ja tuleviin sukupolviin, sillä nykyisyyden valinnat vaikuttavat aina seuraaviin sukupolviin. (Frisk & Tulkki 2005, 84–85.) Tällainen karkea karrikointi ja rajanveto kulttuurien välille on kenties jo 2020-luvulla vanhentunutta tai kyseenalaista, mutta polykroninen aikakäsitys liittyy oleellisesti *Rakkauksien lokikirjaan* ja tutkielmaani.

Psykoanalyysin näkökulmasta aikakäsitys kytkeytyy niin ikään ihmisenä olemisen perusasetuksiin. Ihminen hahmottaa olemassaolonsa ajan jatkuvuuden tunteen varassa, joka muodostuu, kun pieni vauva saa säännöllisesti hoivaa, ruokaa ja turvaa. Olemassaolon tunne vaarantuu, jos pieni lapsi kohtaa voimakkaita turvallisuuden tunteen katkoksia. Olemassaolon tunne kehittyy myöhemmin minuuden tunteeksi.

(Lehtonen 2013.) Myös Riitta Tähkä (1989) nostaa esiin ajan kaiken kokemisen keskeisenä ulottuvuutena. Ihminen ja muu maailma ovat toisistaan erillisiä, mutta kietoutuvat tiiviisti yhteen. Olemassaolon kokemus järkkyy, jos raja itsen ja ulkomaailman välillä murtuu, kuten esimerkiksi psykoosissa. Aikaa on vaikea hahmottaa tai ymmärtää, koska ”aika on olemassaolon kokemuksemme ydintä, tietoisuuden perussäie.” Ilman ajan ulottuvuutta ei ole tietoisuuttakaan, koska tietoisuus nojaa aikaan ja sen jatkuvuuteen. Tähkä kuvaa ajan virtaa lakkaamattomana muutoksena, jossa ihminen huomaa muutoksen myös itsessään. Virtauksen vauhti on subjektiivinen kokemus ja se vaihtelee yksilöittäin ja elämäntilanteiden mukaan. Tällöin niin filosofit kuin psykoanalyttikot puhuvat ajan kestosta, mutta ajan kokemukseen liittyy myös perspektiivi. Perspektiivi saa kokemaan ajan ulottuvuutena, jossa on sekä mennyt, nykyisyys ja tulevaisuus. Kokemukset asettuvat eri tavoin tähän ulottuvuuteen. Ajan perspektiivi on vahvemmin osa itseä, ajan kokemus taas liittyy enemmän maailman ulkopuolisuuteen. (Tähkä 1989, 57–58.) Myös Bergsonin (Castillo & Kekki 2021, 194) filosofiassa ajan kesto on virtaava jatkumo, jossa menneet hetket vaikuttavat seuraaviin. Jokaisen yksilön elämä on ainutlaatuinen sen historian vuoksi, sillä kaikki koettu vaikuttaa nykyhetkeen ja kokemukseen ”maailmasta, toisista ja itsestä.” Ajan kokemiseen liittyy myös toiseus, sillä kukaan ei voi koskaan täysin saavuttaa toisen henkilön kokemusta, sillä myös toisella on uniikki elämänmittaisen historiansa jatkumo. (Mt., 195.)

Muistiaan kaivellessaan, sitä kertomuksiksi muokatessaan yksilöt rakentavat ja koettelevat elämänasennettaan; elämänfilosofiaansa, joka paljolti riippuu siitä millä tavalla he tekevät tilit selviksi menneisyyden tapahtumien kanssa. (Alasuutari 1989, 78.)

Alasuutari (1989) on tarkastellut menneisyyden jäsentämistä identiteetin ilmauksena. Hän väittää, että menneisyys on menettänyt merkitystään eikä kansojen historia tai sukupolvilta toisille siirrettävä muistitieto enää kosketa. Sen sijaan elämäkerta toimii yksilön historian perspektiivinä ja sen varassa suunnitellaan tulevaisuutta. Muutos on näkynyt myös kirjallisuudessa kehityskertomuksina ja näkökulmateknikoina, jotka ovat korvanneet yhteisön kuvauksen. Elämäkerroissa korostuu yksilön erityislaatuisuus ja identiteetti eli ”yksilön ominaispiirteistä koostuva rakenne.” Identiteettiin vaikuttavat jatkuvuuden tunne, oma persoonallisuus ja sen kehityskaari. Elämän varrelta valikoidut episodit sulautuvat elämäntarinaa, ja menneisyydestä muodostuu juonellinen kertomus. (Alasuutari 1989, 79–82.)

Tässä alaluvussa on siis käynyt ilmi, että aikakäsitys vaikuttaa merkittäväällä tavalla paitsi kulttuuriin myös yksilön identiteettiin. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan lähemmin tarinallista identiteettiä ja siihen liittyviä kulttuurisia mallitarinoita.

3 EHJÄN ELÄMÄNTARINAN IDEAALI

3.1 Mallitarinassa kevät koittaa

Kuten aiemmin polykronisen kerronnan kohdalla tuli esiin, ihmisillä on taipumus etsiä syy-seuraussuhteita ja asettaa tapahtumat kronologiseen järjestykseen silloinkin, kun kertomus on ajallisesti epäselvä ja polykronisuuden ”sumuverho” himmentää tapahtumien kulun. Myös Raipolan (2020, 303) mukaan kertomus on ihmiselle ominainen tapa hahmottaa todellisuutta, jäsentää ja jakaa kokemuksia, asettua aikaan ja tulkita maailmaa. Erilaiset prototyyppiset kertomukset ovat saaneet alkunsa inhimillisistä arkikokemuksista. Kertomuksellinen ajattelu on ihmisissä usein niin syvässä, että lineaarisesti etenevää tarinaa aletaan punoa silloinkin, kun kyse on vaikkapa taloudesta tai luonnonilmiöistä. Kertomusten ”ajatuksellinen oikopolku” saattaa kuitenkin johtaa harhaan ja vääristää todellisuutta, jolloin pohjimmaiset syy-seuraussuhteet unohtuvat. (Raipola 2020, 303.)

Etenkin 2000-luvulla kertomukset ovat olleet esillä joka paikassa. Mäkelä ym. (2020, 20–21) kutsuvat tätä kertomusbuumiksi. Kertomuksia käytetään hyödyksi niin markkinoinnissa kuin mediassa. Ihmisläheinen tarina muistetaan hyvin ja on siksi tehokas. Tarina puhuttelee tunteita, joten tarinatalous sopii mainiosti huomiotalouden tarpeisiin, joissa klikkaukset ja jaot ovat arvokkaita. Kertomusbuumi pääsi valloilleen vuosituhannen vaihteessa. Sitä ennen nähtiin kerronnallinen käänne ihmistieteissä 1980-luvulla, self helpin yleistyminen kirjallisuudessa 1950-luvulta lähtien sekä positiivisen psykologian nousu 1990-luvulta alkaen. Vuosituhannen alussa oli muodikasta harrastaa henkilöbrändäystä ja kehittää omaa ”mindsettiä.” Lopulta sosiaalinen media 2010-luvulta lähtien sinetöi tarinabuumin. Mäkelän ym. (2020) *Kertomuksen vaarat*-hanke tarkastelee kriittisesti nykyajan tarinankerrontaa. Kertomuksissa esiintyy usein mallitarinoita, joista Mäkelä (2020, 23–39) esittelee artikkelissaan viisi usein

esiintyvää kaavaa: #laupiassamarialainen, #pienihihminenenvastaansysteemi, #ansaitsevaköyhä, #hyvinvointiyrittäjänkääntymyskertomus ja #sairaussankarinmatkana. Nuo kaikki tunnistan heti niin naistenlehdistä, iltapäivälehtien otsikoista, sosiaalisesta mediasta kuin jopa kirjallisuudesta – pelkkä Mäkelän muotoilema hashtag riittää vihjeeksi, kun jo tiedän, miten tarina usein kerrotaan. Erityisesti sairaus matkana ja kääntymyskertomus tuntuvat tutuilta: olen lukenut useita kotimaisia teoksia, joissa kirjailija käy läpi masennustaan tai loppuun palamistaan sekä synkkyyden jälkeen loistavaa kevätaurinkoa. Muun muassa Hidasta elämää -kirjasarjasta voi löytää self helpin tyyliä masennuskertomuksia. Kaunokirjallisuuden puolelta mainittakoon esimerkiksi Pauliina Vanhatalon (2016) *Keskivaikea vuosi* ja Katri Rauanjoen (2016) *Jonain keväänä herään*. Myös Hirvosen *Rakkauksien lokikirja* asettuu masennuskertomusten genreen. Tyypillisesti ja kärjistetyksi näissä mallitarinoissa nainen huomaa ilon kadonneen elämästään, hakeutuu läheisten patistelemana lääkäriin ja terapiaan, käy läpi elämäntarinaansa pohjamutia myöten, mutta lopulta kevät koittaa. Rankka kokemus on muuttanut jotain pysyvästi, eikä päähenkilö ole enää täysin entisensä, mikä tulee esiin usein etenkin self helpissä.

Raamatun kertomukset Jeesuksen opetuksista olivat ensimmäisiä *eksemplumeja* eli opettavaisia esimerkkikertomuksia. Mäkelä (2020, 24–25) tunnistaa nykyisissä mallitarinoissa kristillisiä eksemplumeja. Antiikin retoriikassa eksemplumeilla luotiin konsensusta ja yhteistä arvopohjaa. Keskiajalla taas tarinoilla ohjattiin elämään oikeaoppisesti. Vaikka romaani ja journalismi, fiktio ja fakta, saivat alkunsa 1700-luvulla, eksemplumit olivat käytössä vielä satoja vuosia myöhemmin kansanvalistuksessa, kouluissa ja politiikassa. Auktoriteetit ja kaanon pitivät eksemplumit voimissaan. Sen sijaan 2000-luvun eksemplumissa korostuu ennen kaikkea henkilökohtainen kokemus, jolla korvataan auktoriteetin opetus. (Mt., 25.) Hyvinvointiin liittyvillä henkilökohtaisilla kääntymyskertomuksilla rakennetaan sekä bisnestä että tarinallista identiteettiä. Usein tarinassa tapahtuu käänne, joka muuttaa kaiken. Mäkelän (2020, 33) mukaan tällaisella inspiraatio- ja hyvinvointipuheella korvataan hengellisyyttä, ja usein eksemplumien ja mallitarinoiden moraalinen opetus liittyy siihen, mikä länsimaisessa elämäntavassa on pielessä. Henkilökohtaisissa kokemuksissa kuitenkin fakta ja fiktio sekoittuvat, mutta ”tositarina” riittää usein argumentiksi, ainakin sosiaalisessa mediassa. Tarina on sekä yksityinen kokemus yleisestä että todiste laajemmasta ilmiöstä, jolle esitetään esimerkiksi omaan kokemukseen pohjaavia parannuskeinoja. Kun mallitarinoita esiintyy riittävän usein eri konteksteissa, niistä syntyy *hallitseva kertomus*, siis eräänlainen kulttuurinen selitysmalli, jota harvemmin kyseenalaistetaan. (Mt., 37.) Nähdäkseni lukemissani masennuskertomuksissa on kyse mallitarinasta, sillä ne toistavat havaintoni mukaan usein samaa kaavaa. Self help -genreen kuuluvien masennustarinoiden kirjoittavat toimivat kärjistäen usein joogaohjaajina tai

motivaatiopuhujina, ja myös kaunokirjallisia masennuskuvauksia kirjoittavat yleis-
täten usein juuri keski-ikäiset.

3.2 Kokemuksellinen kertomuskäsitys

Tapahtumasarjan henkilökohtainen merkityksellisyys sen kokijalle tai kertojalle on pääosassa *kokemuksellisessa kertomuskäsityksessä*. Kun jokin tapahtuma herättää sen kokijassa tunteita, tapahtumasta tulee merkityksellinen ja siksi kertomisen arvoinen. Sen sijaan yleisesti merkittävässä tapahtumassa tapahtuu jotain poikkeuksellista, ja siksi kertomisen arvoista. Kokemuksellisen kertomuksen pointti voi olla esimerkiksi siinä, että tapahtuma koskettaa kertojan minäkuvaan. (Karttunen 2020, 59–60.) Monika Fludernikin mukaan juuri kokemuksellisuus saa kuulijan tunnistamaan kertomuksen kertomukseksi. David Hermanin mukaan taas prototyypin kertomus kuvaa, miltä kokijasta tuntuu kyseisessä tilanteessa. Tarinankerronta voi myös liikkua kanonisuu-
den ja murtuman (tarinallinen aines, joka saa lukijan kiinnostumaan) välimaastossa. Kanonisuutta tarvitaan tarinankerronnan merkitysten muodostumiseen ja kertomuksen tunnistamiseen, mutta tutusta poikkeava murtuma saa mielenkiinnon heräämään. (Karttunen 2020, 64–65.)

Hyvärinen ja Mäkelä (2020, 90) näkevät niin tarinatalouden ”sinun tarinasi” kuin identiteetin kertomusmuotoisuutta korostavien teorioiden sisältävän ”essentialisoivan ajatuksen ehjästä kertomuksesta itsearvoisesti hyvänä, elämää kannattelevana ja moraalista selkärankaa tuovana rakenteena, jolla voimme suojata itseämme elämän pirstoutuneisuudelta.” Kertomuspuheessa ja tarinallisessa identiteetissä on nähtävissä kolme näkökulmaa: kertomus elämän käsikirjoituksena, kertomus jälkikäteisenä elämän representaationa ja jatkuva kerronnallinen prosessointi. Näistä ensimmäisen eli *naiivin ontologisen teorian* mukaan elämä on kertomus ja sitä eletään eräänlaisen käsikirjoituksen mukaan. Self help -gurut ohjeistavat etsimään omaa tarinaa, ottamaan tarinan omiin käsiin. Käsikirjoituksen murtuma saa muuttamaan elämänsuuntaa. *Representaatioteoria* katsoo taaksepäin, mutta usein muisti on valikoivaa. Tarinallisen identiteetin rakennusaineeksi voi poimia narratiiviin sopivia sattumuksia, ja harvoin merkkihenkilöiden elämäkerroissa esiintyy itsekritiikkiä. Representaatioteorian ongelmana on, ettei monipuolisinkaan kertomus pysty kuvaamaan koko elämää eikä elämä pysähdy, kun sitä muistellaan. *Kehittynyt ontologinen teoria* taas näkee kertomukset erottamattomana osana elämää. Kertomukset ja identiteetti tulkitsevat toisi-
aan jatkuvasti, ja kerronnallisuus koskee kaikkea kokemista. Kulttuuriset mallitarinat ja omat eletyt kertomukset vaikuttavat niin tavassa elää kuin kertoa. (Hyvärinen & Mäkelä 2020, 90–93.) Tästä päästäänkin tarinalliseen identiteettiin, joka on tutkielmani keskiössä.

3.3 Hyvän elämän malli ja tarinallinen identiteetti

Hatakka (2007) on tutkinut elämäkertoja hyvän elämisen tuottamisen prosesseina ja kirjallisina esityksinä todellisuudesta. Hatakan (2007, 27) mukaan elämäkerroissa kirjoittaja usein tavoittelee sovintoa menneisyytensä ja itsensä kanssa. Kirjoitusprosessissa omaelämäkerrallinen kirjoittaja pohtii, kuka on ja miten on kasvanut omaksi itsekseen, ja mihin suuntaan elämä jatkunee. Samalla oma elämä peilautuu kulttuurissa vallitsevia hyvän elämän ideaalin normeja vasten. Menneisyys nähdään usein nostalgisena, mutta myös vaikeudet tuodaan esiin, sillä niiden kuvaaminen on helpompaa kuin tasapaksun arjen. Myös Hatakka (2007, 28) nostaa esiin hyvän elämän ideaalin, jota hän tarkastelee kulttuuristen mallien teorian kautta. Malleja kutsutaan myös skeemoiksi, ja mallit sisältävät ennustettavaa, joskin stereotyyppistä tietoa siitä, mikä on yleistä ja totta. Skeemat koskettavat myös mallitarinaa siitä, miten ”hyvä elämä” eletään. Ideaali on toki aina henkilökohtainen, mutta Hatakan (2007, 28) mukaan ”kulttuurisesti ymmärrettävä ja usein jaettu.” Kuitenkin elämäkerran funktioksi mielletään yksilöllisen identiteetin rakentaminen, sisäisen henkilökuvan luominen. Kirjoittajan valinnat kertovat paljon hänen hyvän elämän ideaaleistaan. Hatakan tutkimuksessa toistuivat toimeentulo, ihmissuhteet ja elämän mielekkyys, kuten työ tai terveys. Erietyisesti parisuhde nousee elämäkerroissa tyypillisesti kulttuuriseksi malliksi, mutta samalla avioliittoskeema ”uudistaa sukupuolipolarisaatiota ja valtahierarkioita.” Jos ideaali ei toteudu ja elämäntarinaa ovat varjostaneet vastoinkäymiset, elämäkerta voi muistuttaa esimerkiksi selviytymistarinaa. Kirjoittaminen voi olla tällöin myös eheyttävää ja terapeutista. (Hatakka 2007, 29–30.)

Käsittelin aiemmin kristillistä perua olevia eksemplumeja. Kristillistä diskurssia voi nähdä usein myös elämäkerroissa, joissa mainitut viittaukset esimerkiksi *Raamattuun* tai uskonnollisuuteen muodostavat laajemman merkityskokonaisuuden. Esimerkiksi kristinuskon diskurssi pitää sisällään koko länsimaisen kulttuurihistorian arvoineen ja asenteineen. (Hatakka 2007, 35–36.) Nähdäkseni kulttuuriset mallitarinat ja hyvän elämän ideaali kietoutuvat toisiinsa, mutta myös yksilön identiteettiin. Hallitsevat kertomukset noudattavat usein kristillisen kulttuuriperinteen ja arvopohjan mukaisia ihanteita ja juonenkäänteitä. Myös oman elämän käsikirjoituksen voi toivoa noudattavan näitä ihanteita, vaikka ei itse uskonnollinen olisikaan. Hallitsevaa kertomusta voi kuitenkin kyseenalaistaa vastakertomuksilla, kuten Mäkelä (2020, 37–38) esittää. Jos mallitarinan dominoivuus ei käy yksiin oman elämänkulun kanssa, oman elämän voi nähdä eräänlaisena vastaiskuna, radikaalinakin. Kaanonista poikkeava murtuma tai yllättävä elämänkäännös lisäävät myös tarinan kerrottavuutta (Harju & Mäkelä 2020, 182).

Vastakertomuksen lähtökohta on niin ikään murtuma. Siinä yksilö peilaa omaa normista poikkeavaa kokemustaan kulttuurisiin malleihin. Henkilökohtaisella

normista poikkeavalla kertomuksella voi osoittaa esimerkiksi äitiyteen liittyviä erilaisia olemisen tapoja, jolloin äitimyytti tulee kyseenalaistetuksi ja äitiyteen liitetyt kulttuuriset merkitykset laajentuvat. Useimmin vastakertomus ilmenee vähemmistöjen kertomuksina kokemuksistaan, mutta myös enemmistön edustaja voi asemoitua marginaaliin ja kertoa vastakertomuksen. Toisinaan vastakertomuksesta voi tulla lopulta hallitseva kertomus. (Nurminen & Kovalainen 2020, 157.)

Klinkmann (2007,151) korostaa, etteivät ”kollektiiviset kertomukset” enää vaikuta yhtä vahvasti kuin aiemmin, ainakaan kun konstruoidaan ”hyvää menneisyyttä.” Postmodernissa yhteiskunnassa jokainen luo itse oman narratiivinsa. Minuus siis luodaan kertomuksessa ja identiteetti kehittyy osana kerrottua historiaa.

Minuus on, kuten Svendsen sanoo, vapautta antaa selonteko itsestään kertomuksessa: siitä kuka olen ollut, kuka olen tällä hetkellä ja keneksi tulen. Tämän kertomuksen avulla tullaan itseksi. (Klinkmann 2007, 151.)

Tarinallisen identiteetin näkökulmasta katsottuna nykyhetki asettuu menneisyyden ja tulevaisuuden välille jännitteisesti, ja janan molemmat päät vaikuttavat käsiällä olevaan hetkeen. Menneisyyttä voi tulkita uusiksi ja koska menneeseen sijoittuu monenlaisia tapahtumia, voi niistä muodostaa monenlaisia tarinoita, jopa mielivaltaisesti. (Hänninen 2002, 58.) ”Tietoista identiteetin rakentamista tapahtuu erityisesti silloin, kun rutiininomainen elämäntilanne syystä tai toisesta katkeaa, kun elämänprojekteja on arvioitava uudestaan tai kun ne joutuvat ristiriitaan keskenään”, Hänninen (2002, 61) näkee.

Klinkmann (2007, 151–152) painottaa myös muistin valikoivuutta. Unohtaminen on yhtä merkittävässä roolissa kuin muistaminen menneisyyden konstruoinnissa, eikä toisaalta muistiin ole mahdollistakaan tallentaa joka ikistä elämän hetkeä. Myös Hänninen nostaa esiin muistin valikoivan luonteen:

Tietoinen minätarinan muodostaminen ei ole pelkästään reflektiivistä, pohdiskelevaa, vaan myös refleksiivistä, itseään muokkaavaa: tarinaansa muodostaessaan ihminen voi myös tietoisesti muovata itseään, asettaa itseään koskevia tavoitteita ja vaatimuksia. Reflektoitu sisäinen tarina voi olla yhtenäinen ja koherentti, mutta se voi olla myös dialoginen, ristiriitainen, katkoksellinen ja epämääräinen. (Hänninen 2002, 62.)

Kun ihminen kertoo itselleen oman elämänsä tarinaa, tulee hän samalla vastaaneksi kysymykseen, kuka minä olen ja näin muodostaa reflektoidun identiteetin eli tulkitun minän (Hänninen 2002, 61). Sosiaalipsykologiassa tunnustetaan myös *mahdollinen minä*, joka on ihmisen käsitys siitä, mitä hän esimerkiksi pelkää tai toivoo olevansa. ”Tarinallisesti ilmaisten mahdollinen minä on sisäisen tarinan tulevaisuuteen projisoima henkilöahmo”, Hänninen (2002, 62) toteaa.

Tarinallista identiteettiä voi lähestyä myös persoonallisuuden piirteiden kautta. Hyvärinen ja Mäkelä (2020, 99) nostavat kiinnostavasti esiin kovaa kritiikkiä osakseen saaneen Strawsonin mallin kerronnallisen identiteetin kahdesta eri ääripäästä, jotka

ovat *narratiivinen* ja *episodinainen persoonallisuus*. Narratiivinen persoona rakentaa elämästään yhtenäistä tarinaa, jossa kaikki tapahtumat ovat kokemuksellisia ja niihin liitetty syitä ja seurauksia. Hetkessä elävä episodikko puolestaan uudistaa identiteettiään jatkuvasti eikä noudata tarinaa. Narratiivinen henkilö on Strawsonin mukaan helpommin vietävissä ja alttiimpi esimerkiksi ideologioille ja sensuurille. Vaikka teoria ei toimi käytännössä, Hyvärinen ja Mäkelä (2020, 99) näkevät episodisessa persoonallisuudessa potentiaalia ja ehdottavat, ”että tarinallista identiteettiä ei enää yhdistettäisi pelkästään yhteen, kokonaiseen ja ehjään elämäntarinaan.” Klinkmannin (2007) ajatuksiin peilaten episodikkokin voi luoda tarinallista identiteettiään arkinen, mutta aina tuore anekdootti kerrallaan. Kuten Hyvärinen ja Mäkelä (2020, 100) muistuttavat, kertomusmuodon huomaa parhaiten murtuman hetkellä ja elämän kriisitilanteissa. Kertomus voi olla myös ”kuvausta tilanteesta jota emme hallitse emmekä ymmärrä.” Toki nähdäkseni episodinen identiteetti muodostaa lopulta yhtenäisen narratiivin, vaikka sitten fragmentarisemmankin. Aiemmin käsittelemäni kehittynyt ontologinen teoria sopii myös tähän ajatukseen. Sen mukaan mikään yksittäinen kertomus ei pysty kuvaamaan kokonaista identiteettiä (Hyvärinen & Mäkelä 2020, 106). Tarinallinen identiteetti on prosessi ja tarinallisuus kertomuksineen voi nähdä itseymmärryksen keinona. Kulttuuriset mallitarinat voi nähdä ”tulkinnan kehyksinä”, eikä kaikenkattavaa ”mun tarinaa” tarvita, sillä identiteetin voi nähdä syntyvän vuorovaikutuksessa, jossa tarinallisuus tulee näkyville esimerkiksi kommunikaatiotilanteissa, joissa kerrotaan pieniä kertomuksia. (Hyvärinen & Mäkelä 2020, 106.)

Elämäntarinaan liittyy myös performatiivinen luonne. McAdams ym. (2006, 3) muistuttavat ihmisten olevan sekä tarinankertojia että kertomiaan tarinoita. Omaelämäkerrallinen ”minä” kertoo tarinaa omasta itsestä ja tarinasta tulee siten osa itseä. Itsestä kerrotut elämäntarinat voivat näyttää ihmisestä erilaisia puolia. Toisaalta identiteetin voi nähdä eräänlaisena sosiaalisessa kontekstissa syntyneenä saavutuksena. Ihminen tuo itsestään esiin erilaisia narratiiveja eri tilanteissa ja eri seurassa. Myös kulttuuri vaikuttaa siihen, millaisia tarinoita itsestä kerrotaan. Identiteetti muuttuu ja kehittyy, kun ihminen aikuistuu, vanhenee ja kartuttaa elämäkokemusta. Sen sijaan persoonallisuuteen liittyvät temperamentin piirteet ovat usein pysyvämpiä. Myös elämäntarinoissa näkyy usein kasvua ja kehitystä. Esimerkiksi keski-iässä pohditaan usein negatiivisten kokemusten merkitystä omaan elämäntarinaan. (McAdams ym. 2006, 4–8.) Sama on nähtävissä myös *Rakkauksien lokikirjan* keski-ikäisen kertojan pohdinnoissa.

Kirjallisuus voi mimeettisesti jäljitellä todellisuutta ja tosimaailmassa tunnistettavia diskursseja ja samaan aikaan valehdella ja representoida maailmaa omalakisesti, kuten Veivo (2010, 153) huomauttaa.

Kirjallisuus suosii vapautta – niin kirjailijan kuin lukijankin – ja vapaus puolestaan suosii pohdiskelevaa asennetta kuvattuja asioita kohtaan. Kirjallisuus puhuu samoista asioista

kuin imitoimansa diskurssit, mutta sen ei tarvitse suhtautua niihin vastaavalla teoreettisella vakavuudella. (Veivo 2010, 153.)

Tulkitsen Veivon (2010, 156–157) näkemystä niin, että kirjallisuus voi käyttää hyödykseen vaikkapa aiemmin mainittuja mallitarinoita ja niiden vastakertomuksia, leikitellä tarinallisella identiteetillä ja intertekstuaalisuudella ja näin jäljitellä maailmaa teoksen sisällä samalla mallintamalla todellisuutta. Representaatioissa on kuitenkin aina mukana tulkinnan ulottuvuus, ja tulkinta taas liittyy vahvasti kulttuuriseen neuvotteluun. Niin kuin ei yksikään tarina kykene kattamaan identiteettiä, ei kirjallisuuskään pysty representoimaan elämäntarinaa täydellisesti, vaan jotain jää aina tavoittamatta. Hyvärinen ja Mäkelä (2020, 105) muistuttavat, että kertojan asema eli se, millaisia rooleja hän ottaa kertomuksen sisällä, kertomisen hetkellä sekä suhteessa kulttuuriin odotuksiin, voivat olla osa identiteettityötä. Asemoinnillaan kertoja viestii muun muassa, millaisena hän toivoo itsensä nähtävän.

Myös Kaskisaari (2000, 77) mainitsee omaelämäkerran ”itsen rakentamisena.” Kirjoittajalla on vapaus tuoda esiin elämänsä parhaat puolet ja peitellä epämiellyttäviä asioita. Niinpä oman elämäntarinan kertomiseen liittyy aina performatiivinen ulottuvuus.

Performatiivisen siitä tekee se, että myös omaelämäkerta performatiivin tavoin peittelee subjektinsa rakentumisprosesseja samalla, kun sen tarkoitus on nimenomaan tuoda esiin tunnustuksia subjektiudesta. Erkki Vainikkalaa (1998, 448) lainaten omaelämäkerrassa on kyse mahdottomaan uskomisesta: uskomme omaelämäkerran kertovan totuuden subjektin olemassaolosta, vaikka tiedämme, että se ei ole mahdollista. (Kaskisaari 2000, 78.)

Myös Kaskisaaren tutkimus tuo esiin hyvän ja oikeanlaisen elämäntarinan, jota moni kirjoittaja on pitänyt myös omaelämäkertansa julkaisun kriteerinä. Oman elämäntarinan kirjoittaja on myös tietoinen elämäkerran koosteisuudesta ja totuuden vaatimuksesta. Tunteet ja ”sisäisyys” ovat keskiössä niin elämäkertoissa kuin modernissa elämänmuodossa. Oman elämän tunnustukset peilautuvat hyvän elämän normeihin, mutta myös vapauttavat. Elämäkertaa voi lukea myös kehityskertomuksena, jossa on nähtävissä nostalginen paluu kotiin. Tulevaisuusperspektiiviin liittyy puolestaan haluaminen ja lupaus. (Mt., 75–77.)

3.4 Epäjatkuva elämä, katkonainen kertomus

Elämäntarina liittyy identiteettiin eivätkä kaikki halua noudattaa kulttuurisia mallitarinoita. Elämä on arvaamatonta, ja sen käsikirjoitus etenee omia polkujaan. Kosonen (2000) ja Sääsilahti (2011) ovat tutkineet omaelämäkerran epäjatkuvuutta. Moderni oman elämänsä tarinoitsija voi laatia romaanin kaltaisen fragmentaarisen esityksen.

Ei ihmisen, ei elämän kokonaisuutta, ei muotokuvaa, ei elämänjuontaa, ei elämäntarinaa, vaan elettyjä hetkiä, vaikutelmia, episodeja, katkelmia, fragmentteja ja palapelejä, joiden kokoaminen ja tulkinta jätetään avoimeksi, lukijan labyrinttiseikkailuksi. (Kosonen 2000, 73.)

Tarinan epätäydellisyys ilmenee Kososen (2000, 73) mukaan lyhyinä tekstimuotoina ja lineaarisuuden puuttumisena sekä elämäntarinan merkityksen muodostumisen katkonaisuutena. Kosonen (2000, 84–85) käyttää termiä *omaelämäkerrallinen minimi*, sillä elämästä voi kirjoittaa katkelmallisesti, kun hyväksytään muistin kattamattomuus ja eheän elämäntarinan katoavaisuus. Minimitilassa kerrotut katkelmat sisältävät kuitenkin runsaasti merkityksiä.

Kertomuksen katkonaisuus näkyy myös naisten kirjoittamissa päiväkirjoissa, joihin ei pystytä tai ehditä kirjoittamaan yhtenäisesti elämänkulusta. Päiväkirjoihin jää kirjoittamisen taukojen synnyttämiä aukkoja, ja merkinnöistä muodostuu väistämättä ”repeilevä kertomus elämästä.” Päiväkirjassa ei ole pakottavaa tarvetta kirjoittaa eheää elämäntarinaa vaikkapa tietoisesti valitusta teemasta. Kirjotusprosessiin liittyvän valikoimisen myötä hajanaiset ja yksittäisiltä vaikuttavat päiväkirjamerkinnot muodostava lopulta jatkuvuuden tunteen. Elämän taltioimisessa on nimittäin usein mukana etenemisen idea. (Sääskilahti 2011, 204–206.) Esimerkiksi matkapäiväkirjoista nousee usein esiin ”siellä olemisen”, jota kerronta tuottaa. Myös kirjoittajan suhde omaan tekstiin sekä tuon suhteen aika-paikallisuus ovat keskiössä. Kirjoittaminen on ennemmin matkakokemuksen tuottamista kuin koetun heijastusta. (Mt., 226.) ”Matkan aikana kirjoittaminen on näin tapa kokea matkakohde ja tapa elää matkan aika toisaalla olemisen aikana”, Sääskilahti (2011, 226) toteaa. Päiväkirjan kirjoittaa kertomuksen kokija, mutta päiväkirjaa kirjoitetaan yleensä itselle, jolloin kokijasta ja kirjoittajasta tulee lisäksi lukija, mutta myös kommentaattori suhteessa kertomuksen päähenkilöön. Kirjoittajalla onkin usein ”läheinen ja dynaaminen” suhde omaan tekstiinsä. Tapahtuman kokeminen, kertominen ja lukeminen muodostavat omaelämäkerrallisen ajan, joka muistuttaa haarovaa ja monimutkaista verkostoa. Kirjoittaja voi omaa elämäkertaa tai päiväkirjaa lukiessaan huomata tekstistä erilaisia konstruktioita ja siksi kerronnallistaa ja tulkita elämäänsä yhä enemmän, kuten huomata mahdollisen uuden episodin alun tai elämän kehityskaaren. Myös omaa elämää voi alkaa tarkkailla kerronnallistamisen näkökulmasta. (Sääskilahti 2011, 228–229.) Anekdooteista, muistiinpanoista ja repaleisista muistoista voi silti lukea suuremman elämäntarinan, tai ainakin erilaisia episodeja, kehitysprosesseja ja elämänjaksoja. Itsetietoinen kirjoittaja voi myös alkaa elää elämäänsä tarinan tavoin ja kiinnittää huomiota kerronnallisiin käännteisiin.

Paul Ricœurin mimesis-käsitys poikkeaa Aristoteleen tarkoittamasta jäljittelystä, ja Ricœurin mukaan kertominen on mimeettistä toimintaa. Mimesiksessä on kyse juonnellistamisesta ja narratiiveista, ja mimesis näyttäytyy ennen kaikkea ajan kokemuksen jäsentämisenä. (Hallila 2008, 26.)

Juonellistaminen on prosessi, joka yhdistää irralliset tapahtumat kokonaisiksi kertomuksiksi. Juonellistaminen, jonka Ricœur näkee ihmisen perustoimintana suhteessa ajan kokemukseen ja siitä kertomiseen, kuuluu kaikkeen kertomuksellistettuun historiankirjoituksesta fiktion. Mythos jäsentää irrallisia ajallisia tapahtumia ja yhdistää niitä toisiinsa. Ricœur esittää, että mythos pyrkii luomaan jatkuvuutta ajan kokemisen, *distentio animin*, epäjatkuvuuteen, se luo "sointuisuutta epäsointuisuuteen" (*concordance/disconcordance*). (Ricœur 1984, 1985, 1988, *passim*.) Ajan kokemus ja sen narratiivistaminen voidaan tulkita "epäsointuisuuden sointuisuudeksi" tai "epäjatkuvuuden jatkuvuudeksi". (Hallila 2008, 27.)

Tästä näkökulmasta katsottuna ajan kokemuksen juonellistamiseen liittyy siis vahvasti prosessimaisuus, joka näyttäytyy myös Sääskilahden (2011) tutkimissa päiväkirjoissa päiväkirjamerkintöjen näennäisestä epäjatkuvuudesta huolimatta. Kosonen (2000, 219–220) näkee epäjatkuvuudessa monimerkityksisyyttä ja toisaalta mainitsee, ettei yhtä yleistä epäjatkuvuutta ole, vaan epäjatkuvuudet ovat erityisiä ja monistuvia. Omaelämäkerrallinen epäjatkuvuus voi olla myös tietoista "toisenlaista suhtautumista omaelämäkerralliseen projektiin", ja jo antiikin ajoista lähtien on julkaistu paitsi jatkuvuuteen perustuvia elämäkertoja myös analyyttisiä omakuvia ja elämäkertoja. Fragmentaarisuus ja epäjatkuvuus vastaavat käsitystä ennustamattomasta ja kaoottisesta elämästä. (Mt., 221–222.)

3.5 Traumaattinen muisti fiktiossa

Rakkauksien lokikirjassa päähenkilön menneisyyteen liittyy traumaattisia kokemuksia, joista ei kuitenkaan aina kerrota suoraan, vaan traumaattinen muisti ikään kuin häilyy jossain taustalla. Edellisessä luvussa tarkastelin sekä polykronista kerrontaa että epäkerrottua osittain myös traumaattisen muistin valossa. Samoin edellä on tullut ilmi, että valikoiva muisti liittyy tarinallisen identiteetin rakentamiseen. Seuraavaksi tarkastelen vielä lyhyesti trauman ja muistin suhdetta kaunokirjallisuudessa.

Kertomusbuumin (ks. Mäkelä ym. 2020, 20) ohella voidaan puhua myös muistibuumista (ks. Jytilä 2022, 10). Valloillaan olevat trauman ja muistin kysymykset näkyvät myös kaunokirjallisuudessa, ja Jytilän (2022, 11) tarkastelemassa kotimaisessa nykykirjallisuudessa työstetään traumaattista muistikulttuuria sekä muistiin liittyviä ongelmia ja ahdistavia muistoja, joihin liittyy erilaisia tunteita ja ajatuksia. Traumaattisen muistin kulttuuriin liittyy usein väkivalta ja sen seurausten käsittely. Nykykirjallisuudessa trauma voi katsoa myös tulevaisuutta pelokkaasti, kuten dystooppisessa fiktiossa (Mt., 13). Yhä useammin nykykirjallisuudessa muistia käsitellään nostalgisen sijaan traumaattisena (Mt., 21).

Mitä trauma sitten on? Uhkaava tapahtuma, jonka joutuu kohtaamaan avuttomana ilman mahdollisuutta paeta tai ilman psyykkistä mahdollisuutta käsitellä ylivoimaista tapahtumaa, voi synnyttää trauman. Hyödyttömiksi osoittautuneet puolustusmekanismit jäävät jumiin, mistä aiheutuu ylivirittyneisyyttä. Trauma tallentuu

muistiin voimakkaina "muistijälkinä ja kuvina", ei niinkään tavallisena lineaarisena narratiivina, kuten normaalit muistot. Juuri ruumiillisuus määrittää sen, miten traumasta voi kertoa. Järkyttävää tapahtumaa ei voi käsitellä kerralla, vaan ymmärrys tapahtuneesta syntyy vähitellen prosessina. Trauma rikkoo minäkäsityksen ja tunteen ajallisesta jatkumosta ja usein se mielletään eräänlaiseksi elämäntarinan vedenjakajaksi. Vasta kun ruumiin muisti sekä visuaalinen ja verbaalinen muisti traumasta löytävät toisensa, transformaation myötä muistosta tulee "historian todistus." (Knuutila 2006, 29.)

Kirjallisuudessa henkilöihahmon hankala suhde omaan menneisyyteensä voi kieliä traumasta ja narratiivisen identiteetin katkoksesta, samoin kuin kertomuksessa toistuvasti esiintyvät motiivit tai yliluonnolliset tapahtumat, kertojan itsetietoisuus tai avuttomuus suhteessa tapahtumiin. (Melanen 2018, 17–18). Trauma voi esiintyä kertomuksessa myös dissosiaationa. Siinä muisto ei koodaudu normaaliin tapaan. Traumaattinen tapahtuma piirtyy muistiin yksityiskohtaisesti, mutta ilman tunnereaktiota. Toisinaan muistissa voi olla myös aukko tai muistikuvat voivat olla hajanaisia. Tunnejälki kuitenkin dominoi trauman kokeneen arkea. Trauman aiheuttamassa dissosiaatiossa keho–mieli-yhteys katkeaa ja kokemus minuudesta hajoaa. Olo voi olla epätodellinen ja usein dissosiaatiosta kärsivä kokee olevansa kehonsa ulkopuolinen tarkkailija. Traumakirjallisuuden tutkimuksen mukaan dissosiaatio representoikin kirjallisuudessa usein juuri traumatisoituneen rikkoutunutta minuutta. (Mt., 19–20.)

Traumafiktio on konventionaalista, ja usein samat tyylikeinot muistikuvien epäsuorine figureineen, toistoineen ja intertekstuaalisine viittauksineen toistuvat. "[- -] trauma asetetaan osaksi kokijan henkilöhistoriaa alituisen varioivien tekstuaalisten episodien sarjana, jossa metonyymiset muistikuvat sekoittuvat fantasmoihin ajan ja paikan tajun hämärtyessä", Knuutila (2006, 32) toteaa. Uhrin asemaa kuvataan traumafiktio perinteessä usein esimerkiksi sanojen haparoimisella tai mykistymisellä, erilaisilla fyysisillä eleillä ja asennoilla. Kerronnan elliptiset aukot viittaavat trauman voimakkuuteen. Toisinaan metatason etäisyyttä voidaan hakea hajautetulla kerronnalla, jossa kertoja vaihtuu ja alkaa sanoittaa uhrin kokemusta ulkopuolelta. (Mt., 33.)

Erityisesti psykoanalyttinen kirjallisuudentutkimus on kiinnostunut traumakuvausten kirjallisuudessa, mutta samalla psykoanalyysi on innoittanut kirjailijoita kuvaamaan traumakokemuksia ja luomaan uusia traumafiktio kerronnallisia keinoja (Jytilä 2022, 25). "Traumakirjallisuus tarkoittaa kertomuksia, joissa ylivoimaisen katastrofin kokemus on etsiytynyt kielelliseen asuun", Knuutila (2006, 22) tiivistää. Myös Knuutilan artikkelissa korostuu trauman muistamiseen liittyvä ruumiillinen ja visuaalinen kokemus. Traumaa on vaikea pukea sanoiksi, sillä traumatisoituneen kielellistämisen kyky salpautuu ja "rikkoo kokijan narratiivisen identiteetin." Melanen (2018, 16) mukaan narratiiveilla on merkittävä osuus identiteetin rakentumisessa,

kuten edellä on tullut aiemminkin ilmi. Minäkuva muodostuu nuoruudessa ja se rakentuu muun muassa jatkuvuuden tunteen ja itsereflektion varaan.

Elina Hirvosen teoksissa menneisyyteen kytkeytyy usein onnellisen lapsuuden sijaan traumaattisia tapahtumia: *Että hän muistaisi saman* (Hirvonen 2005) -teoksessa on raakaa lähisuhdeväkivaltaa ja perheenjäsenen vakava mielisairaus, *Kun aika loppuu* (Hirvonen 2015) teoksen päähenkilön veli toteuttaa väkivaltaisen terrori-iskun, *Kauimpana kuolemasta* -romaanissa (Hirvonen 2010) menneisyys on niin ikään traaginen, on seksuaalista hyväksikäyttöä ja itsemurha-aikeita. (Ks. myös Jytilä 2022, 125–126.) *Rakkauksien lokikirjassa* esillä ovat niin masennus, vaikea, jopa itsetuhoinen nuoruus kuin päähenkilön hätä sotaa pakenevien ystäviensä puolesta.

Hirvosen tuotannossa, kuten nykyproosassa usein muutenkin, on tyypillistä minäkertojan käyttäminen, autofiktio ja tunnustuksellisuus. Kyseinen trendi on osaltaan vaikuttanut traumakirjallisuuden yleistymiseen (Jytilä 2022, 28–29). Hirvosen teoksissa väkivaltaa käsitellään usein historioiden yhteenkietoutumisen kautta. Esimerkiksi *Että hän muistaisi saman* -teoksessa (jatkossa EHMS) Louhiniityn perheen väkivallan kierre on alkanut isoisan sotatraumasta ja siihen liittyvästä puhumattomuudesta. Isoisä purkaa traumojaan Annan ja Joonan isään, joka onkin lopulta raakan väkivaltainen Joonaa kohtaan. Myös Joonan ”perii” väkivaltaisen taakkasiirtymän ja mallin, mutta myös mielisairauden. Toinen maailmansota on vaikuttanut merkittävästi traumafiktioon, minkä kaikuja kuulee myös EHMS:ssa. (Jytilä 2022, 125.) Myös 9/11-terrori-isku on näkynyt traumafiktiossa, ja kirjailijat ovat pohtineet, miten kärsimystä voi esittää kaunokirjallisin keinoin ja missä menevät ilmaisun rajat (Jytilä 2022, 127). Kaksoistornien romahtaminen on esillä myös EHMS:ssa, kun Joonan kauhistuu nähdessään suoran lähetyksen televisiosta ja amerikkalaisen Ianin sotaveteraani-isän traumat tulevat pintaan. Myös Ian kärsii Vietnamin-veteraanin ylisukupolvisesta traumasta ja näkee viidakon levittäytyvän suljettujen silmäluomien takana. Vaikka sotamuistot eivät ole Ianin itsensä kokemia, ne vaikuttavat hänen kokemukseensa todellisuudesta. Toisten kokemukset, eri ajat ja paikat lävistävät Ianin ja muistoista muodostuu verkosto. *Proteettinen muisti* kuvastaa kulttuurista muistia, jossa muiston voi kokea, mutta sitä ei eletä – aivan kuten elokuvissa voi kokemuksellisesti koskettaa mennyttä, vaikka ei sitä itse eläkään. Ianin kokema proteettinen muisti on mediavälitteinen ja se sijoittuu henkilökohtaisen ja historiallisen välimaastoon. Median, elokuvien ja musiikin tarjoama sotakuvasto vaikuttaa Ianin kuvitelmiin isänsä kokemuksista. Myös Joonan kauhu television äärellä tornien sortuessa vahvistaa traumaattisen muistin mediavälitteisyyttä. Lisäksi kirjallisuus sekä intertekstuaalisuus on esillä paitsi EHMS:ssa että Hirvosen muussakin tuotannossa. Traumaattisella muistilla ja kirjallisuudella on läheinen suhde, ja esimerkiksi viittaus Virginia Woolfin hukuttautumiseen kiviä taskuissaan on mainittu sekä *Että hän muistaisi saman* -romaanissa että *Rakkauksien lokikirjassa*. Kirjallisuus on kuitenkin vain ”matkaavien muistojen aluetta”,

ja on eri asia lukea traumasta kuin elää se todeksi. (Jytilä 2022, 134–36.) Tätä näkemystä vasten EHMS:n Annan omat todelliset traumat, tukahdutetut muistot, epäkerontta ja eläytyminen kirjallisuuden traumoihin muodostavat kiinnostavan ja moniulotteisin yhtälön. Muistoja ja totuutta voi torjua monin keinoin, mutta torjuttu pulpahtaa aina pintaan kuin veden alle työnnetty rantapallo.

4 ANALYYSI

4.1 Rakkauksien lokikirja ja ajan polykronia

Klassisen strukturalistisen narratologian käsitteiden avulla tarkasteltuna *Rakkauksien lokikirjan* aikarakenne sisältää runsaasti kehyskertomuksesta poikkeavia anakronioita. Aika liikkuu moneen suuntaan, mutta ei yksisuuntaisen kadun mukaisesti, vaan Niemmen (2019, 93) hahmotteleman pyörivän ja siksakkaavan spiraalin tapaan. Ajan liikuttelusta hetkestä toiseen voisi piirtää kartan, jossa nykyhetki liukuu analepsikseen ja kehyskertomuksen nykyhetki sekoittuu simultaanisesti kertojan muistoihin. Usein kertoja selostaa hetken, miten asiat olivat menneisyydessä ja sitten, miten ne ovat nyt – tai päinvastoin.

Aamulla makaamme mieheni kanssa käsi kädessä sohvalla. Viisitoista vuotta aikaisemmin olimme matkustaneet jäälohkareisen meren läpi lautalla saareen, jossa meidät vihittiin ulkona. Ystävämme seisoivat sydämen muotoon aseteltujen ulkotuolien ympärillä, kun kävelimme lumeen tallattua polkua pitkin sanomaan toisillemme tahdon. Nyt katsomme tavallan presidentin ja pääministerin tiedotustilaisuutta. (RL, 213.)

Aika ja kertojan tajunta liukuvat hetkestä toiseen, ja häähäpäivä tapahtuu silloin ja nyt. Tapahtumat ovat monin paikoin yhtä aikaa tapahtuneet ja vielä tuloillaan, kuten heti romaanin ensisivuilla, kun kertoja kohtaa kustantamon juhlissa ex-poikaystävän ystävän:

Kohtaamisen jälkeen aika yhdessä poikaystäväni kanssa liukui nykyhetkeeni ja tyttö, joka silloin olin, täytti aikuisen mieleni. Tyttö on kuusitoista- tai seitsemäntoistavuotias. On talvinen arki-ilta ja hän kävelee yksin kohti rautatieasemaa. Häntä paleltaa. (RL, 7.)

Kehyskertomuksen nykyhetki on muistojen aikasiirtymien lähtökohta ja keskipiste, mutta siirtymiä on vaikea sijoittaa tarkkaan ajalliseen hetkeen, sillä nykyhetken

keskipiste karkaa, kun siirtymästä seuraa usein uusi siirtymä. Rautatieasemalla värjöttelystä seuraa "toinen hetki", toinen nuoruuden muisto, jossa nuori kertoja toivoo kuolemaa (RL, 7). Sitten kertoja onkin taas nykyhetkessä ja pohtii, että elämässä on paljon enemmän iloa kuin nuorena osasi kuvitella. Samassa tuokiossa kertoja on kirjastossa esittelemässä uutta kirjaansa. Tapahtumien ajallinen järjestys jää monin paikoin epäselväksi, joten teoksen aikarakennetta on mielekästä lukea polykronisen kerroksen läpi.

Ajan epämääräisyyden voi nähdä myös kaikkiaikaisuutena. Sen sijaan, että tarina hahmotetaan tapahtumien peräkkäisenä sarjana, huomio tulisi ensisijaisesti kohdistaa kerrontaan ja siihen, miten kerronta käsitteellistää tapahtumien järjestystä. (Herman 1998, 78.) *Rakkauksien lokikirjan* kertoja on yhtä aikaa läsnä sekä kehyskertomuksessa että muistoissaan, ja nyt-hetkeen liittyy moninaisuutta ja hämäryyttä, kun kertoja ikään kuin liukuu huomaamatta nykyhetken ja muistojen välillä. Voikin ajatella, että kertojan kokemus ja presens eivät ole ajattomia, vaan kaikkiaikaisia, sillä tapahtumat ovat yhtä aikaa vasta tapahtumaisillaan ja jo tapahtuneet, kuten Herman (1998, 82) ehdottaa.

Huomionarvoista on, miten voimakkaasti *Rakkauksien lokikirjan* kertojan aika kytkeytyy paikkaan. Paikat herättävät henkiin muistot ja ajankokemukset. Kertoja esimerkiksi palaa paikkoihin, joita on aiemmin vältellyt kipeiden muistojen vuoksi. Tutuissa paikoissa kertojan polykroninen aikakäsitys aktivoituu ja kertoja näkee ajan leviävätyvän ympärilleen niin, että hän näkee yhtä aikaa menneeseen ja tulevaisuuteen:

Yksinäisillä iltakävelyillä pysähdyn rautatien ylittävälle sillalle, jolla olen suudellut ja halannut ystävää, silpunnut rakkauskirjeitä, heijannut lastenvaunuja ja haaveillut loputtomista junamatkoista rinka täynnä kirjoja. Kiipeän mäelle, jolle kiipesin myös yhtenä kymmenistä päivistä, jolloin lähdin koulusta kesken päivän, tapasin lastenkodista karanneen pojan ja join hänen kanssaan lähikaupasta varastettua olutta. Juoksen rannalla, jolla olen katsellut tähtiä käsi tuntemattoman pojan kädessä, istunut yksin lumihangessa vihreässä vanhojentanssipuvussa, lukenut yliopiston pääsykokeisiin ja pitänyt uintivaippaan puettua lastani kädestä tämän kahlatessa veteen. Niille paikoille pysähtyessä ajan jana avautuu maisemaksi ja voin melkein tuntea menneen itseni odottavan minua. (RL, 95–96.)

Kertoja kuvittelee usein nuoren itsensä vierelleen tarttuen tätä ajan läpi kädestä. Näen näissä kohtauksissa turvallisen aikuisen ja haavoittuvaisen nuoren vuoropuhelua. Kertojan nuoruus on ollut ilmeisen rankka: on ranteiden viiltelyarpia, holtitonta alkoholinkäyttöä ja uhkaavia tilanteita tuntemattomien miesten seurassa. Kertoja myös mainitsee veljensä olleen psykiatrisessa hoidossa. Veljen mielisairaus toistuu myös Hirvosen aiemmissa teoksissa (*Että hän muistaisi saman ja Kun aika loppuu*). *Rakkauksien lokikirjan* kertoja selvisi nuoruudesta, ja tuntuu kuin hän haluaisi lohduttaa tai kantustaa nuorta itseään: sinä selviät kyllä.

Ihmisten keskellä hän hymyilee, aina siihen asti, kun sulkee oven, vetää verhot ikkunan eteen ja ottaa lipaston laatikosta peilin sirpaleen. Hän pitää huolen siitä, ettei kukaan näe,

ja toivoo, että joku sittenkin näkisi, ottaisi sirpaleen hänen kädestään ja sulkisi syliinsä. (RL, 12-13.)

Kertoja on kuitenkin ehtinyt unohtaa tuon nuoren tytön, vaikka lupasi, ettei niin käy (RL, 12). Yhtäkkiä "aika repeää ja hänen läsnäolonsa horjuttaa koko aikuista maailmaani" ja kertoja on "solahtanut madonreiästä aikaan, jossa totta on vain pimeys, jonka keskellä hän tuntee seisovansa yksin." (RL, 13). Kannoilla kiirivä masennus saa kertojan katseen kääntymään kohti nuorta tyttöä ja tämän henkistä pahoinvointia. Madonreikä viittaa myös ajassa matkustamiseen ja suhteellisuusteoriaan, sillä Thorenin "madonreikäteorian" mukaan reitti menneisyyteen on olemassa (Halonen 2000, 166). Kertoja myös pelkää, että mennyt saa hänestä taas otteen:

Valvoessani öisin muun perheen nukkuessa muistan vuosien varrella yhä uudelleen toistuneet aamut, jolloin en jaksa nousta. Raskaina aamuina en pelkää tuntematonta, vaan tuttua. En sitä, että tapahtuu jotain uutta ja pelottavaa, vaan että se, minkä yritän jättää taakseni, tapahtuu uudelleen. (RL, 158.)

Ajan polykronisuus tuo lähelle menneisyyden masennuksen, johon kertoja on vaarassa jälleen pudota.

Palaan vielä polykroniseen kerrontaan ja paikkojenvälisyyteen. Hermanin (1999, 75) mukaan polykroniset tapahtumat voivat sijoittua yhtä aikaa useaan aikaan ja paikkaan. Tämä tuntuu toteutuvan toistuvasti *Rakkauksien lokikirjassa*, jossa juuri eri paikat avaavat arkisen aikajanan joka suuntaan leviäväksi kosmiseksi aika-avaruudeksi. Suojellakseen itseään ja mieltään kertoja on tietoisesti vältellyt tällaisia paikkoja, mutta *Rakkauksien* lokikirja -tiedostoon ajatuksiaan kirjoittaessaan jokin saa hänet hakeutumaan juuri näihin paikkoihin.

Työhuoneeni sijaitsee sairaalassa, jossa psykoosiin sairastunutta veljeäni hoidettiin silloin, kun olin nuori. Vaikka olen aikuisena asunut pitkään sairaalan lähellä, en vuosiin pystynyt liikkumaan alueella. Se aika ja siihen liittyvät paikat, yläkouluni, lukioni ja kaksi psykiatrista sairaalaa, olivat mielessäni öljyn peittämät. Nyt jokin on toisin. Kävellessäni hautausmaan ja sairaalan alueen läpi voin tuntea kuusitoistavuotiaan itseni kulkemassa samaa reittiä aikuisen itseni kanssa. Kuvittelen tarttuvani ajan läpi hänen käteensä. "En unohda sinua enää", sanon hänelle tänä talvena, yleensä ajatuksissani, mutta kerran sanoin sen vahingossa ääneen lumikasaa tonkivan mäyräkoiran vieressä. "Sinusta tulee rakastetumpi ja rakastavampi kuin koskaan osaisit kuvitella." Näen mielessäni kuvan meistä kahdesta käsi kädessä lumen peittämällä polulla. Siinä kuvassa me molemmat olemme totta. (RL, 142-143.)

Hallila (2008, 29) muistuttaa, että aika fiktiossa kannattaa nähdä myös temaattisena ja sisällöllisenä käsitteenä. *Rakkauksien lokikirjan* kertojan retrospektiivinen näkökulma aktivoi menneisyyden jälleen eläväksi. Muistot kuitenkin sekoittuvat nyky aikaan ja tulevaisuuden kuvitelmiin. Niin muistot, nykyhetki kuin tulevaisuuden kuvitelmat esitetään vahvasti kertojan subjektiivisen kokemuksen läpi. Ehkä paikat vetävät kertojaa puoleensa juuri siksi, että hän haluaa tutkiskella suhdettaan menneisyyteensä, jäsenellä muistojaan ja niiden vaikutusta nykyhetkeen. Tällaiseen tulkintaan

houkuttelee sekä kertojan masennus ja sen ilmeisesti nuoruuteen johtavat juuret että kertojan keski-ikä. Keski-ikä kriisi saattaa koetella ajan hallinnan tunnetta, ja Tähkän (1989, 60) mukaan moni joutuu käsittelemään ”piilotajuista uskoa kuoleman voittamiseen.” Ajan virran vauhti kiihtyy keski-ikässä niin nopeaksi, että keski-ikäinen pelkää jäävänsä jälkeen: tässäkö elämä olikin, tännekö asti vain pääsin. Myös elämän urautuneisuus voi havahduttaa, jolloin keski-ikäinen pyrkii kohti uusia tavoitteita. ”Jäljellä olevan ajan lyhyys kauhistuttaa, koska tuntuu kuin olisi ehdittävä alkaa kaikki alusta,” Tähkä (1989, 68) toteaa. Siinä, missä nuoruudessa tulevaisuus ja maailma ovat auki, keski-ikässä joutuu kasvokkain sen tosiasian kanssa, ettei elämä jatkukaan loputtomiin. Ajan virta katkeaa ennemmin tai myöhemmin, mikä voisi aiheuttaa *Rakkauksien lokikirjan* kertojalle sisäisen ristiriidan, kuvittelee hän ajan ikuisesti jatkuvaksi avaruudeksi. Tällainen tulkinta mahdollistuu esimerkiksi kohdassa, jossa kertoja tapaa ystävänsä puistossa polttelemassa pilvettä:

Hän kertoi pohtivansa jatkuvasti aikaa. Juhlapäivät, vaput, juhannukset ja uudenvuodenaatot tuntuvat hänestä nykyään omituisilta. Musiikin soidessa, ystävien kanssa keveässä humalassa jutellessa huomaa, että aina yhtäkkiä on mennyt vuosi. Lasten elämässä kaikki on uutta, mutta itse on ollut ainoastaan töissä. Kävellyt työpaikalle aamun pimeässä ja takaisin kotiin iltapäivän pimeässä. ”Ja yhtäkkiä siinä kului elämä”, hän sanoo. (RL, 134.)

Kuitenkaan kertojan maailmankuva ei vaikuta vastaavan perinteistä keski-ikä kriisiä, kuten ystävän pohdinnassa yllä. Nimenomaan polykroninen aikakäsitys saa kertojan näkemään ajan eri tavoin kuin ajankulusta ahdistunut ystävä. Kertoja nimitäin vastaa ystäväelleen olevansa paljosta kiitoksen velkaa menneille sukupolville, jotka ovat kuvitelleet nykyisenkaltaisen tasa-arvoisen maailman mahdolliseksi. ”Kerron ajattelevani välillä, että elämme meitä aikaisemmin eläneiden ihmisten mielikuvituksessa”, hän sanoo (RL, 134).

Rakkauksien lokikirja asettuu myös koronapandemian kontekstiin. Uusi tauti pe-lottaa ja etenkin matkustusrajoitukset ahdistavat kertojaa. Toisaalta kertoja kokee kulkevänsä samaa rataa epävarmasti poukkoilevan pandemian kanssa. Koronarajoitukset ovat pysäyttäneet ajan, eikä huomiseen näe, mikä on voimakkaassa ristiriidassa kaikkiaikaisuuden kanssa. Rajoitustoimet pakottavat kertojan pysähtymään ja asettumaan myös henkisesti tähän hetkeen, lähes väkivaltaisesti. Kertoja kulkee koronapandemian hiljentämällä kaduilla ja kuvittelee, miten elämä taas palaa normaaliksi:

Haluan kulkea kaduilla, joilla vielä hetki sitten pysähdyimme halaamaan tuttuja, nähdä ravintoloiden, kahviloiden ja kauppojen ovet ja kuvitella, miten valot syttyisivät, kun kaikki olisi ohi. (RL, 58.)

Ajan hallinnan tunne on mielen hyvinvoinnin kannalta merkityksellistä. Autonominen aikaan liittyvä vallan tunne liittyy jo lapsuudessa mielihyvään oman ruumiin kontrollista ja siihen, että lapsen tarpeisiin vastataan ajallaan. Tähkä (1989, 60) mainitsee kyseisen vallantunteen säilyvän vähintäänkin ”piilotajuisena ainesosana

ihmisen ajantunteessa läpi elämän.” Ajattelen, että koronarajoitukset ravistelevat kertojan kykyä hallita aikaa ja rajoitukset myös rikkovat kertojan aikakäsitystä, jossa tosielämän rinnalla kulkee myös vaihtoehtoisia juonenkulkuja. Palaan vaihtoehtoiseihin tapahtumiin alaluvussa 4.2, jossa käsittelen teoksen epäkerrontaa.

Kaikista paikoista erityisesti hautausmaa vetää kertojaa puoleensa. Kertoja kävelee *Rakkauksien lokikirjassa* useaan otteeseen hautausmaan läpi. Hautausmaa mainitaan kertomuksessa juuri nuoruuden kauttakulkureittinä:

Pimeinä viikkoina ja kuukausina kävelen hautausmaan läpi aina, kun mahdollista. Se on hänen hautausmaansa, paikka, jonka läpi hän kulki humalassa punk-keikoilta kotiin, jonka läpi hän meni tapaamaan veljeään psykiatriseen sairaalaan, jonka suuren kuusen juurelle hän istuutui itkemään eikä jaksanut nousta. En ole pitkään aikaan pystynyt palaamaan hautausmaalle, mutta nyt haluan mennä sinne yhä uudelleen. (RL, 13.)

Nyt kylmänä, suljettuna, ilottomana keväänä, ajattelen romahduksen pelkoa kirjaimellisesti. Kävellessäni hautausmaan halki työhuoneelleni muistan päivät, jolloin kävelin samaa reittiä, öisin punkbändien keikoilta kotiin ja päivisin tapaamaan veljeäni psykiatriseen sairaalaan, suupielet reippaassa hymyssä, tiukalle sidotut kangasnenäliinat ja pitkät hihat ranteiden naarmujen peittona. (RL, 158.)

Hautausmaahan on helppo liittää myös ajallista vertauskuvallisuutta: se on elämän päätepiste. Kulkiessaan hautausmaalla keski-ikäinen kertoja ikään kuin hipaisee ajan päättymistä. Jos kerran kaikki tapahtumat ovat jo tapahtuneet, jossain on aika, jolloin kertoja on jo kuollut. Hautausmaakohtaukset voi nähdä myös vaihtoehtoisena mahdollisuutena sille, miten elämä olisi voinut mennä. Itsetuhoisen nuoren elämä olisi voinut päättyä ennen aikojaan ja kertojan nimi olisi voinut päättyä hautakiveen jo kauan sitten. Hautausmaa näyttää viittaavan myös masennukseen, joka kulkee ikään kuin samoja reittejä hautakivien lomitse. Kun masennus ja nuori minä kulkevat liian lähellä samalla polulla, kertoja soittaa hädän hetkellä puolisonsa apuun hautausmaalle:

[- -] muistan loppuelämäni ajan illan, jolloin soitin miehelleni työhuoneelta ja kerroin, että pelkään hajoavani. Hän käveli hautausmaan poikki minua vastaan hoitokoiran kanssa, joka oli löytynyt pentuna Romaniasta pahvilaatikosta ja joka yhä tunnistaa toiset pentuina kaduilta löytyneet koirat. Ilta oli niin sumuinen, että tuttu maisema peittyi harmaaseen usvaan, ja kun talojen, hautausmaan muurin ja hautojen ääri viivat lopulta tulivat esiin, ne olivat pehmeät, kuin vesivärillä silatut. [- -] Mieheni levitti kätensä ja sulki minut sumuntuoksuiseen syliinsä, koira nuoli sormiani ja minä tiesin, ettei sinä iltana tarvinnut enää pelätä. (RL, 208.)

Tässä kohtauksessa kertojan kuvitteleva ajan polykronisuus peittyy kuitenkin kirjaimellisesti sumuun. Sumu peittää alleen traumoja herättävän paikan, ja puolison turvallisessa sylissä hautausmaa näyttää pehmeältä ja kauniilta. Kertoja on läsnä tässä hetkessä eikä pelkää mennyttä tai tulevaa. Sumea näkeminen ja ”pään sisällä pysyttelemisen” ovatkin mielestäni kertojan tapoja asettua ajan yläpuolelle. Ajattelen nimittäin, että kertoja pyrkii aikakäsityksellään eräällä tapaa myös hallitsemaan tai manipuloimaan kertomaansa aikaa; pitämään kaikki vaihtoehtoiset tapahtumakulut

avoimena. Ajanhallintapyrkimys voisi viitata myös kertojan mielentilaan, sillä se luo kertojasta jollain tapaa neuroottisen vaikutelman. Hän haluaa irti ajan kahleista, mutta samalla myös pois tästä hetkestä. Kertoja ei esimerkiksi haluaisi silmälaseja, vaikka lääkäri niitä hänelle suosittelee, sillä pehmeät ääriviivat "tuntuvat turvallisilta" (RL, 118–119). Voisi ajatella, että kertoja ei halua nähdä todellisuutta ja aikojen ja tapahtumien vaikutusta toisiinsa kirkkaasti. Lääkäri toteaa kertojan vaarantavan liikenteen, jos tämä ajaisi ilman silmälaseja:

"Olen muutenkin riski aika monessa paikassa", sanon. "Siksi on parempi, että pysyttelen mahdollisimman paljon oman pääni sisällä." Itkettää. Toivon, että lääkäri laittaa sen tulehtuneen silmän piikkiin. (RL, 120.)

Myöhemmin kertoja tilittää miehelleen, että näöntarkastus sai hänet romahtamaan, kokemaan itsensä kelvottomaksi ja, että hän "vain yrittää esittää, että pärjää tässä maailmassa" (RL, 121). Omiin maailmoihin sulkeutuminen ja kaiken näkeminen hieman sumeasti tuntuvat olevan kertojan selviytymiskeinoja masennusta vastaan.

Ajan levittäytyminen moneen suuntaan vaikuttaa siis liittyvän kertojan tapaan jäsentää ja käsitellä muistoja. Se kuvastaa vahvasti myös kertojan pohtimaa aikakäsitystä, jonka mukaan kaikki aika on jo olemassa. Toisiinsa kietoutuvat ajat, paikat ja tapahtumat viestivät ennen kaikkea siitä, miten ihmiset ja tarinat ovat yhteydessä toisiinsa kertojan mielessä. Tämä tulee esiin monissa muistoissa, joissa kertoja kokee syvää yhteyttä toisiin ihmisiin. Nämä hetket ovat kertojalle hyvin merkityksellisiä ja hän tallentaa ne Rakkauksien lokikirja -tiedostoon.

Toisaalta epäselväksi jäävä tapahtumien järjestys herättää kysymyksen kertojan luotettavuudesta. Kertoja sanoo suoraan, ettei luota muistiinsa täysin: "Minulla on huono muisti. Muistan lapsuudestani ja nuoruudestani vain epämääräisiä kuvia, joiden todenperäisyydestä en ole varma" (RL, 154). Nuoresta aikuisuudestaan hän muistaa ystäviensä keittiöt, jossa valmistauduttiin opiskelijabileisiin, puhuttiin filosofiasta, itkettiin ja syötiin pizzaa yöpuvussa peiton alla (RL, 154–155). Ystävien kanssa vietetyt hetket ja niistä noussut yhteyden tunne ovat tärkeämpiä kuin se, ovatko muistot kirjaimellisesti totta.

Ystävyiden ja yhteyden kokemisen merkitys nousee kertojan muistoissa usein etualalle. Ystävien kanssa ollaan juhlimassa ja tuntemattomaankin voi kokea hetken vahvaa yhteyttä:

Ilta jatkuu pitkään, ja loppuillasta me viimeiset vieraat asetumme vuorotellen J:n lampunvarjostimen alle tanssimaan. Puolipallon muotoinen hapsureunainen lampunvarjostin riippuu yläpuolellemme kuin valtava leijuva hattu, ja me otamme toisistamme valokuvia, pidämme nyrkkiä mikrofonina ja laulamme kappaleita, joita lauloimme silloin, kun tapasimme ensimmäisen kerran. [--] Aika poimuttuu niin, että hapsulampun alla kaikki iät, kaikki hetket, kaikki tuoreet ja unohtuneet tunteet ovat samaan aikaan läsnä. Minä, joka vaalin romantiikkaa enkä kestä nostalgiaa, pompin lattialla sukkasillani, nyrkki mikrofonina, ja olen hetken täynnä keveyttä ja rakkautta heitä kaikkia kohtaan. (RL, 116.)

Mutta kun juhlat päättyvät, taika raukeaa. "Tuntuu, että kannoillani vaaniva pimeys tavoittaa minut heti, kun en enää kuule ystäväni naurua" (RL, 47). Vaikka sanasta rakkaus tulee usein mieleen romanttinen rakkaus, *Rakkauksien lokikirjassa* keskiöön nousee rakkaus ystäviin ja lähimmäisiin. Rakkausaiheiset muistot ovat kertojalle "suoja surua vastaan", kuten teoksen aloittavasta Eeva-Liisa Mannerin sitaatista voi päätellä. *Rakkauksien lokikirja* tuntuu ehdottavan, että oleellista ei ole muistojen luotettavuus, vaan se, miten muistoista voi koota itselleen suojakilven masennusta vastaan. Se mihin huomion kiinnittää, kasvaa ja muuttuu todeksi.

Sinä syksynä pelkään, että masennus vie minulta kyvyn etsiä merkityksiä enkä enää pysty kirjoittamaan. Jos menetän kirjoitetut sanat, mitä minulle jää? Yritän etsiä jotain, mikä tuntuisi tärkeältä. Mieleeni piirtyy sana rakkaus. Mietin: voisinko torjua synkät ajatukset kirjoittamalla rakkaudesta? Mitä kaikkea se voisi tässä maailmassa olla? Kun pimeys leviää ja muuttaa muotoaan, etsin valoa avaamalla tiedoston, jonka olen tallentanut nimellä *Rakkauksien lokikirja*. (RL, 10.)

Kertoja ripustautuu muistoihinsa, koska nykyhetkeä on vaikea sietää masennuksen pelossa. Toisaalta hän suhtautuu iloon kuin lihakseen, jota pitää treenata: "Jos vaalin, vahvistan, venytän ja hoivaan, lihakset ja ilo säilyvät ja minä jaksan vielä kauan" (RL, 157).

Ennen kaikkea aikojen vyyhteytyminen ja polykronisuus korostavat kertojan ajatusta siitä, miten maailmassa kaikki tarinat, ihmiset ja tapahtumat kytkeytyvät toisiinsa. Kertoja palaa muistoissaan eri puolille maailmaa, ja tuntuu kuin maapallo olisi hänelle hyvin pieni. Hänellä on ystäviä niin Afganistanissa, Irakissa kuin Sambiassa. Koskettavia ja voimakkaita ovat jaksot, joissa kertoja on Irakissa ja paikalliset miehet haluavat laulaa sydänsuruista kertovia lauluja sekä jakso, jossa kertoja auttaa Suomesta käsin afganistanilaista ystäväänsä pakenemaan Talebanilta. Myös Venäjän hyökkäys Ukrainaan on kertojalle kova paikka. Kertoja on sodanvastaisessa mielenosoituksessa ja kokee kauhua tulevasta. Omat murheet saavat mittakaavan, mutta samaan aikaan tulevaa ei pysty edes kuvittelemaan:

Sotaa edeltävä aika tuntuu synkistä ajatuksistani ja poikkeustilasta huolimatta unenomaisen toiveikkaalta, maagiselta ajattelulta. Yksinäinen masennuksen pelko katoaa yhteisen kauhun tieltä. En uskalla kuvitella tulevaisuutta. Aika typistyy preesensiin. (RL, 219.)

Myös kehyskertomuksen lokimerkinnoissä on usein maailmantuskaa havaittavissa ja niissä mainitaan usein, miten sää on poikkeuksellisen kuuma.

AIKA: Kesä, syksy 2021

SÄÄ: Poikkeukselliset helteet tappavat Suomessa satoja ihmisiä ja vaikuttavat maailmassa miljooniin. Grönlannin jäätikön korkein kohta sulaa.

Kulkumerkinnot: "Maailmankaikkeudessa kaikki liittyy kaikkeen eikä yksikään muutos tapahdu ilman, että se vaikuttaa myös muihin." (RL, 172.)

Tietoisuus ajasta on kirkkaimmillaan tällaisissa itsetietoisuuden hetkissä. Erityisen piinaavaa ajankulun tiedostaminen on silloin, kun aika tuntuu pysähtyvän. Toisaalta hetket, jolloin ajan voi hetkeksi unohtaa kokonaan, ovat usein hyvin onnellisia. (Tähkä 1989, 70.) Onnea kertoja kokee juuri silloin, kun hän juhlii ystäviensä kanssa tai pystyy auttamaan heitä. Silloin kertoja kokee yhteyttä eri puolilla maailmaa asuvien ystävien muodostamaan ”yhteyksien mereen.” Kuvittelen kertojan kaikkialle levittäytyvän ajan mereksi, jossa kohtaamiset ystävien kanssa ovat eräänlaisia merimerkkejä ja navigoinnin kiintopisteitä. Yhteys ystäviin, sekä yhteys eri aikojen ja paikkojen välillä kietoutuvat toisiinsa lokikirjan sivuilla. Polykronisessa kerronnassa kerronnan rihmastomaisuus kuvastaa myös tapahtumien monisuuntaista vaikutusta toisiinsa (Kinnunen 2006, 140). Myös deleuzelaisessa ajattelussa rihmasto viittaa todellisuuden muovautumiskykyyn ja epäpysyvyyteen (kts. Tieteen termipankki 2024). Tätä ajatusta vasten *Rakkauksien lokikirjan* muistojen rihmasto sekä eri puolilla maailmaa asuvien ystävien verkosto sopivat hyvin yhteen polykronisen kerronnan ajatukseen. Niemen (2049, 94) mukaan nykyromaanit voivat kuvata maailmaa ”vyyhteytyneenä verkostona, riippuvaisuutena muista.” Ajan, paikan ja eri kulttuurirajojen yli kurkottaa myös *Rakkauksien lokikirjan* kertoja ajan, paikan ja ihmiset yhdistävällä rihmastollaan:

Aikana, jolloin minä piilotin ranteideni naarmuja hihojen alle, ystäväni vietti vuorokaudet, kuukaudet ja vuodet kotonaan ja hänen veljensä opetti salaa sisarilleen historiaa, matemaatiikkaa ja englantia. Hautausmaan kivellä istuessani rantakalliolla seisova, pinkkiin collegepaitaan pukeutunut tyttö ja Afganistanin koteihinsa suljetut tytöt ovat läsnä samaan aikaan, meidän tarinamme kietoutuvat toisiinsa ja yksi todellisuus lävistää toisen. (RL, 185.)

Aiemmin tuli jo ilmi, että polykroninen kerronta voi olla menneisyyteen sijoittuvan traumaattisen tapahtuman rekonstruktio (Herman 2002, 237). *Rakkauksien lokikirjan* traumaattinen menneisyys vaikuttaa nykyhetkeen, ja nykyhetken kokemus näyttää traumasta kumpuavat muistot, mutta myös rakkauteen ja ystävyysliittyyvät menneisyyden tapahtumat taas hieman toisin. Herman (1998, 88) korostaa myös hetken monimutkaisuutta ja sitä, miten eri kerrotut ajat ja niiden väliset suhteet vaikuttavat toisiinsa ja muodostavat rykelmän. *Rakkauksien lokikirjan* muistojen ja tapahtumien epäselväksi jäävä järjestys, vyyhteytyvä nykyhetki ja menneisyys voivat mielestäni kuvastaa kertojan subjektiivista aikakokemusta ja teoksessa esille tuotua polykronista aikakäsitystä (ks. McGlothlin 2003, 194), mutta ennen kaikkea niillä kerronta korostaa sitä, miten elämässä jokainen asia vaikuttaa toiseen.

4.2 Tapahtumien muut versiot

Seuraavaksi tarkastelen *Rakkauksien lokikirjassa* esiintyvää epäkerrottua ja teoksessa usein ilmenevää vaihtoehtoisten elämänpolkujen kuvittelua. Alkususäyksen mahdollisen toisenlaisen elämän kuvittelulle toimii 1990-luvun elokuva *Sliding Doors*, jossa näytetään kaksi eri versiota päähenkilön elämästä sen mukaan, ehtiikö tämä junaan vai ei.

Toisessa versiossa nainen myöhästyy junasta ja hänen edessään kiinni liukuvat ovet sulkevat yhden mahdollisen elämän ja avaavat toisen. Näin elokuvan vähän yli 20-vuotiaana, ja pitkään sen jälkeen hahmottelin oman elämäni vaihtoehtoisia tapahtumakulkuja *Sliding Doors* -hetkinä, niin kuin todennäköisesti tekivät lukemattomat muutkin elokuvan katso-neet. (RL, 77.)

Rakkauksien lokikirjan kertoja viittaa elokuvaan muistellessaan, miten elämä olisi voinut mennä pieleen eräänä nuoruuden humalaisena iltana, jolloin hän nousi tunte-mattomien miesten autoon.

Ehkä mitään pahaa ei olisi tapahtunut. Ehkä olisin nukkunut rauhassa ja aamulla toinen miehistä olisi heittänyt minut kotiin. Mutta mietin usein, millaista versiota elämästäni eläi-sin, jos en olisi kuullut tai ymmärtänyt keskustelua, jos en olisi saanut ovea auki. (RL 78.)

Kertoja on mieltynyt ajatusleikkiin muutenkin, sillä hän mainitsee kuvitelleensa tosielämänsä rinnalle aina toisenlaisen version, jossa hän eläisikin Sambian Lusakassa ja tekisi elokuvia sikäläisten ystäviensä kanssa (RL, 61). Kertoja on asunut Lusakassa nuorempana ja palaa kaupunkiin kymmenen vuoden jälkeen. Tosi ja epätosi lomittu-vat:

Ajatuksissani elin jatkuvasti kaukana asuvien ystävien kanssa ja rakensin valtavan puutar-han keskelle kartanoa, jossa aika kuluisi uneliaasti ja me kaikki asuisimme yhdessä. Nyt, ostoskeskuksen muovipalmujen keskellä, kaipasin heitä, koska he olivat läsnä. (RL, 61.)

Myös kertojan tuttava kertoo miehestä, jota on rakastanut koko elämänsä, mutta jonka kanssa ei kuitenkaan päätynyt suhteeseen. Nainen toteaa:

”Meidän todellisen elämämme rinnalla kulkee yksi tai useampia vaihtoehtoisia todelli-suuksia. Saatamme unohtaa niiden olemassaolon pitkäksi aikaa ja sitten, jonain sattuman-varaisena hetkenä, voimme melkein tuntea vaihtoehtoista elämää elävän itsemme lähei-syyden ja katseen, jolla hän tarkkailee meitä.” (RL, 166.)

Epäkerronta on *Rakkauksien lokikirjassa* tulevaisuuteen sijoittuvaa unelmoimista ja pajojen muistojen kuvittelemista toisenlaisiksi, vaihtoehtoisten tapahtumakulku-jen sepittämistä. Jytilän (2022, 132) mukaan rinnakkaiset ja paradoksiset todellisuudet toistuvat usein Elina Hirvosen teoksissa selvän ja lineaarisen elämäntarinan asemasta. Vaihtoehtoisten tapahtumakulkujen kuvittelu kytkeytyy myös siihen, millainen aika-käsitys teoksissa tai kertojalla on. Esimerkiksi Hirvosen *Että hän muistaisi saman* -

esikoisteoksessa päähenkilö Anna näkee peilin kautta niin menneen kuin tulevan ja erilaisia vaihtoehtoisia tapahtumakulkuja. ”Vaihtoehdot poissulkevan koherenssin sijaan romaani tarjoaa monisuuntaisen skenaarion, jossa menneen, nykyisen ja tulevan kerrokset halkovat toisiaan”, Jytilä (2022, 133) summaa. *Rakkauksien lokikirjassa* puolestaan yllä mainittujen esimerkkien kaltaiset kuvitelmat alkavat värittää koko teosta ja kertojan minäkuvaa. Elämä on valintojen viidakko, jossa jokaisella teolla on seurauksensa. Silti kaikkiaikaisuuden aikakäsityksen mukaisesti myös spekulatiiviset tutkimatta jääneet polunpäätsä kutsuvat ja ovat mahdollisia.

Marttisen väitöstutkimuksen mukaan epäkerrottu vastaa fiktion sisällä fiktion asemaa tosielämässä. Niin epäkerrottu kuin fiktiokaan eivät ole kertomuksen kannalta välttämättömiä. Silti ne kuvastavat ihmisen kykyä kuvitella ja spekuloida erilaisia vaihtoehtoja ja hypoteeseja. (Marttinen 2015, 166.) Usein epäkerrottu oleellisella tavalla ilmentää myös henkilöhahmojen mielenliikkeitä (Mt., 168). Myös Dannenbergin (2014, 307) mukaan epäkerrottu on oleellinen kerronnan tyylikeino, jolla voi representoida henkilöhahmon mielenliikkeitä. Se voi olla myös kertojan keino ymmärtää mennyttä ja seurausten syitä. Hatavara (2010, 166) nostaa esiin Morsonin sivuttaiskatsannon (*sideshadowing*), joka ottaa huomioon myös hypoteettiset tapahtumien kulut. Postmodernistisessä historiallisessa romaanissa heterodiegeettinen kertoja hahmottelee erilaisia hypoteeseja siitä, mitä olisi voinut tapahtua menneisyudessa yrittäessään ymmärtää nykyisyyttä (Hatavara 2010, 166–167). Koska *Rakkauksien lokikirjan* kerronta rakentuu nimenomaan muistoista, vaihtoehtoiset tapahtumat ja epäkerrotut kuvitelmat saavat koko teoksen näyttäytymään häilyvänä. Oletan, että muistot ovat totta tarinamaailmassa, mutta kertoja tiedostaa muistin valikoivan ja epäluotettavan luonteen. Kertojan luotettavuuden pohtimisen sijaan epäkerronta kiinnittää huomion elämän haurauteen ja arvaamattomuuteen.

Kuten äsken esitin, kertojan mieltymys *Sliding Doors* -kuvitelmiin ohjaa lukijan etsimään jossittelun mahdollisuuksia myös muualta teoksesta. Nostan esiin kaksi jaksoa, joita voi lukea vaihtoehtoisten tapahtumien kuvitteluna, vaikka ne eivät sitä päällisin puolin vaikuta olevan. Luvussa kahdeksan kertoja on kirjoittamassa musikaalikäsitelmää kahvilassa. Kahvilaan saapuu pariskunta: huumeita käyttävä nainen ja tämän väkivaltainen mies. Mies raivostuu ja jättää naisen kahvilaan yksin itkemään. Kertoja kysyy naiselta, onko kaikki hyvin. Keskustelun myötä nainen alkaa luottaa kertojaan, joka haluaa auttaa naisen irti väkivaltaisesta suhteesta ja päihteistä. (RL, 70–76.) Nainen ei kuitenkaan koskaan soita eikä ilmesty sovittuun tapaamiseen. ”En odottanut hänen tulevan, mutta halusin olla paikalla, jos tapahtuisi ihme” (RL, 78).

Khosravın (2022, 23) mukaan tarinan sivuhenkilöt voivat kuvastaa epäsuorasti epäkerrottua esimerkiksi metonymian tavoin. Narkomaaninainen voi nähdä kertojan vaihtoehtoisen elämän peilikuvana. Jos nuoruus (myös kertojan veli on käyttänyt huumeita) olisi mennyt toisin, kertoja voisi itse olla naisen asemassa. Kertoja on

kirjoittamassa käsikirjoitusta naisen tavatessaan. Kuka lopulta kirjoittaa elämän käsi-
kirjoituksen ja montako eri versiota käsikirjoituksesta voi olla? Näin voi kysyä myös
jaksossa, jossa kertoja vierailee entisen poikaystävänsä kotikaupungissa. Poikaystä-
västä tuli murhaaja kuusi vuotta eron jälkeen, kun hän ampui huumekaupasta vasi-
koineen miehen. Nyt ex-poikaystävä on vapautunut vankilasta. (RL, 147–148.)

Kuljen tehdaskaupungin jäisillä kaduilla ilman karttaa ja kelloa. Jos hän tulisi vastaan, en
ehkä sanoisi mitään. Emme me ole samoja kuin silloin, eikä meillä ehkä olisi mitään sanot-
tavaa toisillemme. (RL, 151.)

Kuten Marttinen (2012, 42) on todennut, vaihtoehtoiset tapahtumat kyseenalais-
tavat tarinamaailman itsestäänselvyyden, mutta myös tekevät tilaa lukijan tulkin-
noille. Samalla lukijan huomio kiinnittyy tapahtumien taustoihin ja niiden syihin (mt.,
42). Princen (1992, 38) mukaan epäkerrottu korostaa myös vastakohtaisuuksia. Näitä
näkemyskiä vasten ex-poikaystävän elämän tapahtumakulku on kertojan elämään
nähdessä hyvin vastakohtainen. Samalla se saa kertojan elämänpolun näyttäytymään
hauraana, mutta onnekkaana: olisi voinut käydä paljon huonommin. Kertoja olisi voi-
nut päätyä väkivaltaiseen suhteeseen ja päihteiden käyttäjäksi, kuten nainen kahvi-
lassa. Kaikki mahdollisuudet siihen olivat olemassa.

Huomioni kiinnittyy myös edellisen sitaatin karttaan ja kelloon. Ex-poikaystä-
vän potentiaalisessa läheisyydessä kertoja liukastelee. Hän voisi eksyä, myöhästyä tai
menettää ajantajun. Hän voisi ajautua vaaraan. Toisaalta vapaus ja seikkailu, kaikkien
vaihtoehtojen mahdollisuus kiehtovat häntä. Kertoja siteeraa Virginia Woolfin päivä-
kirjaa vuodelta 1915: ”Tulevaisuus on pimeä, ja se on parasta, mitä tulevaisuus voi
olla, luulen” (RL, 144). Karttaan ja kelloon liittyvä symboliikka nähdäkseni korostaa
osaltaan vaihtoehtoisia tapahtumakulkuja ja sitä, miten pienestä voi olla kiinni, mille
polulle lopulta päättyy.

Huomioni mukaan *Rakkauksien lokikirjassa* epäkerrottuja kuvitelmia on vähem-
män kuin Hirvosen aiemmassa tuotannossa, mutta muutamista kohdista löydän epä-
kerrontaa esimerkiksi muistojen ja nykyhetken välisissä siirtymissä. Luvussa kuusi
kertoja muistelee ensin nuoruuden junamatkaa Eurooppaan ja selaa matkalla tekemi-
ään päiväkirjamerkintöjä. Kevään 2020 koronasulku herättää matkakuumeen. Kertoja
alkaa kuvitella, että tekisi saman interrail-matkan aikuisena:

Nyt kuvittelen, miten varhain aamulla Helsingin rautatieasemalla muuntautuisin itse-
näiseksi seikkailijattareksi, katselisin vaihtuvia maisemia junien ikkunoista ja kyselisin
muiden matkustajien tarinoita rakkaudesta ja sen kaipuusta. Perille päästyäni avaisin tie-
tokoneeni ja kirjoittaisin tarinat romaaniin. Iltaisin kävelisin ystäväni kanssa valaistun kau-
pungin läpi yhtä päämäärättömästi kuin vuosia sitten. Pistäytyisimme baareissa, joissa nai-
sille tarjottiin alkuillasta ilmaiset juomat ja söisimme aamuyöllä churroja ja suklaakasti-
ketta kirkkaasti valaistussa kahvilassa [--] (RL, 51.)

Tässä kertoja kuvittelee junamatkan ikään kuin se olisi totta. Epäkerrottu inter-
rail-matka korostaa jälleen vastakohtia: kertoja ei ole enää nuori eikä itsenäinen

seikkailijatar. Kukaan ei voi luvata, että junassa jaettaisiin rakkausmuistoja, että kahvilassa olisi churroja tarjolla tai että juna edes kulkisi. Maailma on muuttunut nuoruuden ajoista ja se on käymässä yhä hullummaksi. Samaa junamatkaa ei enää ole.

Tietynlainen epäkerronta liittyy *Rakkauksien lokikirjassa* myös tulevaisuuden kuvitteluun. Kertoja on juhlinut vappua panda-asussa ja alkaa kuvitella myös tulevia hetkiä puvun suojassa:

Tänä keväänä olen pukeutunut siihen myös muulloin. Olen kulkenut pandana läpi kaupungin, välillä silmät maalattuina tummiksi pandansilmiksi, ja kerran itkin bussin takapenkillä niin, että valkoisiksi maalatuille poskilleni valuivat mustat purot. Ajattelen, että valtava, väljä ja pehmeä pandapuku suojaa minua kintereilläni roikkuvalta apeudelta. Vappujuhlassa saattaisin jaksaa jopa tanssia, kun takapuolessani heiluisi lyhyt musta häntä. Ja jos nukahtaisin juhliin, olisin pandana niin söpö ja pehmeä, että joku saattaisi jäädä silittämään minua. (RL, 159–160.)

Pandapukufantasia paljastaa kertojan halun tulla hellityksi. Epäkerrottu kuvitelma näyttää sen, mitä kertoja kaipaa: hellyyttä, pehmeyttä ja suojaa kovalta maailmalta. Kertoja vaipuu usein omiin ajatuksiinsa eikä ole kovin läsnä tässä ja nyt. Kyse voi olla nykyhetken välttelystä tai tulevan aiheuttamasta ahdistuksesta, kertojan masennuksesta tai pyrkimyksestä hallita aikaa. Tähtä (1989, 72–73) muistuttaa, että loppujen lopuksi on vain tämä hetki, sillä niin menneen muistelun kuin tulevaisuuden kuvitelmat voi kokea vai nyt-hetkessä. Niinpä olemme lineaarisen ajan vankeja, halusimme tai emme. Ainoastaan unet ovat ajasta vapaita. Silti silloin tällöin voi hipaista ”ikuisuuden hetkeä” esimerkiksi vaikuttavan taide-elämyksen tai luontokokemuksen äärellä. Niitä hetkiä ei tarvitse määritellä ajan kautta, sillä silloin aika menettää merkityksensä. (Mt., 73.) Mielestäni kaksi edellistä *Rakkauksien lokikirjasta* poimimaani sitaattiesimerkkiä ovat myös tällaisia ajasta vapautumisen halun osoituksia, pyrkimyksiä kuvitella nykyhetki toisenlaiseksi, vaikka kertoja tietää, ettei haavekuva toteudu.

Hirvosen teoksissa epäkerrottu kytkeytyy usein muistamiseen, kun jokin yllättävä ärsyke osuu kipeään kohtaan. *Rakkauksien lokikirjan* minäkertoja muistelee omaa henkilöhistoriaansa ja katsoo tapahtumia ajan läpi. Hän alkaa kuvitella mennyttä tai tulevaa toisenlaiseksi silloin, kun jokin nykytilanteessa ei tunnu hyvältä. Jytilän (2022, 21) mukaan nykyproosa käsittelee yhä useammin muistia ja menneisyyttä, usein juuri trauman kautta. Siinä missä nostalgia näkee menneen kultaisina aikoina, traumaattinen muisti muistaa usein väkivaltaa ja ahdistusta (mt., 21).

Trauma synnyttää kauhua kahdella tapaa: sekä sen takia, että oli kuolemanvaarassa, mutta myös kuolemalta välttymisestä kumpuavaa kauhua (Knuuttila 2006, 26). Tarinan kertomisen kyvyttömyys voidaankin tulkita freudilaisittain tukahdutettujen kertomusten paljastumisena (Jytilä 2022, 25).

Torjunnan syy on aina minän voittamattomuudessa suhteessa viettilylykkeisiin. Siltä mitä minä ei kykene hallitsemaan, se sulkee silmänsä välttyäkseen liian voimakkaalta ahdistukselta. (Reenkola 1984, 133.)

Siinä missä *Että hän muistaisi saman* -romaanissa korostuu muistojen torjuminen ja lapsuuden traumojen kertominen toisenlaisiksi, *Rakkauksien lokikirjassa* kertoja nimenomaan haluaa keskittyä muistoihinsa ja pohtia tapahtumien seurauksia ja vaikutuksia tulevaisuuteen. Sen sijaan nykyhetkeen hän suhtautuu dissosiatiiivisesti nähdäkseni traumasta kumpuavan masennuksen vuoksi. On jotain, mitä hän ei tässä hetkessä kestä. Tietoisuuden ulkopuolelle lakaistut halut odottavat otollista hetkeä, kuten korviketoimintaa, joka on sopivan etäällä lapsuuden kokemuksesta ilman, että niiden välinen yhteys paljastuu kokijalleen (Reenkola 1984, 134). Nykyhetkeä voi paeta vaikka pandapuvun tai aikakäsitysajatusleikin suojiin.

Ajattelen siis, että epäkerronnan voi lukea myös dissosiaationa ja torjutun tukahduttamisena. Mielestäni Hirvosen tapa käyttää epäkerrontaa liittyy myös polykroniseen aikakäsitykseen ja etenkin *Rakkauksien lokikirjan* aikarakenteeseen, joka fragmentaarisuudessaan vastaa kaikkialle levittäytyvää aikaa ja yhtäaikaisuutta. Väitän, että kertoja paitsi pakenee traumojaan epäkerronnalla, samalla hän myös yrittää manipuloida aikaa. Kun menneisyys, nykyhetki ja tuleva ovat yhtä aikaa käsillä, ajan kudelmaa voi myllätä ja sekoittaa. Kun kertoja on epäkerrotuissa kohtauksissa eräänlaisen dissosiaation vallassa, hän voi tulkintani mukaan myös irrottautua ajan kahleista. Tähkä (1989, 71) toteaa huumeokeilujen tai ekstaattisen tunnetilan aiheuttavan toisinaan mystisen ajattomuuden kokemuksen. Mystisyydessä vallitsee ykseys, jakamaton todellisuus: "Itsen kokemisen lakkaamisen myötä lakkaa myös subjektiivinen aika, joka seuraa yksilöllistä tietoisuutta. Se on kokemusta ajan tuolla puolen." Kyseessä on paitsi regressio myös ajan pysähtyminen ja itsen tuhoutuminen. (Tähkä 1989, 71.) Tästä voisi vetää yhtymäkohdan trauman torjuntaan. Kun kertoja kuvittelee tapahtuman toisenlaiseksi, hän voi kuvitella, ettei nykyhetkeä ole tai sille on olemassa vaihtoehtoinen tapahtumakulku.

4.3 Lokimerkinnöistä elämäntarinaksi

Hypoteesini mukaan kaikkialle levittäytyvä polykroninen aika vaikuttaa *Rakkauksien lokikirjan* kertojan identiteettiin. Edellä esitin, että kertoja pyrkii aikakäsityksellään ja epäkerronnalla hallitsemaan aikaa. Lisäksi polykroninen aikakäsitys ja fragmentaarista, ajallisesti epäselviksi jäävistä muistoista koostuva kerronta ovat tapoja rakentaa kertojan elämäntarinaa ja siten myös osa identiteettityötä. *Rakkauksien lokikirjan* kertoja tuo itsestään esiin erilaisia asioita: hän on maailmankansalainen, maailmanparantaja, rakastava lähimmäinen ja elää vahvasti kirjallista ja kirjoittavaa elämää. Hänellä on

rankka nuoruus ja masennustausta. Hän on kirjailija, elokuvantekijä, vaimo, sisko ja perheenäiti. Lisäksi hän on mieltynyt ajatukseen polykronisesta ajasta ja vaihtoehtoisista todellisuuksista.

Rakkauksien lokikirjan kertoja muistuttaa paljolti kirjailijaa itseään. Kertoja pohtii omaa elämäänsä ja elämän suhdetta aikaan keski-ikäisen naisen, elokuvantekijän, kirjailijan ja perheenäidin näkökulmasta. Säaskilahti (2011, 308) kuvaa elämään ja aikaan liittyvää paradoksia osuvasti: ”Oman elämän aika tyhjentää sitä mistä se on tehty, elämän eläminen on sen mahdollisuuden purkautumista, että voisi elää toisin. Elämä syö itseään, purkaa oman olemassa olemisensa mahdollisuutta.” Vilkko (1997, 149) muistuttaa myös, että omaelämäkerrallisen tekstin kertojan eli subjektin pitää tarkastella itseään ensin objektina, jotta itsestään voi tehdä kertomuksen. Luen *Rakkauksien lokikirjaa* ennen kaikkea autofiktiona, sillä kirjailija viittaa loppukiitoksissaan romaanin syntyneen kaunokirjallisuuden ehdoilla, vaikkakin se on saanut vaikutteita todellisista keskusteluista (RL, 223).

Hirvonen kirjoittaa sekä preesensissä että menneessä aikamuodossa, mistä syntyy kuva muistojen ja muistamisen hetken vuorottelusta. Lokimerkinnät tuovat teokseen päiväkirjamaisuutta, mutta toisaalta teos on toisinaan kuin kuvausta mielen ja ajatusten harhailusta. Parempina päivinä kertoja on tarmokas ja itsevarma, mutta kun masennus on syvempää, kertojan epävarmuus omasta itsestä näyttää vaikuttavan kertojan identiteettiin ja hän pelkää olevansa rikki ja viallinen:

Rakastatko minua, vaikka viattomatkin kysymykset lapsuudesta ja nuoruudesta saavat minut pakenemaan paikalta? Rakastatko minua, vaikka pelkään olevani korjaamattomasti rikki? Rakastatko minua, vaikka etsin jatkuvasti jotain, mitä en löydä? (RL, 121.)

Riittämättömyyden tunteen kokemukset kuvastavat suomalaisessa nykykirjallisuudessa usein epäilyä omasta identiteetistä. Epävarmuus itsestä näyttäytyy kertojan suhteessa käsitykseen entisestä itsestä ja menneeseen liittyvistä mahdollisuuksista. Nykyinen minuus ei enää vastaa kuvaa menneen ajan itsevarmasta itsestä ja selkeämmästä maailmasta. (Turunen 2007, 203.) *Rakkauksien lokikirjassa* epävarmuutta aiheuttaa juuri huoli masennuksesta, mutta kertoja potee myös maailmantuskaa globaalien kriisien keskellä. Ahdistustaan kertoja pakenee ”pänsä sisälle” ja kuvittelee nykyhetken rinnalle menneet ja tulevat tapahtumat sekä niiden vaihtoehtoisia todellisuuksia. Traumafiktiota tutkineen Riitta Jytilän (2022, 145) mukaan ideaalit ja yhdenmukaistavat elämäntarinat luovat paineita ja aiheuttavat häpeää, jos omasta elämästä muodostuukin vääränlainen kertomus. *Rakkauksien lokikirjassa* lapsuuden ja nuoruuden tapahtumat ja masennus vaikuttaisivat olevan kertojan mielestä ”vääränlaisia kertomuksia”, jotka aiheuttavat tuskaa kertojalle itselleen. Toisaalta niin sanotussa epäonnistumisessa piilee myös uusia mahdollisuuksia, toiveikkuutta ja avoimuutta tulevaisuutta kohtaan (mt., 145). Hirvosen romaaneissa kyseenalaistetaan usein esimerkiksi ydinperheideaalia käsittelemällä ylisukupolvisia traumoja ja paineita normin mukaisesta

elämästä. Kriisi on onnen käänköpuoli, joten onneksi mielletyt asiat paljastuvat kriisissä. Pettymys tuo esiin sen, millaiseksi onnellisuus kuvitellaan. (Mt., 139, 141.) Näin ollen onnen käänköpuolella ovat masennus, sodat, ilmastonmuutos ja koronapandemia matkustusrajoituksineen. Ne paljastavat, että kertojan onni koostuu vapaudesta, matkustamisesta, rauhasta, kansainvälisistä ystävyysuhteista ja iloisemmasta mielialasta.

Vaikka lokitiedosto sisältää muistoja rakkaudesta, on kiinnostavaa, ettei kertoja kirjoita sinne juuri mitään omasta lapsuudestaan. Hän kyllä mainitsee Barbiet ja muoviponit, mutta myös seksuaalista häirintää harjoittaneet aikuiset miehet (RL, 110). Näihin muistoihin liittyy häpeää ja ”yksinäisyyden kehä” (RL, 111). Ainoastaan lapsuuden hahmoista mummoon liittyy lämpimiä tunteita ja mukavia lapsuudenmuistoja. Kertojan aikakäsityksen mukaisesti ajatellen läsnä ovat kuitenkin myös lapsuus ja aiempien sukupolvien vaikutus. Omia lapsiaan kertoja rakastaa, ja hetket lasten kanssa nousevat lokikirjan kulkumerkintöihin:

Joka päivä yllätyn siitä, miten paljon heitä kahta voi rakastaa ja miten paljon he rakastavat toisiaan. Heidän kanssaan avarassa maailmassa olen täynnä iloa, jonka haluaisin säilöä. (RL, 97.)

Silti kertoja ei monen muun vanhemman tavoin haikaile pikkulapsiaikoja tai kiipuile sen suhteen, miten vuodet ovat lyhyitä. Lasten kanssa hän malttaa olla läsnä hetkessä.

Rakkauksien lokikirjan kertoja kamppailee masennuksen kanssa ja pelkää sen uusiutumista. Maailmaa pysähtyy koronapandemian rajoitustoimien myötä, ja kertoja yrittää piristää itseään kirjoittamalla listaa asioista, jotka saavat hyvälle mielelle. Piristymisy yrityksistä huolimatta tunnelma on melankolinen, mutta menneisyyden muistoista kertoja saa lohtua. Paluu menneeseen on kuitenkin mahdotonta, vaikka kuvittelisi kaikki ajat ympärilleen. Turusen (2007, 211) mukaan etenkin mieskirjailijat siksi usein ironisoivat haikailun menneisyyteen, vaikkakin pohjimmiltaan kaipaamisessa on kyse minuuden katoamisesta. *Rakkauksien lokikirjassa* pohditaan mennyttä minuutta ja sen vaikutusta nykyiseen, mutta suhde menneeseen ei ole mielestäni ironinen. Päinvastoin etenkin ystäviin liittyvissä muistoissa on herkkyyttä ja vilpittömyyttä, aitoa rakkautta. Kertoja suhtautuu ymmärtäväisesti myös nuoreen itseensä. Suhde menneeseen ei kuitenkaan ole erityisen nostalginen, ja kertoja mainitseekin, ettei kestä nostalgiaa (RL, 105). Silti kertoja katsoo nuorta itseään aikuisen silmin, äidillisesti. Hän on lukenut sukupolvien yli siirtyvistä taakoista ja saanut lisää itseymmärrystä (RL, 208).

[--] mutta samalla jokin taakse katsomisessa pelottaa. Pelkään kertovani liian yksinkertaisista tarinaa ja unohtavani katsoa sinne, mitä rakastan eniten, ympärillä olevaan tunteenmattomaan (RL, 208).

Kertoja kiinnittää siis tarkasti huomiota kertomaansa tarinaan omasta menneisyydestään. Elämä koostuu itsetietoisista episodeista eikä identiteetti rakennu yhden suuren elämäntarinan varaan. Kertojalle on tärkeää pitää vaihtoehdot avoimina sekä menneen että tulevaisuuden suhteen. Identiteetti on kertojalle monimutkainen asia eikä siitä voi kertoa mitään varmaa. Tätä ajatusta kertoja pohtii myös terapeuttinsa kanssa:

”Yksikään tarina, jota kerromme itsestämme, ei ole aivan totta”, hän sanoo. ”Samoin kuin ei mikään, mitä kerromme muista.” (RL, 209.)

Parempien aikojen haikailu kohdistuu pikemminkin tulevaisuuteen, pois tästä ja nyt, kuin menneisiin kulta-aikoihin. Aikuinen minä valaa uskoa nuorelle itselleen, valaa toivoa Kabuln kaduille ja surun kokeneelle ystävälleen. Polykronisen aikakäsitteksen mukaan asiat tapahtuvat samanaikaisesti kaikkialla ja ihmiset yhdessä muovaavat ajan ja yhteyksien verkostoa (Hall 1984, 48–50). Ystävien muodostama yhteyksien meri vastaa muodoltaan polykronisen ajan vyyhtiä, samoin kuin Säskilahden (2011, 228) mainitsemaa omaelämäkerrallista aikaa, joka on haarova ja monimutkainen verkosto.

Tapa hahmottaa aikaa näkyy myös kertojan tarinallisessa identiteetissä. Mielestäni *Rakkauksien lokikirjan* kertoja on persoonaltaan tarinallinen episodikko (ks. Hyvärinen & Mäkelä 2020, 99–100). Hän liukuu muistosta ja anekdootista toiseen ja on kuin eri ihminen huhtikuudessa Madridissa ja talvisessa Helsingissä. Kun kertoja puukeutuu Irakista ostamaansa silkkikaftaniin, hän tuntee itsensä ”samaan aikaan suureksi seikkailijattareksi ja aamutakissa kaupungilla liikkuvaksi kreivittäreksi” (RL, 98). Ajattelen, että kaikkiaikaisuus on *Rakkauksien lokikirjassa* myös kaikki-identtisyttä. Kertoja tunnistaa ja tunnustaa muistin epäluotettavuuden ja muistojen taipumuksen muuttua – samalla myös minäkuva vaihtuu tilanteen mukaan. Myös tulevaisuuden minä voi olla millainen vai. Kaikki versiot itsestä ovat yhtä aikaa läsnä.

Luvussa kolme hahmottelin masennuksesta kärsivän naiskirjailijan mallitarinaa. *Rakkauksien lokikirjaa* voi lukea myös kirjailijantyön kuvauksena ja keski-ikäisen naisen masennuskertomuksena. Kertojan masennus on sen verran synkkää, että vaikka mallitarinan mukainen ”kevät koittaa” se ei ole sellainen kevät kuin piti, sillä korona pilaa kaiken. *Rakkauksien lokikirjan* kertoja ahdistus ja maailmantuska saavat usein kaukokaipuun muodon, kun maailma myllertää ympärillä ja tulevaisuus näyttäyty epävarmana. Hän haaveilee, että matkustelisi *Vanhan rouvan lokikirjan* Kyllikki Villan tapaan maailmanmerillä ja katselee rahtilaivayhtiöiden verkkosivuja (RL, 53). Hän myös haaveilee toistavansa nuoruuden interrail-reissun.

”Kaikki keski-ikäiset naiset haaveilevat rahtilaivoista”, sanoi ystäväni, kun kerroin asiasta hänelle. Osta matkaliput, lukee kalenterissani. Siirrän merkintää eteenpäin päivästä, viikosta, kuukaudesta toiseen. (RL, 53.)

Lopulta kertoja saa liput varattua, mutta pandemia pysäyttää liikenteen, ja matka peruuntuu. Kertoja lohduttaa itseään lukemalla kvanttifysiikkaa ja kuvittelemalla, että mennyt, nykyhetki ja tuleva ovat yhtä aikaa läsnä.

Luen iltaisin kvanttifysiikan teoriaa, jonka mukaan tulevaisuus, nykyhetki ja menneisyys ovat olemassa samaan aikaan, me emme vain huomaa sitä. Jos voisimme katsoa maailman kaikkeutta kuten katsomme paperinpalaa, näkisimme ajan leviävän kaikkiin suuntiin samalla tavalla kuin tilan. Vaikka käsityksemme ajasta on teorian mukaan väärä, teoria ei ole uusi. (RL 54–55.)

Ajatusleikki kaikkiaikaisuudesta on eskapismia siinä missä matkustamisesta haaveilukin. Näen aikakäsityksen ja matkakuumeilun liittyvän masennukselta ”suojautumiseen”, mutta myös kertojan identiteettiin. Hän identifioituu matkustavaksi seikkailijattareksi, jota ei sido mikään, ei edes aika. Kertoja ihailee rahtilaivoilla elämäntyönsä kirjoittanutta Kyllikki Villaa, joka puolestaan on selvästi eri sukupolvea, kuin ”terapiasukupolven” masennuskertomusten kirjoittajat, kuten Hirvonen ja Vanhatalo. Myös *Vanhan rouva lokikirjassa* (Villa 2005) on tummia päiviä ja alakuloa, mutta Villan mielestä elämän ei kuulukaan olla helppoa:

[– –] kun meillä on alakulo, heti sanotaan että ”mulla on depressio” ja rynnätään hakemaan lääkettä. On ihan luonnollista että elämässä on tämä rytmi eikä mitään kesto-onnelliisuutta. Kun katsoo vaikka kansanlaulujen taustaa vasten, se on ollut jotenkin luonnollisempaa ennen. Nyt ihmiset kestävät huonommin edes yhtä surullista päivää. (Villa 2005, 140.)

Tällaiset viittaukset *Rakkauksien lokikirja* kertoja ohittaa. Ajat ovat muuttuneet, ja masennukseen suhtaudutaan ymmärtäväisemmin. Molempia lokikirjoja yhdistää kuitenkin ajatus siitä, että matkustava naiskirjailija pystyy olemaan oma itsensä vain ”siellä ollessaan”, kun saa olla irti arjen velvollisuuksista kaukana kotoa. Matkoilla voi olla vapaasti oma itsensä ja toteuttaa omia intohimojaan, kuten Villa teki merillä ollessaan. Samalla masennuskin saattaa jäädä kotirantaan. Ajattelenkin, että elämäntarinan yhtenäisyys liittyy *Rakkauksien lokikirjan* kertojan sisäiseen tarinaan itsenäisestä naisesta, joka matkustaa yksin ja (haluaa) kirjoittaa merkkiteoksia valtamerilaivan kannella, kuten esikuvansa Kyllikki Villa.

Rakkauksien lokikirjan loppukohtauksessa ollaan Ukrainan sodan vastaisessa mielenosoituksessa järkyttyneissä tunnelmissa. Korona-aika tuntuu jälkikäteen katsoen ”unenomaisen toiveikkaalta” ja masennuksen pelko katoaa ”yhteisen kauhun tieltä” (RL, 219). Se mikä tuntui vaikealta, olikin helpompaa kuin siinä hetkessä kuvitelti. Kertoja ei enää uskalla ajatella tulevaisuutta, sillä näkee siellä vain sukupolvea toiseen siirtyvää surua (RL, 220). Lopulta hän muistaa tarinan bagdadilaisista kirja-kauppiaista, jotka oman henkensäkin uhalla levittivät kirjansa kaduille:

Lauseiden voima työntyisi väkivallan, pelon ja kuoleman läpi, ja jonain päivänä, ehkä toisenlaisena tai samankaltaisena aikana, joku yksinäinen tulisi sille kadulle, avaisi kirjan ja ymmärtäisi, ettei sittenkään ole maailmassa yksin. (RL, 221.)

Tässä kertoja tuntuu puhuvan myös itselleen, sillä hän on kertonut pakenevansa todellisuutta kirjoihin ja myös kirjoittavansa luodakseen toivoa. Kirjoittaminen on koko maailma, elämän ja kuoleman kysymys.

Kirjat ovat olleet ikkunoita toisaalle silloin, kun kaikki omassa elämässäni on ollut mahdollista kestää, ja säikeitä yhteisiin kokemuksiin silloin, kun omien kokemusteni jakaminen on ollut mahdotonta. (RL, 9.)

Elämäntarinaa voisikin liittyä tässä kohtaa ajatus siitä, että kirjat ovat kulkeneet kertojan mukana koko elämän. Myös kirjoittaminen on kertojalle hyvin tärkeää, se on paitsi työtä myös itsen hoitamista ja trauman käsittelyä. Kertoja on myös rakentanut identiteettiään kirjallisuuden varassa. Kirjat ovat pakopaikka ahdistukselta ja niistä voi myös ammentaa toivoa. Kirjailija tallentaa niihin tietoa, toivoa, vertaistukea, tarinoita siitä, millainen maailma joskus oli. Myös *Rakkauksien lokikirjan* kertoja haluaa olla osa tätä kaanonaa: ”Lukiessani muiden kirjoittamia kirjoja koen saavani pyyteettöntä rakkautta, ja kirjoittaessani toivon, että joku tulevista lukijoistani voisi kokea saman” (RL, 10). Kertoja mainitsee monin paikoin kirjallisia esikuviaan ja siteeraa muun muassa Virginia Woolfia, Eeva-Liisa Mannerta ja Claes Anderssonia. Rungas intertekstuaalisuus tuo mielenkiintoisen lisän identiteettipohdintaan. Juuri kirjallisuuden kautta kertoja on alkanut lukioikäisenä rakentaa sofistikoitunutta, mutta tuolloin myös kuoleman kanssa flirttailevaa dekadenttia minäkuva:

Kävin ilmaisutaidon lukiota ja yritin huomaamatta poimia merkittävien kirjojen nimiä tyttöiltä ja pojilta, joiden kodeissa oli korkeat kirjahyllyt ja taiteesta ja politiikasta keskustelivat vanhemmat. Pojat kantoivat mukanaan Herman Hessen, Milan Kunderan, Gabriel García Márquezin, Jean-Paul Sartren ja Friedrich Nietzschen teoksia, tytöt näiden lisäksi Edith Södergrania, Simone de Beauvoiria, Sylvia Plathia ja Virginia Woolfia. Plathin ja Woolfin kohdalla kiinnostuin ensimmäisenä kuolemasta. (RL, 137.)

Woolfin itsemurhakirjeen kertoja kertoo opetelleensa ulkoa 16-vuotiaana (RL, 142). Masennus ja tietyt kirjat ovat kulkeneet käsikkäin. Kun olo käy sietämättömäksi, kertoja tarttuu *Mrs Dallowayhin*, mutta hätäntyy huomatessaan kirjan kadonneen.

Etsin *Mrs. Dallowayta* yöpöydän pinosta. Siinä ovat ne kirjat, joihin palaan tällä hetkellä yhä uudelleen, aivan liian pitkään palauttamatta olleet lainakirjat, ne, jotka ovat kesken, ne, jotka suunnittelen lukevani seuraavaksi, ja ne, joille en keksi paikkaa. Korkea pino kaa-tuu ja leviää lattialle nauhurin, hopeaglitserillä päällystetyn muistivihon, kynän, laturin, pölypalleron ja lapsen tekemän piirustuksen viereen. *Mrs. Dalloway* ei ole siellä. (RL, 141.)

Kohtaus vaikuttaa viittaavan siihen, miten kertoja on samalla hukannut myös itsensä. Hän on Woolfin luoma seurapiirirouva *Dalloway*, mutta jonka arjenhallinta on hukassa. Myös *Rakkauksien lokikirjan* kertoja rakastaa juhliä ja tajunnanvirran kuvausta, kuten Woolfin teoksessa, mutta työ, pölypallot ja lapset vaativat osansa. Pakeneminen kirjoihin ei enää auta ja kirjakasa romahtaa.

Kosonen (2000, 96) puhuu intertekstuaalisuuden ohella biotekstuaalisuudesta ja tarkoittaa sillä, että koko elämänkulku hahmotetaan teksteinä, kielestä ja kirjoista. Kirjallisuus, oma tarina ja identiteetti kietoutuvatkin yhteen *Rakkauksien lokikirjassa*. Intertekstuaalisuudella voi myös rakentaa asiantuntijuutta ja asemoitua kirjalliseen traditioon, muistuttaa Lindh (2021, 3). Koiviston (2004, 26) mukaan intertekstuaalisuus autofiktiossa näyttäytyy myös totuuden mahdollisuuden kommentointina. Näen *Rakkauksien lokikirjan* intertekstuaalisuuden ja kirjallisen elämäntavan vahvana elementtinä identiteetin rakentumisessa. Kuten Koivisto (2004, 26) esittää, autofiktio tarkastelee identiteetin rakentumista ja sitä, mikä osuus fiktiolla on identiteetistä kertomisessa. Erityisesti viittaus Kyllikki Villan *Vanhan rouvan lokikirjaan* tuntuu merkitykselliseltä jo senkin perusteella, että lokikirja yhdistää teoksia niin nimeä myöten kuin kirjoittamisen lajina. Villa tuntuu olevan kertojalle vahva esikuva, ja lokikirjailijoita yhdistää myös jatkuva kaukokaipuu ja matkakuume.

Villa kirjoittaa halustaan asua matkalla. Ei niin, että matkustaisi päästäkseen johonkin, vaan niin, että elämä olisi kirjaimellisesti matka, jota voisi taittaa Siperian halki kulkevissa junissa ja Atlantin yli seilaavissa rahtilaivoissa. [- -] ”Lisäksi on tietysti suhde mereen, sen valojen ja säiden vaihteluun, avaruus ympärillä – jotenkin liian iso asia kuvattavaksi”, hän kirjoittaa. (RL, 53.)

Myös *Rakkauksien lokikirjan* kertoja kokee vahvaa elämänhalua matkalla, ”jolloin saisin herätä jokaiseen aamuun tuntemattomassa paikassa” (RL, 51). Hän ajattelee usein matkustamista, toisinaan jopa dissosiatiiivisesti. Matkoilla oleminen tarkoittaa uusia mahdollisuuksia ja arjesta ja ajan kahleista irrottautumista:

Olen vuokrannut ystäväni asunnon toisesta kaupungista viimeistelläkseeni lastenromaanini. Kävelen tehdaskaupungin katuja, kuuntelen Virginia Woolfin ja Rebecca Solnitin esheitä ja kuvittelen olevani seikkailulla, jossa kulman takana saattaa odottaa mitä tahansa. (RL 144–145.)

Elämäkerralliset teokset pyrkivät sovintoon menneisyyden ja oman itsen kanssa ja pohtivat oman elämän suhdetta yleisesti oikeanlaiseksi miellettyyn normitettuun elämään (Hatakka 2007, 27). Vaikka kertoja on alakuloinen ja lannistunut, hän ei kumartele kuvia. Mielestäni teoksen kirjailija ei harmittele, ettei elä jotenkin tavallisempaa normin mukaista elämää ilman masennusta, maailmantuskaa ja nuoruuden traumoja. Masennus kyllä painaa kertojaa, mutta ei hän sitä vaikuta häpeävän.

Masennuksestaan huolimatta kertoja on vahva halu auttaa ystäväänsä pakenemaan Kabulista Talebanin noustua valtaan. Jakso, jossa kertoja auttaa Suomesta käsin hengenvaarassa olevaa afganistanilaisystäväänsä pakenemaan Suomeen, on tunnelmaltaan tiheä ja koskettava. Episodi tapahtuu simultaanisesti Suomessa, Afganistanissa ja osin myös Ranskassa. Kertoja on reaaliajassa yhteydessä ystäväänsä maantieteelliset rajat ylittävän teknologian avulla:

Istun hautausmaan kiveykselle. Nyyhkytykset kulkevat mikroaaltosäteilynä pienen kabililaisen asunnon ja helsinkiläisen, lähes kaksisataa vuotta vanhan hautausmaan välillä. [--] Suljen silmäni ja pidän puhelinta poskeani vasten. Emme pitkään aikaan puhu mitään, kuuntelemme vain toistemme hengitystä ja pian etelään muuttavan metsäkirvisen laulua. (RL, 183–185.)

Globaalit kysymykset ja ihmisoikeudet ovat ystävyysden rinnalla tärkeä osa kertojan identiteettiä.

Mielestäni teoksessa on osin myös kapinaa ja kritiikkiä ehjää elämäntarinaa kohtaan: näinkin voi elää eikä monenkaan elämä noudata konventionaalisia kaavoja (ks. Nurminen & Kovalainen 2020, 157). Ajat ovat muuttuneet, eivätkä kristillinen diskurssi tai raamatulliset eksemplumit enää vaikuta (ks. Hatakka 2007, 39–42; Mäkelä 2020, 24–25). Vastakertomus pulpahtaa esiin murtumasta, kuten masennuksen pelosta ja pandemiasta. Elämä on teoksessa ennustamatonta ja kaoottista, mihin teoksen fragmentaarisuus ja tarinan katkoksellisuus vastaavat (ks. Kosonen 2000, 222).

5 PÄÄTÄNTÖ

Klassinen narratologia hahmottaa kertomuksen aikarakenteen strukturalistisina käsitteinä ja niiden kautta. Polykronisen kerronnan lähestymistavassa aikarakenne ei ole välttämättä enää niin kirjaimellinen, vaan kerrottu aika voi kuvastaa esimerkiksi kertojan kognitioita ja luoda siten uusia merkityksiä. Elina Hirvosen *Rakkauksien lokikirjassa* kerrottu aika ja aikakäsitys liittyvät koko kertomukseen. Polykroninen aika kuvastaa kertojan mielenliikkeitä ja tapaa hahmottaa maailma ja elämä verkostona, kuten tutkimukseni alussa uumoilin. Aikakäsitys linkittyy hypoteesini mukaisesti myös kertojan identiteetin rakentumiseen.

Ajatus kaikkialle levittäytyvästä ajasta näkyy *Rakkauksien lokikirjan* kerronnassa tapahtumien ajallisena epäselvyytenä, fragmentaarisisina muistoina ja kuvitelmina sekä eri aikatasojen limittymisenä. Kertoja on kiinnostunut ajasta ja pohtii usein ajan luonnetta. Kerronta on paikoin polykronista eikä lukija voi olla varma tapahtumien järjestyksestä. Tapahtumien järjestys onkin lopulta sivuseikka, sillä polykroninen kerronta kohdistaa huomion toisaalle. Herman (1998, 87) näkee polykronisen kerronnan ennen kaikkea ideologiana. Tarina on yksikkö, joka yhdistyy muihin tarinayksiköihin tiiviiksi kertomusten mosaiikiksi. Tarinankerrontatavat, kuten polykroninen järjestys, muokkaavat lukijan intuitiota huomaamaan, mikä on kertomuksen kannalta oleellista, mikä ei. (Herman 1998, 87.) *Rakkauksien lokikirjassa* sekä polykroninen kerronta että polykroninen aikakäsitys piirtävät kuvaa kertojan mielenmaisemasta, jossa masennus ja lohtu, muistot, nykyhetki ja kuvitelmat siksakkaavat. McGlothlin (2003, 194) muistuttaa kertomuksen ajan laajasta merkitysspektristä, ja voinkin yhtyä hänen näkemykseensä siitä, että polykroninen kerronta liittyy myös subjektiiviseen ajan kokemiseen. Ajan levittäytyminen meren ulapan tavoin kuvastaa *Rakkauksien lokikirjan* kertojan tapaa jäsentää ja käsitellä muistoja ja ajatuksiaan. Kertoja on saavuttanut keski-ikänsä ja ehkä sen takia on pysähtynyt pohtimaan elettyä elämää. Hän haluaa kohdata

traumaattisiakin muistojaan ja käsitellä menneisyyttään. Eri ajat ja tapahtumat vaikuttavat toisiinsa ja kertojan kokemukseen nykyhetkestä ja todellisuudesta.

Rakkauksien lokikirjan muistot eivät liity vain traumaan tai rankkaan nuoruuteen, vaan mukaan mahtuu paljon hyviä ja lohdullisia keskusteluja ja tapaamisia eri ihmisten kanssa. Toisaalta esillä olevat maailmantapahtumat, kuten koronapandemia, ilmastonmuutos ja sodat, kyseenalaistavat kertojan jatkuvuuden tunnetta ja panevat pohtimaan, voiko elämään vielä luottaa. Kaiken kerrotun ylle laskeutuu kertojan masennus ja sen uusiutumisen pelko, ja teoksen tunnelma pysyttelee melankolisena. Siinä missä Shrivastava & Yeldho (2016, 143) näkevät polykronisen kerronnan vastaavan trauman psykologista luonnetta ja traumaattisen mielen ”epäjärjestyttä”, voi *Rakkauksien lokikirjan* nähdä eräänlaisena polykronisena masennuskertomuksena. Myös McGlothlinin (2003, 193) tutkimuksessa nähtiin, miten polykroninen kerronta soveltuu traumaattisen muistin kuvaamiseen. Melankolia, masennus ja traumaattiset muistot lomittuvat polykroniseen kerrontaan, kun kertoja yrittää saada menneisyydestään selkoa. Aikatasojen vyyhteytyminen ja nuoren minän kulkeminen aikuisen minän rinnalla saa lukijan pohtimaan kertojan mielentilan syiden ja seurauksien sekä muistamisen kysymyksiä.

Kertoja spekuloi myös vaihtoehtoisilla tapahtumakuluilla ja kuvittelee, miten elämä olisi voinut mennä toisin. Polykronisuus ja aikatasojen rihmastomaisuus kytkeytyvät teoksessa varsin vahvasti fyysisiin paikkoihin. Kertoja kulkee hautausmaan läpi ikään kuin yhdessä koko historiansa ja aiempien minäversioidensa kanssa ja hän myös aktiivisesti hakeutuu kyseisiin paikkoihin. Muistot heräävät henkiin, kun kertoja katselee tuttua maisemaa, ja silloin mennyt, nykyhetki ja tuleva vaikuttavat toisiinsa eikä yhtä ole ilman toista, ei masennusta ilman toivoa, ei nuorta tyttöä ilman aikuista minää, ei pelkoa ilman toivoa tai yksinäisyyttä ilman yhteyttä ystäviin. Paikkojenvälisyys korostuu myös, kun kertoja pitää yhteyttä eri puolilla maailmaa asuviin ystäviinsä. Niin kuin ajat muodostavat vyyhden tai rihmaston, myös yhteys ystäviin ja eri puolilla maailmaa asuviin ihmisiin muodostuu verkostomaiseksi, ja ajan ja yhteyksien verkostoissa kaikki osat ovat yhteydessä toisiinsa. Kaiken kaikkiaan ajan polykroniasta piirtyy kuva, että *Rakkauksien lokikirjan* aikarakenne ja aikakäsitys kulkevat käsikkäin. Molemmat kuvastavat kertojan mieltä, tapaa käsitellä muistoja. Ne peilaavat polykronisen kerronnan teorian hengessä eri aikojen, paikkojen, tapahtumien ja ihmisten vyyhteytymistä ja niiden vaikutusta toisiinsa.

Rakkauksien lokikirjassa korostuu siis ajatus siitä, miten kaikki liittyy kaikkeen. Teos tuntuu muistuttavan, miten jokainen voi vaikuttaa tässä maailmassa ja että jokaisella teolla on seurauksensa. Tämä koskee myös kertojan menneisyyttä ja sen suhdetta tulevaisuuteen. Kertojan nuoruus on ollut itsetuhoinen, eikä ilmeisestikään ole ollut kaukana, että kertojan nimi lukisi hautakivessä, jonka ohi hän usein kävelee. Vaihtoehtoisten tapahtumien kuvittelu ja epäkerrontaan viittaavat sivuhenkilöt

muistuttavat elämän hauraudesta ja arvaamattomuudesta. Nuori minä kulkee aikuisen kertojan rinnalla, mutta menneisyyteen ei voi enää palata eikä vaikuttaa. Aikatasojen sekoittumisesta huolimatta tai juuri sen vuoksi kertojan katse kohdistuu tulevaisuuteen, johon liittyy maailman myllerryksistä huolimatta toivoa.

Polykroninen aikakäsitys kietoutuu kertojan ajatusmaailmaan monin tavoin. Kertojan on vaikea ymmärtää, että Syyrissa kuolee lapsia yhtä aikaa Lontoon muotiviikkojen kanssa, mutta hänen on helpompi ymmärtää ajatusta siitä, että ”jossain on hetki, jossa minua, kirjastoa tai Madridia ei enää ole.” (RL, 56.) Maailman mullistukset synnyttävät ahdistusta, ja ahdistusta torjuakseen kertoja pyrkii kuvittelemaan ajan ja tapahtumat toisiksi. Hän etsii syytä ja tarkoitusta, ehkä lohtuakin siitä, että samaan aikaan kauheuksien kanssa on olemassa aika, jolloin kaikki on taas hyvin.

Kun kerronta spekuloi erilaisilla mahdollisuuksilla, sekoittaa toden ja kuvitelman sekä eri aikatasot, kerronnan rakenteen voi nähdä heijastavan kertojan kompleksisuutta, kuten Marttinen (2015, 186) esittää. *Rakkauksien lokikirjassa* korostuu vaihtoehtoisten tapahtumakulkujen kuvittelu. Epäkerrottuihin kuvitelmiin vaipuminen kuvastaa osaltaan kertojan mieltä ja aikakäsitystä. Kertoja spekuloi vaihtoehtoisilla todellisuuksilla ja dissosiaation kaltaisissa epäkerrotuissa fantasioissa kuvittelee itsensä ”itsenäiseksi seikkailijattareksi” tai söpöksi pandahahmoksi. Epäkerronnan voi nähdä myös kertojan pyrkimyksenä hallita aikaa, sillä epäkerronta on toisinaan dissosiaation kaltainen pakopaikka nykyhetkestä, johon liittyy ahdistusta ja maailmantuskaa. Epäkerrottu karakterisoi henkilöahmoja paljastaessaan henkilön mielenliikkeitä, haluja ja toiveita, mutta ennen muuta sen tehtävä on retorinen (Prince 1988, 4–5). Ajatusleikit voivat representoida näin ollen kertojan selviytymiskeinoja masenusta vastaan.

Rakkauksien lokikirjan kaikkiaikaisuus ja vaihtoehtoiset tapahtumakulut muodostavat monimerkityksellisen kudelman, jossa mikään ei ole täysin varmaa, mutta silti asiat vaikuttavat toisiinsa. Kertojan polykroninen aikakäsitys ja taipumus epäkerrottuihin kuvitelmiin kytkeytyvät myös kertojan identiteettiin. Muisti ei ole luotettava, vaan se valikoi ja myös unohtaa (Klinkmann 2007, 151–152). Hännisen (2002, 61) tutkimuksessa todettiin, että tarinallista identiteettiä rakennetaan etenkin silloin, kun elämässä kohdataan ristiriitoja tai yllättäviä haasteita. *Rakkauksien lokikirjassa* murtumia elämäntarinaa tarjoavat niin koronapandemia, ilmastonmuutos kuin sodat ja niiden vaikutus omaan elämään ja läheisiin. Kertoja käsittelee menneisyyttään ja omaa elämäntarinaansa ja tulkitsee niitä uusiksi, kun eri ajat vaikuttavat nykyhetkeen, ja nykyhetki heijastuu myös tulevaisuuteen (vrt. Hänninen 2002, 58). Kertojan identiteetti joustaa ja siinä on useita kerroksia, kuten kaikkiaikaisuuden ajatuksessa. Siinä missä monessa suomalaisessa nykyteoksessa todetaan, ettei nykyisyys vastaa menneisyyden käsitystä ja että menneisyyden maailma on eräänlainen autenttisuuden varasto, johon nykyhetkeä tekee mieli paeta (Turunen 2007, 203; 211), *Rakkauksien lokikirjan*

kaikkiaikaisuus tuo ajan ja minuuden niveltymiseen uudenlaista tulokulmaa. Kun kaikki ajat ja versiot tapahtuvat yhtä aikaa, on vain mahdollisia maailmoja ja mahdollisia minuuksia. Tämä koskee myös menneisyyttä. Tulevaisuuden odotushorisontissa hämmöttää mennyttä parempi maailma ja aikuinen, turvallinen minä. Toisaalta kaikkidenttisyys jättää tilaa myös epätäydellisyydelle; on lupa olla keskeneräinen.

Kun kaikki asiat tapahtuvat yhtä aikaa, myös tarinat ja ihmiskohtalot lävistävät toisensa. Yhteys eri puolilla maailmaa asuviin ystäviin ja kirjallisuuden luoma toivo kannattelevat kertojaa ajan avaruudessa. Kertojan elämäntarina koostuu kohtaamisista, episodeista ja anekdooteista. Fragmentaarinen elämäntarina muuttuu jatkuvasti, ja identiteettiin vaikuttavat niin masennus ja trauma, matkustaminen, kirjallisuus kuin ajatus moniaikaisuudesta. Rakkausaiheestaan huolimatta *Rakkauksien lokikirjan* maailma on karu paikka, mutta kun maailma ympärillä huojuu, yhteys toisiin, siis rakkaus, on tärkeintä. Tuo yhteys voi pelastaa ihmishenkiä. Synkästä maailmankuvasta huolimatta teoksessa säilyy toiveikkaus. Tulevaisuuden kuvitelmiin liittyy usein uskoa paremmasta, ja kirjallisuudella ja kirjoittamisella voi parantaa maailmaa.

Jytilän (2022, 145) mukaan onnellisuus on konventionaalisen elämäntarinan tavoittelua, toiveikkaus taas kuvittelun horisontti. Hirvosen teoksissa elämäntarina ei mene aina toiveiden mukaisesti ja traumat on helpompi kieltää kuin hyväksyä. Yhdyn Jytilän (2022, 144) näkemykseen siitä, että Hirvosen teoksissa on kyse myös ”surusta ja menetettyjen elämänmahdollisuuksien pohdiskelusta, tyhjyyden ja merkityksettömyyden tunteen ja elämän merkitykselliseksi kokemisen välisestä jännitteestä.” *Rakkauksien lokikirjan* keski-ikäinen, masennuksesta kärsivä kertoja kysyy, kuka ”minä” oikeastaan on ja vieläkö omaa elämäntarinaa voi muuttaa. Voisikin ajatella, että *Rakkauksien lokikirjassa* tehdään välitilinpäätöstä suhteessa omaan identiteettiin ja elämäntarinaaan. Elämäntarina ja identiteetti kytkeytyvät tarinallisuus, episodimaisuus, prosessimaisuus ja fragmentaarisuus, ja myös elämä itse on katkoksellista ja ennustamatonta. *Rakkauksien lokikirjaa* voi lukea myös tässä valossa, epäjatkovana ja fragmentaarisenä kritiikkinä ehjää elämäntarinaa kohtaan. Mallitarinan ideaaleja tärkeämmäksi nousevat lähimmäisenrakkaus, matkustaminen ja kirjallinen elämäntapa. Kaikkiaikaisuus kietoutuu yhteyksien mereen, ja koko maailma eri aikoiheen ja identiteetteineen on kertojalle avoin ja mahdollinen.

Teoksessa purjehditaan juurruttavien lokimerkintöjen välillä ajoittain sumussa ja pelätään tulevia myrskyjä, mutta kirjallisuus ja kirjallinen elämä toimivat kompassina. Maantieteelliset rajat ylittyvät siinä missä aikojen väliset rajat; yhteys ystäviin on kaiken ytimessä. Katkonaisuudesta ja vaihtoehtoisista kuvitelmissa huolimatta elämässä tuntuu olevan juoni ja etenemisen tuntu. Identiteetti rakentuu intertekstuaalisuuden, naiskirjailijuuden ja itsenäisyyden varaan, mutta kuitenkin niin, että kertoja ei jättäydy yksinäisyyteen muun maailman ulkopuolelle. Sitä hän yritti nuorena, mutta elämä on opettanut, että yhteys toisiin on arvokkainta, mitä voi olla. Identiteetti

joustaa ja jättää tilaa tarinallisille episodeille. Eheän elämäntarinan ja kulttuuristen ideaalien kanssa käydään neuvotteluja, mutta lopulta oma sisäinen tarina kelpaa epätäydellisenä, katkonaisena ja epävarmana. Aukkoinen tarina elää ja muuttuu ja se myös leikittelee vaihtoehtoisilla tapahtumakuluilla tutkimatta jääneillä poluilla.

Tutkimuskysymysteni ja tekstilähtöisen analyysin avulla pyrin sulauttamaan yhteen teoksen polykronisen aikakäsityksen, fragmentaarisen ja polykronisen kerronnan sekä epäkerronnan ja niiden suhteen kertojan identiteettiin. Hermanin polykronisen kerronnan teoria sekä Princen epäkerrotun käsite myöhempien tutkijoiden antineen auttoivat avaamaan tutkimuskysymyksiä hypoteesin mukaisesti. Polykronisen ajan, identiteetin ja elämäntarinan suhde on kiehtova, joskin laaja ja haastava tutkimusaihe. Valitsemani metodi ja teoreettinen viitekehys tuntuivat luontevilta tarkastellessani Elina Hirvosen *Rakkauksien lokikirjan* kerrontaa ja maailmankuvaa, mutta lopulta polykronisuus ja sen suhde identiteettiin nousi tutkimuksessani epäkerrottua tärkeämmäksi teemaksi. Polykronisen kerronnan kytkeytyminen paikkaan, polykroninen kerronta osana kertojan identiteettityötä sekä epäkerronnan ja dissosiaation yhteys tarjoavat vielä aiheita jatkotutkimukselle.

LÄHTEET

Kohdeteos

Hirvonen, Elina (2023) *Rakkauksien lokikirja* [=RL]. Helsinki: WSOY.

Kaunokirjallisuus

Hirvonen, Elina (2005) *Että hän muistaisi saman* [=EHMS]. Helsinki: Avain.

Hirvonen, Elina (2010) *Kauimpana kuolemasta*. Helsinki: Avain.

Hirvonen, Elina (2015). *Kun aika loppuu*. Helsinki: WSOY.

Rauanjoki, Katri (2016) *Jonain keväänä herään*. Jyväskylä: Atena.

Vanhatalo, Pauliina (2016) *Keskivaikea vuosi: Muistiinpanoja masennuksesta*. Helsinki: S&S.

Villa, Kyllikki (2004) *Vanhan rouvan lokikirja*. Helsinki: Like.

Tutkimuskirjallisuus

Arminen, Elina & Markku Lehtimäki (2019) Johdanto: Suomalaisen romaanin muodonmuutoksia. Teoksessa Arminen, Elina & Markku Lehtimäki (toim.) *Muistikirja ja matkalaukku: muotoja ja merkityksiä 2000-luvun suomalaisessa romaanissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7–31.

Alasuutari, Pertti (1989) Menneisyyden jäsentäminen identiteetin ilmauksena. Teoksessa Heiskanen, Pirkko (toim.) *Aika ja sen ankaruus*. Helsinki: Gaudeamus, 75–85.

Björninen, Samuli, Elisa Kraatila, Markus Laukkanen, Valtteri Leinonen, Mikko Mäntyniemi, Matias Nurminen & Janica Oke (2021) Johdanto: Kertomus postmodernismin jälkeen. Teoksessa Björninen, Samuli (toim.) *Kertomus postmodernismin jälkeen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 13–39.

Castillo, Katja & Minna-Kerttu Kekki (2021) Kokemus toisesta ja kesto Bergsonin filosofiassa. *Tiede & edistys* 46 (3), 192–205. <https://doi.org/10.51809/te.112636>.

Dannenberg, Hilary P. (2008) *Coincidence and Counterfactuality: Plotting Time and Space in Narrative Fiction*. University of Nebraska Press.

Dannenberg, Hilary P. (2014) Gerald Prince and the Fascination of What Doesn't Happen. *Narrative*, 22(3), 304–311.

Frisk, Outi & Heikki Tulkki (2005) *Kulttuuriavain*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Gulati, Nikita (2022) Reading the Disnarrated: Traumatic Memory, Disrupted Communication, and the Crisis of Modernity in Jeet Thayil's *Low*. *Sanglap : journal of literary and cultural inquiry*, 8(2), 12–21. <https://doi.org/10.35684/JLCI.2022.8202>

Hall, Edward T. (1984) *The Dance of Life: Other Dimension of Time*. New York: Anchor Books.

- Hallila, Mika (2008) Kertomus, aika ja ihminen: Paul Ricoeurin Temps et récit ja jälkiklassinen narratologia. *AVAIN – Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti*, (3), 22–37. <https://doi.org/10.30665/av.74738>.
- Halonen, Ilpo (2000) Ajassa matkustamisen mahdollisuudesta. Teoksessa Pihlström, Sami, Arto Siitonen & Risto Vilkkö (toim.) *Aika*. Helsinki: Gaudeamus, 156–168.
- Harju, Saara & Maria Mäkelä (2020) Kohti kriitikin kestäväää yritystarinankerrontaa. Teoksessa Mäkelä, Maria, Samuli Björninen, Ville Hämäläinen, Laura Karttunen, Matias Nurminen, Juha Raipola, Tytti Rantanen, & Anu Silfverberg (toim.) *Kertomuksen Vaarat: Kriittisiä ääniä Tarinataloudessa*. Tampere: Vastapaino, 175–190.
- Hatakka, Mari (2007) Elämäkerrallinen sovinto. Teoksessa Knuuttila, Seppo & Ulla Piela (toim.) *Menneisyys on toista maata*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 27–45.
- Hatavara, Mari (2010) Mahdollinen ja mahdoton kerronta historiallisessa romaanissa. Teoksessa Hatavara, Mari, Markku Lehtimäki & Pekka Tammi (toim.) *Luonnolliset ja luonnottomat kertomukset: jälkiklassisen narratologian suuntia*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 158–186.
- Hatavara, Mari, Markku Lehtimäki & Pekka Tammi (2010) Johdanto. Teoksessa Hatavara, Mari, Markku Lehtimäki & Pekka Tammi (toim.) *Luonnolliset ja luonnottomat kertomukset: jälkiklassisen narratologian suuntia*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 7–14.
- Herman, David (1998) Limits of Order: Toward a Theory of Polychronic Narration. *Narrative* 6 (1), 72–95.
- Herman, David (1999) Introduction. Narratologies. Teoksessa Herman, David (toim.) *Narratologies. New Perspectives in Narrative Analysis*. Columbus: The Ohio State University Press, 1–30.
- Hyvärinen, Matti & Maria Mäkelä (2020) Oman elämänsä kertojat. Teoksessa Mäkelä, Maria, Samuli Björninen, Ville Hämäläinen, Laura Karttunen, Matias Nurminen, Juha Raipola, Tytti Rantanen & Anu Silfverberg (toim.) *Kertomuksen vaarat: Kriittisiä ääniä tarinataloudessa*. Tampere: Vastapaino, 89–107.
- Hägg, Samuli, Liisa Steinby & Markku Lehtimäki (toim.) (2009) *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hänninen, Vilma (2002) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Jytilä, Riitta (2022) *Traumaattinen muisti nykyproosassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Karttunen, Laura (2020) Kokemuksellinen kertomuskäsitys. Teoksessa Mäkelä, Maria, Samuli Björninen, Ville Hämäläinen, Laura Karttunen, Matias Nurminen, Juha Raipola, Tytti Rantanen & Anu Silfverberg (toim.) *Kertomuksen vaarat: Kriittisiä ääniä tarinataloudessa*. Tampere: Vastapaino, 55–65.
- Kaskisaari, Marja (2000) *Kyseenalaiset subjektit: Tutkimuksia omaelämäkerroista, heterojärjestyksestä ja performatiivisuudesta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Khosravi, Sareh (2022) Disnarration in Kazuo Ishiguro's *The Remains of the Day*. *K@ta*, 24(1), 22–28. <https://doi.org/10.9744/kata24.1>.

- Kinnunen, Jaana (2006) *Aikarakenne ja kielen kuvallisuus Viivi Luikin romaanissa Historian kauneus*. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/93395>.
- Klinkmann, Sven-Erik (2007) Kolmen vaasalaisuusikon luoma hyvä menneisyys. Teoksessa Knuuttila, Seppo & Ulla Piela (toim.) *Menneisyys on toista maata*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 151–176.
- Knuuttila, Sirkka (2006) Kriisistä sanataiteeksi: traumakertomusten estetiikkaa. *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti*, (4), 22–42. <https://doi.org/10.30665/av.74672>.
- Koivisto, Päivi (2004) Anja Kauranen-Snellmanin omaelämäkerralliset romaanit autofiktiona. Teoksessa Lahdelma, Tuomo, Risto Niemi-Pynttari, Outi Oja & Keijo Virtanen (toim.) *Laji, tekijä, instituutio*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 11–29.
- Kosonen, Päivi (2000) *Elämät Sanoissa: Eletty ja kerrottu epäjatkuvuus Sarrauten, Durasin, Robbe-Grillet'n ja Perecin omaelämäkerrallisissa teksteissä*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Lassila, Satu (1999) *Tammipuun katveessa: Aika ja identiteetti Virginia Woolfin romaanissa Orlando*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lehtimäki, Markku (2009) Fiktiivisen kertomuksen analyysi ja tulkinta. Teoksessa Hägg, Samuli, Markku Lehtimäki & Liisa Steinby (toim.) *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 28–49.
- Lehtonen, Johannes (2013) Olemassaolon tunne - ihmismielen ensimmäinen rajapinta. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 129(23):24, 65-70. <https://www.duodecimlehti.fi/duo11367>.
- Lindh, Ilona (2021) *Matkasta kertomus: Kielen ja kerronnan keinot omakohtaisessa matkakertomuksessa*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/329408>.
- Marttinen, Heta (2012) Epäkerrotun mahdollisuuksia Elina Hirvosen romaanissa *Että hän muistaisi saman*. *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti*, (1), 34–47. <https://doi.org/10.30665/av.74861>
- Marttinen, Heta (2015) *Rajan tiloja: luonnollisuus, luonnottomuus ja epäluonnottomuus 2000-luvun pohjoismaisissa autofiktioissa*. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6293-7>.
- McAdams, Dan P., Ruthellen Josselson & Amia Lieblich (2006) Introduction. Teoksessa McAdams, Dan P., Ruthellen Josselson & Amia Lieblich (toim.) *Identity and story: Creating self in narrative*. Washington, DC: American Psychological Association.
- McGlothlin, Erin Heather (2003) No Time like the Present: Narrative and Time in Art Spiegelman's "Maus". *Narrative*, 11(2), 177-198. doi:10.1353/nar.2003.0007
- Melanen, Sini-Maria (2018) *"Hän sukelsi kauas pois" - Trauma ja dissosiaatio Sofi Oksasen romaanissa Puhdistus*. Pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/19757>.
- Moilanen, Laura-Kristiina, Susanna Sulkunen & Sonja Hagelstam (2006) *Aika ja identiteetti: Katsauksia yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen keskiajalta 2000-luvulle*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Mäkelä, Maria (2020) Aikamme mallitarinoita. Teoksessa Mäkelä, Maria, Samuli Björninen, Ville Hämäläinen, Laura Karttunen, Matias Nurminen, Juha Raipola, Tytti Rantanen & Anu Silfverberg (toim.) *Kertomuksen vaarat: Kriittisiä ääniä tarinataloudessa*. Tampere: Vastapaino, 23–39.
- Mäkelä, Maria, Samuli Björninen, Ville Hämäläinen, Laura Karttunen, Matias Nurminen, Juha Raipola, Tytti Rantanen & Anu Silfverberg (toim.) (2020) *Kertomuksen vaarat: Kriittisiä ääniä tarinataloudessa*. Tampere: Vastapaino.
- Niemi, Juhani (2019) Ajan ja paikan rajoja murtamassa: Suomalaisen nykyromaanin globaalistuminen. Teoksessa Arminen, Elina & Markku Lehtimäki (toim.) *Muistikirja ja matkalaukku: Muotoja ja merkityksiä 2000-luvun suomalaisessa romaanissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 66–97
- Nurminen, Matias & Heikki Aleksanteri Kovalainen (2020) Ääriliikkeiden tarinaradikalismi. Teoksessa Mäkelä, Maria, Samuli Björninen, Ville Hämäläinen, Laura Karttunen, Matias Nurminen, Juha Raipola, Tytti Rantanen, & Anu Silfverberg (toim.) *Kertomuksen vaarat: Kriittisiä ääniä tarinataloudessa*. Tampere: Vastapaino, 143–158.
- Raipola, Juha (2020) Ilmastokertomukset ja tiedeviestintä. Teoksessa Mäkelä, Maria, Samuli Björninen, Ville Hämäläinen, Laura Karttunen, Matias Nurminen, Juha Raipola, Tytti Rantanen & Anu Silfverberg (toim.) *Kertomuksen vaarat: Kriittisiä ääniä tarinataloudessa*. Tampere: Vastapaino, 291–304.
- Reenkola, Turo (1984) Tietoinen, tiedostamaton ja tiedostaminen psykoanalyysissa. Teoksessa Kojo, Ilpo & Risto Vuorinen (toim.) *Tietoisuus ja alitajunta*, Porvoo-Helsinki-Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö, 121–142.
- Rimmon-Kenan, Shlomith (1991) *Kertomuksen poetiikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Scheffel, Michael, Antonius Weixler & Lukas Werner (2013) Time. Teoksessa Hühn, Peter, Jan Christoph Meister, John Pier & Wolf Schmid (toim.) *The Living Handbook of Narratology*. Hamburg: Hamburg University.
<http://www.lhn.uni-hamburg.de/article/time>.
- Shrivastava, Jaya, & Joe Varghese Yeldho (2016) A Cognitive Approach to the Trauma Narrative in Toni Morrison's *A Mercy*. *Language and Semiotic Studies*, 2(1), 133-145. <https://doi.org/10.1515/lass-2016-020107>.
- Sääskilähti, Nina (2011) *Ajan partaalla: Omaelämäkerrallinen aika, päiväkirja ja muistin kulttuuri*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Turunen, Risto (2007) Menetettyt maailmat. Paremmat menneen kaipuu suomalaisessa kirjallisuudessa. Teoksessa Knuuttila, Seppo & Ulla Piela (toim.) *Menneisyys on toista maata*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 203–220.
- Tähkä, Riitta (1989) Psykoanalyttinen näkökulma ajan kokemiseen. Teoksessa Heiskanen, Pirkko (toim.) *Aika ja sen ankaruus*. Helsinki: Gaudeamus, 56–74.
- Veivo, Harri (2010) Representaation muodot ja mahdollisuudet kirjallisuudessa. Teoksessa Knuuttila, Tarja & Aki Petteri Lehtinen (toim.) *Representaatio. Tiedon kiviäjalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus, 135–157.
- Vilkko, Anni (1997) *Omaelämäkerta kohtaamispaikkana: Naisen elämän kerronta ja luenta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Muut lähteet

- Tieteen termipankki (2024) Kirjallisuudentutkimus: rihmastollinen teksti.
[https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:rihmastollinen teksti](https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:rihmastollinen_teksti). Tarkistettu 20.5.2024.
- WSOY (2024a) Elina Hirvonen. Kirjailijan esittely kustantajan verkkosivuilla.
<https://www.wsoy.fi/kirjailija/elina-hirvonen>. Tarkistettu 26.4.2024.
- WSOY (2024b) Rakkauksien lokikirja. Teoksen esittely kustantajan verkkosivuilla.
<https://www.wsoy.fi/kirja/elina-hirvonen/rakkauksien-lokikirja/9789510480694>. Tarkistettu 26.4.2024

